

У К Р А Ї Н С Ь К И Й Тиждень

№ 11 (383) 20–26.03.2015 р.

**Андрій
Піонтковскій**
про ядерний
шантаж і геополітичні
амбіції Путіна

Чим живе харківська
ділянка кордону з РФ

До яких війн
готується Білорусь

У чому секрет успіху
популістів-євроскептиків із ЄС

Велика українська стіна

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

«Світ у 2015» – українська версія щорічного спецпроекту журналу The Economist: аналіз, прогнози на майбутній рік від впливових експертів, політиків і ділових людей. Унікальність української версії видання – це не лише мова, а й акценти на національних проблемах і тенденціях, залучення провідних вітчизняних експертів.

Щонайменше 20% контенту видання буде присвячено Україні. «Український тиждень» уже четвертий рік поспіль спільно із The Economist видає проєкт «Світ у...», третій рік поспіль наше видання дістає ексклюзивне право в Україні на друк цього спецпроекту. Змістову частину спецпроекту «Світ у 2015» буде традиційно представлено статтями та колонками найвідоміших політиків, посадовців, бізнесменів, аналітиків, громадських діячів та журналістів.

Це забезпечує авторитетність і точність заявлених прогнозів та трендів, сценаріїв розвитку ключових подій ділового світу в 2015 році.

Передплатний індекс «Світ у 2015» **68098**

Оберіть зручний для вас спосіб передплати:

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку за наведеними реквізитами.

Повідомте адресу доставки за телефоном 067-407-10-96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує);

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:

«Український тиждень» за індексом 99319;

«Світ у 2015» за індексом 68098;

ЗА СИСТЕМОЮ PORTMONE:

www.portmone.com.ua

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

«Український тиждень»

- за 1 міс. – 45 грн
- за 3 міс. – 135 грн
- за 6 міс. – 270 грн
- за 12 міс. – 540 грн

«Світ у 2015» – 45 грн

Телефон редакції: 044-351-13-00

повідомлення	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	
	ТОВ «Український тиждень»	26009000022321	35392656
касір	поточний рахунок отримувача	код отримувача	
	назва установи банку	300023	
	ПІСЛЯ ПЕРЕМОГИ	МФО банку	
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
	вид платежу: за передплату на журнал	**	
	період:		
	сума, грн		
	платник (підпис)		

** У графі «вид платежу» вкажіть, будь ласка, назву журналу

НА ЧАСІ

Костянтинівка як попередження

Як один очевидний злочин українських військових може підірвати ситуацію на звільненому Донбасі

4

Дмитро Крапивенко
про нову українську Руїну

7

Андрей Піонтовський:
«Путін палко прагне
знищити Українську державу»

Російський політик про геополітичні плани
Кремля та про наступного президента РФ

8

М'язи північного сусіда

Чи може захистити
білоруська армія
незалежність своєї
країни від РФ

10

ТЕМА НОМЕРА

Як позбутися «тургєнєвських барешень»

Як відмовитися від російських міфів

14

Наша Стіна

Володимир Василенко про
україноцентризм як стратегію захисту

16

Росія як цивілізаційний виклик

Чому діалог із Росією завжди
виходить асиметричним

20

Юрій Макаров про вірус рабства
і його носіїв

23

Змінені війною

Чи готові прості українці
до розриву з Росією

24

Євген Головаха: «Психологічна
стіна між Україною та Росією
вже побудована»

Соціолог про розмежування
з «братами»

26

Відпустити минуле

Чи є альтернатива російським ринкам

28

Кремлівський блок

Над чим працює проросійське
лобі сьогодні

30

Окопаний кордон

Який насправді вигляд має «Стіна»
на харківській ділянці кордону

32

СВІТ

Операція «Детоксикація»

Як Марін Ле Пен перетворює колись маргінальну
партію на серйозне явище у французькій політиці

36

Молоді й люті

Хто в Європі голосує за радикальних
популістів і євроскептиків

38

Філіпп де Лара про те, чим
путінський тоталітаризм
небезпечніший за радянський

39

Чи врятує демократія?

Як Латинська Америка
долає корупцію

40

СПАДОК

Як руйнували Карфаген «общерусского
единства», фундамент «русского мира»

Юрій Шевельов як викривач «наукової»
міфології

44

НАВІГАТОР

Книжкові новинки: від крокусів
до літератури в 3D

Які літературні новинки цієї весни варті уваги

46

«Японський городовой»

Про небезпеку кримських
пляжів і заморських
гостей на півострові

48

Еволюція Донецької ОДА

Як головна адмінбудівля Донецчини
перетворилася на гніздо тероризму

49

Олена Стяжкіна
про сміливість
старшого покоління
донецчан

50

Тиждень

№ 11 (383) 20-26.03.2015

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ

Видавець ТОВ «Український тиждень»

03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

Головний редактор Дмитро Крапивенко

Редакція Наталія Петринська, Анна Корбут,

Алла Лазарева, Олександр Крамар,

Ганна Трегуб, Богдан Буткевич,

Валерія Бурлакова, Станіслав Козлюк,

Юрій Макаров, Роман Малко, Ольга Ворожбит

Директор зі збуту Олександр Грищенко

Директор з реклами Олена Андреева

e-mail: olena.andreeva@tyzhden.ua

тел.: 067-407-10-89

Видається з 02 листопада 2007 року

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової

інформації КВ № 18119-6919 ПР від 30.08.2011 р.

Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2

Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua

тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1

Свідчення суб'єкта видавничої справи

ДК № 1447 від 28.07.2003 р.

№ зам. 15-0638

Наклад 41 500

Номер підписано до друку 18.03.2015 р.

Виходить щоп'ятниці

Розповсюджується в роздрібній торгівлі

та за передплатою

Передплатний індекс 99319

Ціна договірна

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе. Матеріали, позначені літерою «Р», публікуються на комерційній основі

Наші партнери: www.tyzhden.ua
The Ukrainian Week

Костянтинівка як попередження

Автор: Денис Казанський

16 березня в Костянтинівці Донецької області сталася страшна ДТП за участю української бронетехніки: солдати наїхали на матір із дітьми, одна дівчинка загинула, жінка у вкрай важкому стані була доставлена в місцеву лікарню.

Аварія трапилася в центрі міста на одній із головних вулиць – вулиці Ломоносова – посеред білого дня. На місці ДТП, яка сталася з вини військових, почав швидко збиратися народ. Трагедія викликала сплеск обурення у свідків події. Обстановка загострювалася, натовп скаженів. Не секрет, що в депресивному місті досить сильні антиукраїнські настрої та симпатії до сепаратистів. Достатньо було іскри, щоб ситуація здетонувала. Такою іскрою стала безглузда ДТП. »

ФОТО: ВОЛОДИМИР ВЕРЕСНІЙ

Незабаром після інциденту в місті почалися вуличні заворушення, у яких взяло участь близько сотні осіб. Провокатори, що з'явилися на місці події, стали закликати до погромів, і десятки людей відгукнулися на ці заклики. Розбили машину ДАІ, напали на гуртожиток, у якому проживали бійці, спалили автобус та автомобіль військових.

Зрозуміло, випадок одразу ж почали реактивно розганяти соцмережами кремлеботи, у завдання яких входить підтримка градусу ненависті та ворожнечі. Після трагедії в Костянтинівці майже відразу зазвучали призабуті з минулої весни заклики до повстання та погромів. Однак заворушення в самому місті швидко.

Не будучи підготовленими й організованими, як штурми міських адміністрацій у березні минулого року, вони зійшли нанівець. Підпитий народ розійшовся по домівках. Але загалом сигнал для влади та командування прозвучав досить тривожний. Очевидно, що обстановка в Костянтинівці несприятлива для України. Незважаючи на те що місто перебуває під контролем ЗСУ, там працює українське ТБ та виплачуються українські соціальні допомоги, серед населення поширені здебільшого антиукраїнські настрої та симпатії до Москви. Як і рік тому, багато місцевих мешканців чекає «визволителів» із Бурятії, й за останній час ніхто так і не зміг переконати їх змінити свої погляди. Не зміг, та й не дуже хотів цього зробити.

Провокатори, які влаштували заворушення, прекрасно знали, чим українські військові відрізняються від «ополченців». Коли бойовики «ДНР» дають людей бронетехнікою, обурюватися не можна. Розстріляють на місці, звинуватять у пособництві «фашистам». А в українських солдатів можна кидати камінням — вони не стануть стріляти у відповідь. Влаштувати погроми можна без ризику для життя.

У Донецьку та Луганську за минулий рік сталося понад десяток кривавих ДТП за участю транспорту сепаратистів. Кілька днів тому танк наїхав на легковий автомобіль просто в центрі Донецька й розчавив його на очах у перехожих. Пасажири потрапили до лікарні з важкими травмами.

23 лютого військовий «Урал» зіткнувся з маршруткою. Постраждало кілька людей. Одна з пасажирок мікроавтобуса, яка дістала важкі переломи, досі збирає гроші на лікування в соціальних мережах.

При цьому після донецьких ДТП ніхто, звичайно, не влаштував заворушень і не вимагав лінчувати бойовиків «ДНР», що покалічили людей. Мовчали й боти в мережах, які не поспішали афішувати інформацію. Коли ж у Костянтинівці наїхала на перехожих українська МТЛБ, російська пропаганда влаштувала із загибелі дитини справжній карнавал. Судячи з тональності деяких публікацій, складається враження, що в прихильників «ДНР» свято. Нарешті з'явився привід звинуватити військових у реальному злочині, а не в розправах над снігурами!

Ситуація в місті стала спокійнішою, але може в будь-який момент знову спалахнути. Поновлення заворушень передрікають під час похорону загиблї дівчин-

більше провокувати населення занадто м'якими вирокми для вбивць.

У пам'яті ще свіжі спогади про те, як Росія виправдовувала розумово відсталого солдата Пермякова, який убив шістьох осіб у Гюмрі. То було огидно, й опускається до такого в жодному разі не слід. Звичайно, ДТП — це зовсім інший випадок, але винні все одно повинні відповісти за скоєне за законом.

По-друге, те, що трапилося, кидає тінь на дисципліну в ЗСУ загалом. Де був командир винуватців аварії? Чому вони ганяли містом на бронетехніці? Куди їхали і чи була така необхідність? Не секрет, що скарг на українських бійців надходить багато. Переважно вони стосуються пияцтва й неналежної поведінки. Надивившись на таке «геройство» військових, цивільне населення навряд чи перейметься патріотизмом, тому дисципліну однозначно слід посилювати.

По-третє, вкотре постає питання про державну політику щодо таких міст у цілому. Вже рік в Україні ведуться лише розмови про те, як боротися із сепаратизмом у головах і російською пропагандою. Міністр Стець імітує якусь діяльність в інформаційному просторі, але ефекту від всього цього немає. Костянтинівка не стала більше любити Україну. І навряд чи полюбить її в найближчі роки.

Місто повністю розорене кризою 1990-х, усі виробництва в ньому знищені, кількість населення істотно зменшилася. Всі, хто хотів кращого життя, поїхали через брак перспектив. Решта — це переважно розлючені на життя бідні люди, які пасивно чекають на допомогу від чиновників. Таких ніякий «Мінстець» не зробиць патріотами. Щоб змінити Костянтинівку, потрібні радикальні перетворення, інвестиції, зростання рівня життя. Однак сподіватися на це в умовах, що склалися сьогодні на Донбасі, не випадає.

Тож, доки люди не зрозуміють, що своїми діями самі унеможливають власний добробут і прирікають себе на злидні, навряд чи хтось зможе їм допомогти. Та чи прийде колись таке розуміння? І коли його чекати? Питання надто важке, щоб відповісти на нього зараз. ■

**ВЖЕ РІК В УКРАЇНІ ВЕДУТЬСЯ
ЛИШЕ РОЗМОВИ ПРО ТЕ, ЯК
БОРОТИСЯ ІЗ СЕПАРАТИЗМОМ
У ГОЛОВАХ. МІНІСТР СТЕЦЬ
ІМІТУЄ ЯКУСЬ ДІЯЛЬНІСТЬ
В ІНФОРМАЦІЙНОМУ
ПРОСТОРІ, АЛЕ ЕФЕКТУ
ВІД ВСЬОГО ЦЬОГО НЕМАЄ**

ки. Адже причина конфлікту не усунута. Ніхто не знає, як знаходити спільну мову з ворожим місцевим населенням, яке готове йти на повідку в провокаторів.

Що ж робити в цьому випадку українській стороні?

По-перше, оперативно показати винуватців ДТП, особливо якщо підтвердиться інформація про те, що солдати були п'яні. І зробити це потрібно дуже суворо, не зважаючи на особистості та посади. Всі ми пам'ятаємо, як за часів Януковича чиновники й мажори практично безкарно вбивали людей на дорогах, відбуваючись потім у судах умовними термінами або амністією. Майдан був спровокований якраз такою кричущою безкарністю, проти чого й боролися люди на київських вулицях. Не потрібно

Рідна Руїна

Автор:
Дмитро Крапивенко

Побитий снарядами Донбас може викликати справжній шок у мешканця якоїсь невеличкої західноєвропейської монархії, де навіть нацистська окупація проходила у форматі аншлюсу – без вибухів, із поодинокими пострілами. Занедбані будівлі, поіржавілі індустріальні кістяки, знелюднені селища – ми все це бачили й до війни, і не тільки в регіонах, які охопив сепаратистський заколот. І не тільки в Чорнобильській зоні. Минула чверть століття від падіння СРСР, а рештки радянської промисловості так і лежать, покриті мохом залишки того, чим знехтували мисливці за бруктом. Та й чи тільки остання чверть століття? Скільки й до того довгобудів ставало вічнобудами і врешті завмирало бетонними коробками з порожніми зіницями незаскленних вікон. Нинішні журналісти, що бувають у зоні АТО, часом стають жертвами власної уяви. Приїздиш, наприклад, на позиції наших військ, ворог близько – десь за найближчим териконом, вирви від постійних артобстрілів, неприбрані уламки «Градів» і посеред цього вщент розбита якась чи то хата, чи то стодола. «Прямим попаданням?» – питаєш у бійців. Ті сміються: «Та це ще до війни розвалилося, колгоспне добро...»

Руїни стали для нас природним середовищем. Нове життя пульсує у склопластикових хмарочосах, інтернет-кабелях, антенах мобільного зв'язку, але все це на тлі летаргії гектарів порожніх земель, завмерлих промзон і просто «непотрібних» територій. Дороги в зоні бойових дій мало чим відрізняються від більшості наших автошляхів – ми сумно жартуємо з цього приводу. Безлад і занедбаність – візитівка пострадянського простору. Імперія, що весь час вдавала із себе велетенський будмайданчик, а насправді протягом усієї своєї історії готувалася до глобальної війни, сама зрештою опинилась у стані повної руйнації. Законсервувалась у ньому. Не вся, але значна її частина. У балтійських державах пострадянського мотлоху в рази менше – він там локалізований, зібраний у музеї. У тих крихітних країнах рани від «братства» і «дружби народів» майже загоїлися, бодай візуально нагадують про себе все менше і менше. Деякі ознаки одужання помітні у Грузії. Інші ж колишні республіки СРСР помітно припорошені іржею та пилом минулого, які заважає дихати, створює ілюзію, що життя в руїнах – це норма, а неповалені ідоли кривавих вождів – етонашаісторія...

**КОЛИШНІ РЕСПУБЛІКИ
СРСР ПОМІТНО
ПРИПОРОШЕНІ ІРЖЕЮ
ТА ПИЛОМ МИНУЛОГО,
ЯКЕ ЗАВАЖАЄ ДИХАТИ,
СТВОРЮЄ ІЛЮЗІЮ,
ЩО ЖИТТЯ В РУІНАХ –
ЦЕ НОРМА**

Середовище проживання не може не впливати на свідомість. Руїни спокушають стати мародером тих, хто за інших обставин міг би спрямувати свою енергію в мирне русло. Наприклад, чиновника: скільки грошей «розпиляно» в нас на різних утилізаціях і відбудовах-розбудовах?! Недорозкрадене, недобудоване, недооцінене майно – це просто генератор корупції навіть у мирний час, годі вже казати про війну. Безлад і порожнеча здатні надихати хіба що кінематографістів, які можуть не заморочуватися з локаціями та декораціями і знімати фільми про кінець 40-х років минулого століття чи не в кожному другому нашому містечку – натура багата, навіть фантазувати особливо не доведеться. Жити ж постійно в такому «інтер'єрі» просто шкідливо для психіки, травми передаються з покоління в покоління, і жодна гордість за «славне минуле» не компенсує комплексів людини, яка виросла в пострадянських нетрях і бачила, який вигляд має провінція навіть у небагатих європейських країнах. Боротьбу з руїнами можна відкладати на період «після війни», чекати на остаточне проведення реформ у різних галузях, фінансову допомогу від міжнародних донорів, бюджетні дотації, приплив іноземних інвестицій, оновлення влади, широкі громадські слухання, зміну покоління і просто кращі часи. Це відомий український шлях. Є ще один: ма-

лювати проєкти, і на місці кожного іржавого скелета й недобуду планувати щось не менш амбітне, ніж «Бурдж Халіфа», й очікувати щедрого фінансування «першої черги». З останніх прикладів достатньо навести проєкт реконструкції Будинку профспілок на майдані Незалежності в Києві. «Нові архітектурні форми» жваво розкрити-

кували користувачі соцмереж, а найбільш конструктивно налаштовані навіть сформулювали альтернативну пропозицію – розбити на місці згорілої будівлі невеличкий парк. Годі сумніватися, що така ініціатива обійшлася б столиці в копійки порівняно з черговим нагромадженням скла і пластику. Ба більше, значну частину робіт узяли б на себе небаїдужі кияни. Безоплатно. Та хіба тільки на Майдані це можливо? Знищення потворних уламків минулого, їх креативне перевтілення здатні змінити наше життя тут і сьогодні, інакше доба Нової Руїни триватиме ще не одне десятиліття. ■

Андрей Піонтковскій: «Путін палко прагне знищити Українську державу»

Спілкувалася
Ганна Трегуб

Вінтерв'ю *Тижню* російський політик, член партії «Яблуко» Андрей Піонтковскій поділився міркуваннями про крах зовнішньополітичних амбіцій Кремля як передумову стабільного миру в Україні та Європі, тероризм і ядерний шантаж як засоби, котрими Путін заробляє реальні політичні дивіденди.

У. Т.: Убивство Бориса Немцова стало ще однією з гучних політичних справ, якими рясніє історія путінської Росії. Поділіться спостереженнями: симптомом чи символом чого є ця подія? Як саме після неї змінюється архітектура російської опозиції?

— Цей злочин демонструє, що Росія кроками велета рухається від тоталітарного до нацистського режиму. У таких державах немає широкої, не підпільної діяльності опозиції, і руйнуються вони з ін-

ших причин: через зовнішній тиск унаслідок своїх зовнішньополітичних авантур, палацових змов та переворотів. Обставини вбивства, його місце й час є незвичайними, я сказав би, сенсаційними, і це різко звужує коло підозрюваних. Немцова застрелено на Васильєвському спуску, а точніше на початку мосту. Це за кількадесят метрів від Кремля, і все там просто нашіпиговане відеоапаратурою, до того ж патрулювання здійснює Федеральна служба охорони президента РФ. Тобто в момент перших пострілів вони автоматично мали підключитись і принаймні затримати вбивць, які втікали машиною. На таку демонстративну акцію могли зважитися тільки люди, абсолютно впевнені у своїй безкарності, керівники тих спецслужб і силових структур, що стежать за безпекою в районі Кремля, офіційної резиденції президента РФ.

Можу перелічити цих осіб: Владімір Путін, Сергій Іванов, Ніколай Патрушев, Михайл Барсуков (екс-директор ФСБ). Ніхто з-поза цього кола не зважився б на таку зухвалу акцію і не лишився б опісля не покараний. Ні, вони не виходили з білого «Форда» й не стріляли з пістолета Макарова, а займалися організацією цього вбивства.

Хто ж замовник? Це або сам пан Путін, зокрема з мотивів особистої ненависті до Немцова й бажання залякати опозицію такими терористичними діями, або хтось із цього найближчого оточення, можливо, через старання догодити президентові, зробити йому подарунок на свято. 27 лютого спеціальним указом глави держави оголошено Днем сил спеціальних операцій. Тобто тих самих російських «зелених чоловічків», терористів і диверсантів. Чому саме ця дата? Бо цього дня рік тому було захоплено будівлі Верховної Ради Криму й тамтешнього уряду. А 1 березня на екрани РФ мав вийти широко анонсований фільм із серії «Анатомія зради», головним героєм якого мав бути Немцов. За тиждень до цього відбувся організований владою антимайдан, на якому близький друг Путіна, напівбожевільний бандит на прізвисько Хірург погрожував фізичною розправою і пояснював, що все це створено для фізичної розправи з лідерами російської опозиції. Тобто місце, час, обставини вказують прямо на винуватця вбивства — вищу державну владу.

У. Т.: Наскільки Росія свідомо того, що її провокації ставлять людство на поріг Третньої світової?

— Поки що Путін діє лише залякуванням. Ніхто не знає, чи готовий він використовувати ядерну зброю, але сама її наявність є вагомим інструментом, який приносить політичні плоди. Здавалося б, пані Меркель після зу-

стрічі у Брисбені на саміті G20 і п'яти годин спілкування з Путіним цілком його зрозуміла, вийшла звідти у стані цілковитого шоку, а відтак під час лекції в місцевому університеті дала президенту РФ гранично сувору характеристику. Більш ніж два місяці потому вона притримувалася жорсткої позиції щодо лідера Росії, попри сильний тиск німецького бізнесу та її партнерів по коаліції, соціал-демократів ФРН, які перебувають у Кремля на утриманні, й низки країн ЄС, що так чи так просякнуті путінськими грошима, пропагандою та міфологією.

На початку лютого вона, прихопивши Франсуа Олланда, кинулася до Москви з новими мирними ініціативами. Це сталося наступного дня по тому, як новий шеф Пентагона Ештон Картер у Конгресі заявив, що продаватиме зброю Україні. Із Кремля не раз надходили чіткі й конкретні сигнали: якщо Захід збуватиме озброєння Києву, Москва може використати тактичну ядерну зброю. Кожне слово тут має свій зміст, особливо «тактична зброя», бо це адресовано Європі. Миттєво у голові німецької канцлерки народилася картина: США за океаном і роблять що хочуть, а російський напівбожевільний візьме й ударить по Німеччині ядерною бомбою. Нікому цього не потрібно.

Бачите, ніхто ядерну зброю не застосовував, а погрозами, чітко зваженим шантажем Путін досяг цілої низки практичних цілей, зокрема паралізував політичну волю лідерів Європи. Зі США йому це не вдалося і, ймовірно, не вдасться.

У. Т.: Найефективнішим способом переходу влади з рук у руки в Росії був зазвичай палацовий переворот. Може, існують якісь альтернативні інструменти зміни керівних еліт?

— Російська історія справді характеризується не політичними дебатами, не передачею влади в результаті виборів, а саме палацовими переворотами. На місці нинішнього президента РФ можуть прийти відверті мерзотники. А кого ще ви чекали?

Звернуся до історичної аналогії. З огляду на свій вік пригадую подробиці відходу від політики Іосіфа Сталіна. Той був значно ра-

ціональніший, ніж Путін, і куди більший злочинець. Наприкінці життя він справді клінічно з'їхав із глузду, готувався до Третьої світової війни, а паралельно ще до двох великих проектів: чергової чистки вищої партійної номенклатури та великого єврейського погрому. Все це не влаштувало безпосереднього оточення, яке доклалося до того, що він наказав довго жити. Владу опісля перебрали не менші мерзотники, Берія, Маленков і Хрущов. Але вони не підтримували божевільних проектів із Третьою світовою війною включно й кардинально змінили зовнішню політику СРСР, хоч і залишалися прихильниками марксистсько-ленінської ідеології.

Переворот у нинішній Росії відбудеться лише за умови очевидної, безсумнівної і для її суспільства, і для еліти зовнішньополітичної поразки та цілковитого провалу української авантюри. Зараз про цей провал починають думати, він поволі напружує уми путінського оточення, що складається з бізнесменів, мультимільярдерів, які втрачають свої активи. Але серйозних збитків вони досі не відчули. США ще не включилися у виконання плану завдання Кремлю такої поразки. Ті міжнародні санкції, яких Росія вже зазнала, є дуже м'якими. Відмовили в дешевих кредитах, але навіть це похитнуло російську економіку. Спостерігаємо обвал рубля, інфляцію, зростання безробіття. А якщо відключать систему SWIFT, заморозять і заарештують усі активи російської верхівки? Якщо заборонять польоти цивільної авіації РФ і почнуться арешти будь-якої російської власності за кордоном? Ось тоді серед московської верхівки запанує зовсім інший настрій. Коли Захід цілком ізолює Путіна, вся ця мафія зрозуміє, що її пахан не виконує необхідних функцій. Я кажу про налагодження робочих, конструктивних відносин із Заходом. Останній їм потрібен, бо саме там вони зберігають награвані капітали, забезпечуючи життя своїх нападків на кілька поколінь уперед. Якщо ці плани зламаються через безумні зовнішньополітичні амбіції однієї людини, то її приберуть.

Так само як 1953 року, оточення лідера повинне буде радикально змінити зовнішню полі-

БІОГРАФІЧНА НОТА

Андрей Піонтковський — російський політолог, публіцист, кандидат фізико-математичних наук, провідний науковий співробітник Інституту системного аналізу РАН, член Американської математичної спілки, член партії «Яблуко»

тику Росії, відійти від крайніх форм конфронтації із Заходом. Усі питання, зокрема стосовно Донбасу і Криму, будуть вирішені, адже умови висуватиме Захід як переможець до переможених. Він не претендуватиме на знищення РФ, навіть на ліквідацію нинішньої влади. Але від усіх зовнішньополітичних авантур Кремля він захоче убезпечити себе раз і назавжди. Це під силу США, і вони цим займатимуться не із симпатії до Києва (хоча й відчувують її), а через небезпеку від Москви. Їм треба зупинити Путіна в Україні, бо якщо цього не зробити всім спектром засобів, передусім невійськового характеру, то він полізе до Балтії. А коли так станеться, їм доведеться воювати відповідно до ст. 5 Статуту НАТО. Вести бойові дії вони готові й можуть, але дуже не хочуть, бо йдеться про супротивника — термоядерну державу. Значно легше й дешевше вирішити проблему Путіна.

У. Т.: Росіянам і українцям, найимні з огляду на географічні реалії, доведеться жити поруч. Хто, на вашу думку, робитиме щось для налагодження їхнього співіснування?

— Діставши урок провалу своєї авантюри, Росія полишить Україну в спокої. Але якщо цієї поразки не станеться, якщо Путін досягне своєї мети і змусить українське суспільство прийняти

НА МІСЦЕ НИНІШНЬОГО ПРЕЗИДЕНТА РФ МОЖУТЬ ПРИЙТИ ВІДВЕРТІ МЕРЗОТНИКИ. А КОГО ЩЕ ВИ ЧЕКАЛИ?

умови його ультиматуму, то жодного примирення бути не може, бо цілі абсолютно різні. Путін палко прагне знищити Українську державу. А вона — самостійно розвиватися на європейській траєкторії. Тут діалогу бути не може. Він почнеться з новою російською владою. Після можливого палацового перевороту до керма придуть такі самі, як Путін, тільки без імперських амбіцій. І довго вони не протримаються, бо в РФ відбуватимуться свої внутрішні процеси. Питання в тому, чи буде сама Росія після цього такою, як нині. ■

М'язи північного сусіда

До яких викликів готується білоруська армія

Автор:
Ярослав
Тинченко

Білорусь успадкувала чималу кількість радянської техніки, яку утримує у належному стані

За радянських часів Білоруський військовий округ мав особливий статус. Оскільки БРСР не мала виходів до морів, а її повітряний простір був надійно прикритий з усіх боків іншими угрупованнями протиповітряної оборони, на території республіки сконцентрували найбільшу кількість танків. Це був могутній танковий кулак – другий ешелон гіпотетичного запланованого ще в 1940-ві – 1950-ті роки наступу аж до берегів Атлантичного океану. 1990 року на білоруській території стояло сім танкових, три мотострілецькі та одна артилерійська дивізія. Загалом у СРСР

було 28 танкових дивізій, більшість перебувала на території країн Варшавського договору. Після ліквідації радянської Західної групи військ та розпаду Союзу Білорусь стала набувачем чи не найбільшого танкового парку на пострадянських теренах.

Кількість озброєнь на її землях була регламентована на засадах Договору про звичайні збройні сили в Європі (1990) з додатком до нього – Ташкентськими домовленостями (1992). Унаслідок ухвалення цього епохального документа арсенал звичайних озброєнь на території Білорусі був значно скорочений, але за наполяганням Росії все

одно залишився неадекватно великим. Це чітко видно, якщо порівняти кількість озброєнь на території Білорусі та її сусідів із їхнім населенням (див. «**Різниця арсеналів**»).

На підставі договору кількість озброєнь у різних країнах щорічно перевіряли міжнародні експерти. Наприкінці кожного року виходило у світ видання The Military Balance, яке раніше можна було придбати (за чималу суму) в друкованому вигляді, а зараз воно є в інтернеті.

Утім, зазначене джерело не відображає всіх нюансів щодо наявності та зберігання бойових машин у різних державах. В Україні, Білорусі й Росії біль-

шість їх перебуває на так званих Базах зберігання озброєння та техніки (БЗОТ, або російською – БХВТ). БЗОТ у трьох країнах мають принципову різницю. У нас це гігантські склади з де-факто іржавими, мало на що придатними корпусами, занедбані й розграбовані. У Росії ситуація значно краща, але, за оцінками місцевих військових експертів, до 50% техніки на тамтешніх БЗОТ також непридатні. Передусім через складні погодні умови (бо чимало техніки зберігають просто неба), великі території та нестачу особового складу.

У Білорусі немає проблем із великими відстанями: всі бази техніки розміщені компактно. Клімат теж сприятливіший, ніж у Росії, що ж до дбайливості, то Збройні сили Республіки Білорусь можуть служити взірцем того, як треба ставитись до законсервованої військової техніки. Вона вся придатна до бойових дій.

Нині у ЗС РБ служить 62 тис. осіб (зокрема, 14 тис. на так званих цивільних посадах). Підготовлений резерв – 350 тис. Іще чимало людей – у спецчастинах КГБ та МВС.

На відміну від України у воєнній доктрині Білорусі чітко визначений імовірний супротивник: Польща та країни НАТО. Тож сухопутні війська поділяються на Західне (проти Польщі) та Північно-Західне (проти Литви) оперативні командування.

Формально сухопутні війська Республіки Білорусь порівняно невеликі лише три механізовані та одна артилерійська бригада. Разом із тим на території країни збереглося аж п'ять баз зберігання озброєння та техніки, що у випадку війни можуть бути п'ятьма танковими дивізіями.

Крім бойової техніки Республіка Білорусь зберегла свій хоч і невеличкий, але потенційно потужний військово-промисловий комплекс. Передусім у галузі оснащення танків. Зокрема, білоруські конструктори стали розробниками й продукувальниками багатоканального прицілу «Сосна-У» для танків Т-72, які найкращим чином показали себе у війні на Донбасі проти Збройних сил України. Цікаво, що в ЗС РБ існує центр підготовки та застосування безпілотних авіаційних комплексів. У

нас, незважаючи на майже рік війни й активне використання безпілотників, відповідною діяльністю досі займаються переважно волонтери.

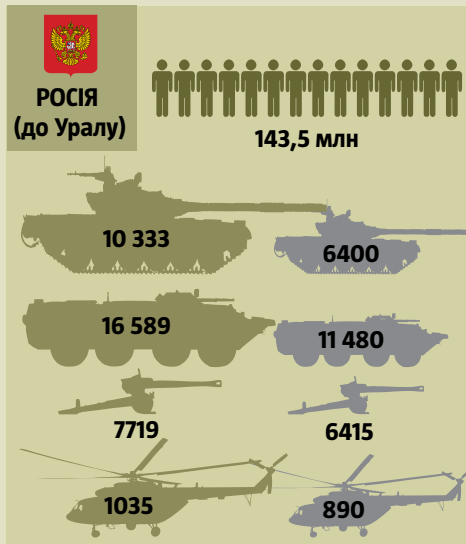
Фактичну кількість озброєнь на території Республіки Білорусь на сьогодні різні джерела подають по-різному. Російськомовні інтернет-ресурси наводять цифри, значно менші за ті, що фігурують у згаданому The Military Balance. Що ж до білоруських ЗМІ, то напівофіційний інформаційно-аналітичний портал «Белорусская армия» станом на 2007 рік пропонує статистику озброєнь, приблизно відповідну тим квотам, що були встановлені в 1990–1992 роках. Основні типи зброї в Республіці Білорусь такі самі, як і в Росії: танки Т-72, Т-80, БТР-80 тощо.

У Збройних силах РБ досить велика й, на відміну від української, реально спроможна літати (а не поламана) військова авіація. Кількість бойових літаків у російськомовних та англомовних джерелах збігається – 128. Проте ударних гелікоптерів – чомусь різна. Росіяни пишуть про 22 машини, англомовні видання – про 70, що реальніше.

Величезна увага в білоруській армії присвячена ідеології. Президент Білорусі та головнокомандувач її ЗС Аляксандр Лукашенко з перших днів свого правління не раз публічно заявляв, що країна перебуває на вістрі ідеологічної боротьби із західним світом. Збереження КГБ та посад замполітів у армії – логічний крок, який випливає з позиції білоруського президента. Але тепер замполіти називаються заступниками командирів з ідеологічної роботи.

Суть цієї роботи випливає і зі світогляду президента Білорусі, який вважає, що лише співіснування з Росією в будь-яких її політичних формах – єдиний історично правильний шлях білоруського народу. Решта проявів національно-визвольної боротьби разом із білим прапором з червоною смугою посередині зазнають обструкції. Діяльність Білоруської Народної Республіки та її діячів, військово-політичні союзи з Польщею чи Литвою вважаються колабораціонізмом. Видання книжок на ці теми в Білорусі не заборонено, але вони виходять мізерними накладками. ■

Різниця арсеналів

Військовий потенціал Білорусі

Скажімо, навіть розвідки про білорусів у армії Наполеона (що теж є безумовним проявом колабораціонізму згідно з офіційною ідеологією) видаються накладами 122 (!) примірники.

Через ідеологічні заборони Білорусь фактично позбавлена гідних національних телебачення й кіно. Населення країни абсолютно залежне від російського блакитного екрана та кінострічок із радянською ностальгією, передусім на теми Другої світової війни.

Попри те що Аляксандр Лукашенка публічно висміяв Віктора Януковича після обрання його президентом України й заявив, що з розумінням ставиться до причин, які передували подіям на Майдані 2014 року, білоруська військова еліта однозначно на боці Росії.

Офіцерський корпус Республіки Білорусь комплектується випускниками семи військових факультетів цивільних навчальних закладів, а також військових інститутів Російської Федерації. Звісно, фахова підготовка майбутніх білоруських офіцерів у російських спеціалізованих вищах значно краща, ніж на факультетах державних університетів. Деякі спеціальності взагалі можна здобути лише у військових навчальних закладах РФ. Приміром, у Силах спецоперацій (які становлять 10% від ЗС) служать переважно офіцери, які закінчили Рязанське вище повітряно-десантне командне училище або факультет спеціальної розвідки Новосибірського училища. Під час вступу до військових вишів східної сусідки білоруські хлопці як обов'язковий предмет

складають російську мову. Білоруська, вочевидь, не потрібна. Армійська вища освіта так само здобувається або у Військовій академії Республіки Білорусь, або в численних російських академіях.

Серед генералітету й вищого офіцерського складу РБ переважають спадкові військовики. Ще донедавна серед них була певна кількість із українськими прізвищами. Попереднім військовим міністром був генерал-лейтенант Юрій Жадобін – уродженець Дніпропетровська. 25 листопада 2014 року його звільнили в запас (за віком), і крісло перейшло до генерал-майора Андрея Равкова (1967 року народження). Якщо переглянути біографії інших військових чільників Республіки Білорусь, то варто відзначити два надзвичайно позитивні явища,

яких нашим Збройним силам бракує:

- на керівних посадах перебувають люди переважно до 50 років;

- дуже мало генералів.

Усі чотири заступники міністра – генерал-майори. Із них три етнічні росіяни й лише один білорус. У керівництві військово-повітряних сил та військ ППО три генерал-майори та чотири полковники. Командувач ВПС–ППО – росіянин, решта два генерали – білорус та українець. На інших ключових посадах Збройних сил РБ також значна частина росіян.

Зараз Аляксандр Лукашенка позиціонує себе та свою країну як нейтральну сторону в збройному конфлікті на Донбасі. Та ЗС Республіки Білорусь де-факто активно готуються до «різних варіантів», але всі у взаємодії та під керівництвом російського Генштабу. І це цілком очевидно, оскільки Білорусь має оборонний союз із Росією.

Зокрема, в РФ 17 березня почалися стратегічні командно-штабні тренування за участю військ Західного військового округу, повітряно-десантних військ, авіації та Північного флоту. У цих навчаннях бере участь і оперативна група офіцерів Генштабу Збройних сил Білорусі.

Імовірно супротивники Мінська були наново визначені ще на початку 2014 року. Наведемо цитату з інформаційно-аналітичного порталу «Белорусская армия», зі статті, датованої 17 лютого 2014 року:

«На Украине погромы, страна находится на грани развала, а её боевики стремятся попасть в Беларусь для дестабилизации нашей республики, видимо, надеются получить повышенный гонорар. Польская властная элита открыто заявляет о денонсации договора о послевоенных границах, а это значит, что они готовятся вернуть себе «Красы Восточны».... В этот момент армия и народ должны быть едины, чтобы любой агрессор знал, что получит организованный и внушительный отпор».

Звісно, в Білорусі є й опозиція, яка притримуються іншої думки. Зокрема, відомий військовий оглядач Аляксандр Алексін 4 березня 2015 року опублікував статтю «Белорусскую армию

будут переучивать под гибридные войны». Із неї випливає, що президент і військово керівництво РБ усвідомлюють роль та значення російських диверсійно-розвідувальних груп і регулярних військ у війні на Донбасі. Понад те, автор ретельно аналізує стратегію і тактику російських військ у боях проти України, наводить авторитетні висновки воєначальників Кремля й НАТО. Цитує і виступ Аляксандра Лукашенки на нараді з командним складом ЗС 19 лютого. Президент Білорусі засудив «кольорові революції», але водночас зазначив, що «продолжаются попытки открыто диктовать нам условия в торгово-экономическом сотрудничестве. Активизируется военная деятельность непосредственно вблизи наших границ». Хоча цей висновок лідера можна трактувати по-різному, Аляксандр Алексін вважає, що він спрямований передусім проти Росії. У підсумку автор статті зазначає: «Вежливых «зеленых человечков», как выяснилось, опасаются не только потенциальные противники России, но и ее нынешние союзники. Они тоже стали задумываться о способах противодействия. Беларусь для отпора в подобной ситуации может использовать в первую очередь уже существующие силы специальных операций, дооснастив их необходимым вооружением и военной техникой».

Стаття Алексіна була передрукована багатьма веб-ресурсами країни включно з «Белорусской армией». Це може свідчити про те, що він правильно зрозумів думку Лукашенки, який 19 лютого 2015 року поставив завдання своєму оборонному відомству в найкоротші терміни розробити нову воєнну доктрину. Щоправда, прізвище автора на цих сайтах зникло. Парадокс у тому, що ще 25 листопада 2014 року Аляксандра Алексіна затримав КГБ за звинуваченням у «співпраці з іноземною розвідкою», а через два тижні він був відпущений із-під варти, коли дав підписку про невиїзд. Відтак напрошується висновок, що буквально в останні місяці Аляксандр Лукашенка почав шукати шляхи примирення з опозицією, аби протистояти «гібридним війнам», нав'язаним Росією.

Навіть якщо це так, у президента Республіки Білорусь немає жодних шансів протистояти «зеленим чоловічкам», особливо з допомогою згаданих Алексіним сил спеціальних операцій. Ці сили (6 тис. військовослужбовців: дві бригади десантників, одна – спецназу та кілька загонів, укомплектованих винятково офіцерами й прапорщиками) просякнуті радянською та російською ідеологією. Те саме можна стверджувати і про підрозділи, підпорядковані КГБ та МВС Білорусі, чисельність яких навіть достеменно не відома.

Досить показовою у цьому плані є реакція білоруських військових аналітиків з офіційного табору на заяву, зроблену Росією 10-го березня 2015 року, про припинення участі в Договорі про звичайні збройні сили в Європі. Хоча Аляксандр Лукашенка ще не висловив офіційної позиції своєї країни з цього приводу, аналітики вже стверджують, що Білорусь стане ареною боротьби між НАТО та Росією. І, на їхню думку, на території республіки слід чекати

АЛЯКСАНДР ЛУКАШЕНКА ЩЕ ЯКОСЬ НАМАГАЄТЬСЯ ЗБЕРІГАТИ ВІЙСЬКОВО- ПОЛІТИЧНУ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СВОЄЇ ДЕРЖАВИ, АЛЕ З НАЯВНИМИ ЗБРОЙНИМИ СИЛАМИ ДОСЯГТИ ЦЬОГО НЕРЕАЛЬНО

появи нових російських зенітно-ракетних комплексів ППО С-30 та літаків Су-27.

Мирного співіснування, яке панувало на більшій частині європейського континенту впродовж останніх 25 років, більше немає. Передрук статті Аляксандра Алексіна частиною білоруських офіційних сайтів свідчить про те, що Білорусь де-факто визнала військову агресію Росії проти України. І хоч Аляксандр Лукашенка ще якимось намагається зберігати військово-політичну незалежність своєї держави, з наявними збройними силами досягти цього нереально. Вони є російським клоном і діятимуть так, як накаже Кремль. ■

Як позбутися «турґєнєвських баришень»

Автор:
Юлія Олійник

Президент Російської Федерації конче мусить бути переконаний у своїй виключній ролі в судбах «Отечества». Можливо, Владімір Путін сам здогадався, що він най-най-най, а може, йому колеги з КГБ-ФСБ підказали, а вірні кадри-ровці підкріпили цю думку. Уся пропагандистська машинерія РФ націлена на те, аби переконати, що ВВП, попрацювавши трохи «как раб на галерах», став найвеличнішим, найсильнішим, найгуманнішим і т. д. І все життя в країні звелось до рішень і самопочуття однієї особи. Захоче – помилує (як Ходорковського), захоче – скарає (як Немцова). І служиві російські інтелектуали вже цілком серйозно задумуються на питанням «Путін Бог чи ні?». Не монархія, а одна велика «потьомкінская деревня».

Правда, і всі ризики зводяться до існування (байдуже, фізичного чи політичного) однієї людини. Доки імператор живий, він – Бог і з його іменем на чолі кров'ю ліпитимуть до купи імперію. А що робити, коли імператор щезне? І ще не встигли вибудувати таку систему тягlostі «імператорства», яка би швидко облаштувала нову «потьомкінську деревню»?

Ну тоді імператор згодиться на роль папа-відбувайла. Любов підданих не заперечує їхньої готовності розвінчати його з царства і повинчати когось іншого. А на розвінчаного, до речі, можна не тільки всі фінансові борги списати, а й усі гріхи перекласти. І чим сильніше люблять, тим сильніше ненавидітимуть після розвінчання – кожен за своє.

Тепер це стало лише питанням часу.

Інша справа – а що нам із того? Щось має змінитися у нашому ставленні до Росії та росіян? Ми сплинемо всі наші біди і смерті на «злого» Владіміра Владіміровича з його соратниками-словаками й імперцями? І все пробачимо? Забудемо? Придумаємо від лукавого міф про щось там спільне: історію, мову, економіку, космос, дедивоевалі, щоб знову віддати загарбнику наше місце під сонцем цивілізації?

Поза сумнівом, в Україні рівень негативу у ставленні осо-

бисто до Путіна дуже високий: що там казати про всесвітньо відому українську пісню «Путін х*ло», якщо в нас навіть красуні харківського районного масштабу, викладаючи в мережі свої оголені принади, вважають за потрібне підкреслити, що селфі зроблено телефоном із написом «ПТН-ПНХ»?

Неважко здогадатися, але страшно навіть думати, що заспіває український політик, якщо сьогодні-завтра зникне персоніфіковане втілення «поганої Росії». Та й чи треба йому вигадувати «хорошу Росію», якщо пропозиції у вигляді «Другой России», «Открытой России» та інших Росій уже давно готові, наживка викладена, а Михайл Ходорковський навіть погуляв Майданом під турботливою опікою Юрія Луценка? Наше суспільство занадто довго сприймало світ із російських рук, дивилося на світ російськими

розказуватимуть світові, що «украинцы и русские – это одно и то же»?

Щоб Україна вижила і стала успішною, їй недостатньо стіни на кордоні. Ми мусимо звести Стіну, якою в нас самих відсікти вірус рабства, страх свободи, готовність знову прогинатися чи то заради збагачення, чи то від «ліш-би-не-било-войни». Так, це непросто після століть нищення і гноблення. Навіть більше: у нас не так багато часу для будівництва Стіни. Але ми справимося і мусимо бути вимогливими й безкомпромісними у ставленні до обраних нами у владу політиків.

А поки що давайте побажаємо Владіміру Владіміровичу доброго здоров'я й царствування доти, доки ми не збудуємо свою Стіну. Доки не виховаємо еліту, яка, поперше, зрозуміє, що російська імперська державність (а інша поки що нікому невідома) є екзистенційним ворогом України (і не тільки) й не може бути в принципі ніякого «стратегічного партнерства», «братського народу», «спільної історії» і т. д., а по-друге – і головне! – знатиме, якою має бути українська державність, щоб українці ставали успішними, сильними й щасливими.

А тому будьте здорові, Владімір Владімірович! Слідуйте й далі обраним Вами курсом! І Ви змусите світ осягнути реальність «потьомкінських деревень» і розпрощатися з міфом про «турґєнєвських баришень». А Стіна, що відмежує українців від колишнього рабства, зростатиме щосекунди. Всупереч нашим недолугим політикам і чиновникам, які своєю малоросійською провінційністю не можуть не радувати Ваше імператорське серце. Та ми знаємо: наші малороси зійдуть із політичної і історичної арени. А на російській арені з'являться нові імперці, байдуже, як їх зватимуть: Навальний, Ходорковський, Іванов, Петров чи Сідоров.

Стіна стане непотрібною лише тоді, коли нарешті і в політикумі в нас окреслиться нове покоління – не малоросів, а українців. І коли всім нам уже не треба буде воювати за утвердження незалежності, державності та свободи. ■

**ЩОБ УКРАЇНА БУЛА
УСПІШНОЮ, НЕДОСТАТНЬО
СТІНИ НА КОРДОНІ З РОСІЄЮ.
МИ МУСИМО ЗНИЩИТИ
В НАС ВІРУС РАБСТВА,
СТРАХ СВОБОДИ І ГОТОВНІСТЬ
ЗНОВУ ПРОГІНАТИСЯ**

очима і навіть мовою спілкування зі світом обирало російську, щоб тепер український політик усвідомив, хто є нашим ворогом і як нам його перемогти. Ми знаємо, що наші політики мислять себе лише об'єктами, що вони погано освічені, обмежені й нездатні слухати, проте самовпевнені й готові говорити. Ще геть недавно вони ностальгували за Аллою Пугачовою, говорили про «Європу від Лісабона до Владивостока», мліли від «великої російської культури» – бо ж хіба може бути невеликою культура старшого брата? – від Достоевського до Нікіти Міхалкова й виказували неабияку набожність перед московським православієм. І ви вірите, що після появи «хорошей России» це не повернеться? Що наші малороси, коли не стане Путіна, не повітають свою давню любов до «турґєнєвських баришень»? І знову не

Наша Стіна

Тільки україноцентризм здатен захистити нас від утрати державності

Улітку 2014 року, в розпал російської збройної агресії проти України, урядом України було ухвалено рішення про створення системи фізичного захисту українського державного кордону, названої спочатку «Стіною», а пізніше «Європейським валом». Безперечно, реалізація цього проекту стане фактором посилення обороноздатності країни. Однак захист держави лише шляхом відновлення і зміцнення традиційного сектору безпеки не буде дієвим без побудови Української Духовної Стіни. Її фундаментом має стати системна україноцентрична державна політика.

ДЛЯ ЧОГО НАМ ПОТРІБНА УКРАЇНЬСЬКА ДУХОВНА СТІНА

Метою україноцентричної політики мають бути зміцнення української ідентичності й захист незалежної державності України. Націоцентризм завжди був і досі залишається головним знаряддям внутрішньої та зовнішньої політики всіх успішних держав світу. Про це свідчить, зокрема, й досвід європейських країн, де орієнтація на пріоритет національних державних інтересів є визначальним чинником у прийнятті всіх важливих державних рішень. Попри функціонування загальноєвропейських і трансатлантичних інституцій, розвинені країни спираються на націоцентричний світогляд у формуванні своєї політики.

Українські еліти, які по-справжньому прагнуть зробити свою країну успішною, мусять беззастережно підтримувати україноцентричну гуманітарну політику держави, враховуючи унікальну порівняно з іншими європейськими країнами ситуацію в Україні. Ця унікальність зумовлена наступними чинниками:

1. Владні еліти сусідньої Російської Федерації не сприймають і налаштовані не сприймати в

Автор:
Володимир
Василенко

подальшому факт існування незалежної Української держави. Вони культивують у російському суспільстві та політичній атмосфері расової ненависті до українців та реваншистські настрої щодо України. Лідери російської опозиції до путінського режиму також убачають в Україні «руську Україну» або «другу Росію».

2. В українському суспільстві вже довгий час діють сили, які приховано або відверто демонструють ворожість до українства та української незалежної державності. Це потужне антиукраїнське лобі складається передусім із представників українського олігархічного бізнесу – колишнього хребта Партії регіонів та режиму

НАЦІОЦЕНТРИЗМ
ЗАЛИШАЄТЬСЯ ГОЛОВНИМ
ЗНАРЯДДАМ ВНУТРІШНЬОЇ
ТА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ
ВСІХ УСПІШНИХ ДЕРЖАВ
СВІТУ

Януковича, які перебувають у залежності від російських олігархів та великих російських державних компаній і підпорядковують відповідно свою діяльність російським державним інтересам.

Крім того, в Україні існують численні шовіністичні проросійські організації в гуманітарній – науковій, освітній, культурній, релігійній – сфері, а також ціла низка ЗМІ, які стоять на українофобських позиціях і неприховано дотримуються російськоцентричної політики. Найпотужніший вплив тут мають відповідно орієнтовані телеканали та певні експертні середовища, що займаються антиукраїнськими інформаційними маніпуляціями.

3. Унаслідок нерозуміння українською владною елітою значення гуманітарної та світоглядної стратегії для повноцінної по-

літики державної безпеки, питання розробки комплексної гуманітарної доктрини практично ігнорувалося. А режим Януковича став співучасником широкомасштабної гуманітарної агресії, здійснюваної Росією проти України. Йшлося про системну російську спецоперацію, покликану перетворити Україну на зденаціоналізовану частину «руського міра».

Сьогодні Росія веде проти України тотальну війну. Її метою є не анексія частин української території і не позбавлення українців права цивільзаційного вибору, а тотальне знищення українства та української державності як таких.

Українське керівництво мусять усвідомити, що глибинним підґрунтям нинішнього кризового стану була й залишається відсутність системної україноцентричної гуманітарної політики протягом усіх років існування України як незалежної держави. Водночас слід розуміти, що навіть у разі відмови від підкорення України за допомогою збройної сили Росія продовжуватиме агресію, спрямовану на руйнацію української державності, «мирними» засобами. Тому паралельно зі здійсненням економічних і політичних реформ та протидією військовій агресії з боку Росії чільну вагу слід приділяти загрозам у гуманітарній сфері. Сьогодні вони здаються матеріально невідчутними й непомітними, але за своєю природою є стратегічною загрозою № 1 та міною уповільненої дії під спорудою української державності. Без духовної незалежності від Росії Україна не може бути політично суверенною державою.

ДЕ ПОСТАВИТИ УКРАЇНЬСКУ ДУХОВНУ СТІНУ

Унаслідок відсутності в Україні системної україноцентричної гуманітарної політики та активних дій керівництва РФ з реалізації проекту «руський мір» окреслилися чотири гуманітарні сфери, в

яких існують фундаментальні загрози самому існуванню України як незалежної національної держави: мовно-культурна, інформаційна, політики історичної пам'яті та конфесійна.

Мовно-культурна сфера.

З часу відновлення Україною своєї незалежності в 1991 році Росія намагається нав'язати запровадження такого мовного порядку й такої модальності культурного розвитку, які зберегли б, а в подальшому і примножили результати тривалої політики примусової русифікації українців. Метою цієї політики є намагання зберегти Україну під російським впливом за допомогою перетворення суверенної Української національної держави на тотально зросійщену губернію Російської імперії. Імперативом гуманітарної політики РФ в Україні стали вимоги надання російській мові статусу другої державної. Її реалізація створить ефективний інструмент для знищення української мови – головної ознаки української ідентичності, яка є

осовою державності України. Показово, що саме ця вимога стала однією з головних серед озвучених міністром закордонних справ РФ Сергієм Лавровим після початку російської збройної агресії проти України.

Сепаратистські настрої зародились і мали вияв саме в тих регіонах, де місцева влада при потуранні згори практикувала вороже ставлення до всього українського, зневажала державний статус української мови, порушувала права українців і сприяла просуванню російського культурного продукту. Мовно-культурна політика Української держави має стати підґрунтям для формування україноцентричного світогляду громадян, бути надійним засобом зміцнення української ідентичності, слугувати дієвим інструментом захисту Української держави та відновлення її територіальної цілісності.

Слід пам'ятати, що такі видатні українці, як Іван Огієнко, Борис Грінченко, Костянтин Ушинський, Григорій Ващенко, поділя-

Основні завдання в протидії наступу на політику української історичної пам'яті мають полягати у створенні нових, якісних проектів з історії України, написаних у європейській традиції і призначених для молодіжної аудиторії

ли наступний постулат: народ може втратити свою територію і навіть державу й повернути втрачене, але лише тоді, коли він збереже свою мову, віру та національні традиції.

Інформаційна сфера. Україна виявилася не готовою до інформаційної агресії як складової гібридної війни, розпочатої Росією задовго до збройного нападу в 2014 році. Ключовим елементом у ній є маніпулювання суспільною низький ціннісний рівень мильних і «битовушних» серіалів.

Однією з найбільших загроз національній безпеці України сьогодні є непрозорість частотного ресурсу та медіаринку, пере-

дусім унаслідок приховування кінцевих власників і бенефіціарів провідних телекомпаній, радіостанцій, газетно-журнальних холдингів.

Тому потребують докорінного перегляду функції та можливості тих державних органів, які відповідають за інформаційну політику й регулювання національного інформаційного простору, передусім Державного комітету телебачення і радіомовлення та Національної ради з питань телебачення і радіомовлення.

Навіть у найгостріші кризові моменти українське керівництво виявилось нездатним організувати протидію агресивній російській пропаганді. На практиці, незважаючи на значну кількість документів, що тією чи іншою мірою регулюють інформаційну сферу, більшість із них виявилася малодієвою в умовах реального виклику. Тому національне законодавство з питань інформаційної безпеки має бути кардинально переглянute, зокрема розроблені нова Доктрина інформаційної безпеки та Стратегія розвитку інформаційного простору. Для посилення кібербезпеки має бути повною мірою використаний потенціал співробітництва з міжнародними безпековими структурами. Маємо більш тісно інтегруватися до євроатлантичної системи колективної безпеки, в тому числі щодо кібербезпекового складника.

Політика історичної пам'яті. Протягом кількох років існування режиму Януковича проводилася цілеспрямована політика повернення до неорадянської, проросійської концепції української історії: заперечення Голодомору як геноциду українського народу, відновлення поняття «Велика Вітчизняна війна», вилучення з підручників матеріалів про українців, які боролися за національне визволення: Івана Мазепу, Степана Бандеру, Романа Шухевича, вояків УПА, дисидентів та ін. Натомість було додано сюжети про радянських воєначальників та партактивістів. Відтворення радянських історичних міфів є пропагандистською зброєю у війні проти України, у людей певного віку ці міфи підтримують ностальгію за ідеалізованим минулим, імплантують у суспільну свідомість спотворені уявлення про історичні події.

Небезпека формування наративу, в якому панують радянсько-російськоцентричні погляди, полягає в тому, що це означає фактичну відмову від власного українського погляду на історію та визнання належності України до євразійського цивілізаційного простору, тобто до «русского міра».

Основні завдання в протидії наступу на політику української історичної пам'яті мають полягати у створенні нових, якісних проєктів з історії України, написаних у європейській традиції і призначених для молодіжної аудиторії. Однак вирішальну роль тут має відігравати державна політика з популяризації української історії серед широких верств населення, причому це має робитися в сучасному форматі, без примусу й нав'язування. Створений в Україні 10 років тому Інститут національної пам'яті має на практиці засвідчити результативність і ефективність своєї діяльності.

Конфесійна сфера. Найбільша релігійна організація України УПЦ МП позиціонує себе як невіддільна складова РПЦ, яка слідує у фарватері імперської політики Росії. Серед єпископату

першої демократизації і не враховувало специфіки сучасної конфесійної мережі України. Першочерговим завданням державної політики в конфесійній сфері має стати підтримка об'єктивно назрілого конституювання Української помісної церкви із центром у Києві. Це дозволить зняти серед віруючих більшість штучно привнесених конфліктів та позбавити політизації міжконфесійні відносини в Україні.

ЯК ПОБУДУВАТИ УКРАЇНСЬКУ ДУХОВНУ СТИНУ

Здавалося, перший крок у справі формування системної україноцентричної гуманітарної політики було зроблено восени 2014 року, коли Національний інститут стратегічних досліджень підготував Аналітичну доповідь до Позачергового послання президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України», вголошеного 27 листопада. Окремий розділ цієї Аналітичної доповіді «Гуманітарний вимір національної безпеки» окреслив головні сфери гуманітарної політики держави та пріоритетні напрями протидії гуманітарній агресії РФ. Однак, на жаль, керівництво України практично проігнорувало експертні пропозиції і не вжило жодних заходів щодо їх реалізації. Про рівень ставлення керівників держави до гуманітарної політики свідчить той факт, що Громадську гуманітарну раду при президентові України й досі очолює Віктор Янукович, а її секретарем є Ганна Герман.

У новосформованому після позачергових парламентських виборів восени 2014 року уряді є посада віце-прем'єра з гуманітарних питань. Однак ані в уряді, ані в РНБО не передбачені підрозділ і відповідно механізм, відповідальний за гуманітарну безпеку держави. В умовах повномасштабної гуманітарної агресії, яка передувала збройному нападові Росії на Україну й супроводжує його, такий стан справ є неприпустимим. Забезпечення гуманітарної безпеки має стати важливою складовою політики національної безпеки України. Із цієї метою необхідно терміново вжити низку пріоритетних заходів, які мають бути розроблені й запроваджені владою для створення нової якості політики

БЕЗ ДУХОВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ВІД РОСІЇ УКРАЇНА НЕ МОЖЕ БУТИ ПОЛІТИЧНО СУВЕРЕННОЮ ДЕРЖАВОЮ

та священників УПЦ МП є чимало осіб, які навіть не приховують свої українофобські погляди, не визнають права українців на свою державу та активно пропагують просування «русского міра». Керівництво УПЦ МП не спромоглося засудити анексію Криму, замаху на територіальну цілісність України і збройну агресію РФ на території Донецької та Луганської областей. Навіть більше: священники проросійської церкви помічені в підбурюванні пастви до повалення чинної української влади й застосуванні фізичного та психологічного тиску на представників інших віросповідань. Це стало можливим, зокрема, внаслідок недоскопальності чинного законодавства України про свободу совісті та релігійні організації, яке ухвалювалося ще в час

України в гуманітарній сфері. Зокрема необхідно:

1. Розробити і прийняти Національну стратегію гуманітарної політики, а також відповідні їй закони України «Про Концепцію гуманітарної (соціокультурної) політики України», «Про національне культурне виробництво», «Про заходи державної мовної політики».

2. Прийняти урядову Програму розширення простору використання української мови як державної (мова освіти та науки, мова внутрішньої комунікації та державної служби).

3. Внести зміни й доповнення до Стратегії національної безпеки України та Закону України «Про основи національної безпеки України» в частині, що стосується гуманітарної безпеки держави відповідно до сучасних загроз і викликів.

4. Створити в системі органів виконавчої влади сектор забезпечення гуманітарної безпеки України.

5. Переглянути положення про Громадську гуманітарну раду при президентів України та сформувані її новий склад відповідно до сучасних вимог.

6. Запровадити заходи для заохочення інвестиційної діяльності в інформаційній, культурній і науковій сферах, спрямованої на створення національного інформаційного, культурного та наукового продукту, розбудову відповідних інфраструктур і технологій.

7. Ужити належних заходів щодо заборони функціонування на території України громадських і політичних організацій, у тому числі церковних, квазіцерковних, чия діяльність загрожуює суверенітету країни, підриває її територіальну цілісність і спрямована на розпалювання міжетнічної та міжцерковної ворожнечі.

8. Ужити заходів щодо заборони комуністичної тоталітарної ідеології та пропаганди символів комуністичної тоталітарної епохи.

9. Запровадити на всіх рівнях освітньої системи елементи сучасної медіа-освіти з метою розвитку вміння учнів, студентів, учителів та викладачів протистояти маніпулятивним інформаційним технологіям.

10. Розробити програму популяризації України у світі, важливим складником якої є створення

мережі Українських інститутів у пріоритетних столицях світу, що мають на пряму знайомити громадян інших країн з Україною, залучати їх до вивчення української культури, історії, мови.

Розробка Національної стратегії гуманітарної політики і створення сектору забезпечення гуманітарної безпеки є надзвичайно важливим і нагальним завданням. Для цього має бути створена дієва й ефективна група фахівців – політиків, юристів,

ЯНУКОВИЧ І ДОСІ ОЧОЛЮЄ ГРОМАДСЬКУ ГУМАНІТАРНУ РАДУ ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

економістів, науковців, яка в короткі терміни і якісно розробила б, і подала на розгляд Верховної Ради відповідні законопроекти. Такий підхід спрямований на консолідацію українського суспільства і створить законні та дієві інструменти спротиву антиукраїнським і антидержавним провокаціям та зазіханням на державність України. ■

Запрошуємо на благодійну книжкову виставку-ярмарок

«Український простір»

21-22 березня (субота-неділя), Київ, вул.Володимирська 57, Будинок Вчителя

Час роботи виставки з 10:00 до 19:00

Вхід вільний

Найближчі зупинки метро:

Театральна, Золоті Ворота,

Університет, Площа Льва Толстого

«Купи книгу - передай іншому»

Під час виставки буде організовано збір книжок для Донбасу та зони АТО

Росія як цивілізаційний виклик

Співпраця з Росією протягом століть була для України контрпродуктивною через вихідну нерівноправність і несиметричність відносин

Автор:
Ігор Лосєв

Тривалий час після здобуття формальної незалежності в 1991 році українські політики й державні діячі страшенно соромилися просто відповісти на провокативні запитання російських пропагандистів, мовляв, від кого це, власне, Україна незалежилася... Сказати правду вважалося гріхом неполіткоректності, тому верзли щось про якусь абстрактну імперію, до якої та ж таки сучасна Російська Федерація нібито не мала жодного стосунку, була, так би мовити, такою самою жертвою імперського деспотизму Москви (показово не згадуючи, що це місто існувало не лише як столиця СРСР, а й як столиця радянської Росії). Потім в ім'я ще більшої політкоректності замість Москви почали в негативному контексті називати Кремль як таку собі пухлину в здоровому тілі російської столиці. Усі президенти України неодмінно публічно присягали на відданість ідеалам непорушної українсько-російської дружби. Навіть Віктор Ющенко свій перший візит як глава держави здійснив саме до Білокам'яної...

23 роки незалежності в Україні велася всеосяжна і невтомна пропаганда необхідності, бажаності й корисності співпраці з Росією. Звісно, на підтримку цієї (дуже м'яко кажучи!) неочевидної тези наводилися не надто пере-

конливі історичні та культурологічні аргументи: про «спільне коріння», про горезвісну «спільну колицу», про «дніпровську купель» часів першохрестителя Володимира і т. ін. Водночас негативні факти і приклади взагалі на офіційний рівень не допускалися, їх вилучали з державного дискурсу як «націоналістичні».

Цікаво, що «націоналіст» Ющенко закликав російський бізнес активно працювати в Україні (ніби той потребував його закликів), геть не усвідомлюючи його специфіки й особливих зв'язків із РФ. Результатом цієї 23-річної «дружби-жуйки» стали тотальне насичення України російською агентурою, консолідація потужної кремлівської п'ятої колони, цілковита руйнація зсередини Збройних сил України, спецслужб, МВС, усього державного апарату України аж до найвищих щаблів влади. Не варто забувати про ґрунтову русифікацію інформаційного простору і громадських настроїв щонайменше на половині території держави.

Всі лідери України чомусь абстрагувалися від очевидного факту, що не тільки Кремль, а й широкий російський загал весь час після 1991 року не вважав українців нацією, а Україну державою, будучи переконаним, що це тимчасове явище, історична випадковість і згодом наша країна повернеться до статусу російської губернії, а в найгіршому разі номінально окремої, але насправді тотально залежної від Москви псев-

додержави. Для досягнення цієї мети Кремль не втомлювався висувати нові й нові ідеї «інтеграції», «спільного економічного, духовного, геополітичного, освітнього, законодавчого простору». Зокрема, у культурній сфері глобальна атака на Україну російського телебачення, шоу-бізнесу, книговидавання і газет-журналів мала на меті довести українців до такого стану, коли б вони втратили здатність розрізняти, де своє, українське, а де чуже, російське, і хто вони самі є...

Російська сторона мала змогу всебічно впливати на Україну без аналогічних можливостей з боку нашої держави. Це практично завжди була вулиця з одностороннім рухом. Відносини між колонією і метрополією рідко бувають іншими. Росія (влада і соціум) ніколи не сприймала Україну як щось рівноцінне собі, хоча насправді Україна погано вписувалася в загальноімперський контекст, бо мала інший геополітичний і цивілізований вектор, простіше кажучи, була суспільством іншого типу. Ці відмінності виявилися ще в давнину. Є цікава

стаття Георгія Вернадського (якого на Заході називали «патріархом російських істориків»), сина першого президента Академії наук України Володимира Вернадського, «Два подвиги Олександра Невського», що висвітлює історичні передумови постійних і закономірних конфліктів Росії із Заходом і природного тяжіння України до Заходу. Як відомо, російський князь у період монгольського завоювання відмовився від боротьби проти Сходу, став найвідданішим васалом імперії Чингісхана, і сам завдяки побратимству з ханом Сартаком увійшов як свій до дому Чингізидів. Олександр захищав монголів від Європи. За 250 років перебування території нинішньої центральної Росії у складі імперії Чингіза там сформувалися норми і методи державного управління, специфічна політична культура, культ жорсткої та деспотичної влади, обожнення брутальної сили тощо.

Відомий борець проти українства на початку XX століття П'єтр Струве стверджував: «Основа формування російської нації

– це московське самодержавство плюс татарські впливи».

А московський публіцист 80-х років XX століття Вадім Кожинів казав: «Ну які ми спадкоємці Київської Русі? Ми спадкоємці великої імперії Чингізидів!».

У межах цієї імперії формувалася російська еліта, значна частина якої походила від еліти улусу Джучі (це найзахідніша частина великої Монгольської держави, а Джучі – онук Чингісхана). У 1978 році в друкарні Московського університету вийшла монографія професора Баскакова «Русские фамилии тюркского происхождения». Прочитавши її, можна перекоонатися, що це представники давніх тюрко-монгольських родин: Беклемішеви, Бутурліни, Булгакови, Аракчєєви, Ромодановські, Єпанчіни, Ростопчіни, Шеремєтьєви, Ізмайлови, Мусіни, Юсупови, Вельямінові, Урусови, Кутузови, Теміряєви, Алаб'єви, Рахманінові, Плеханови, Аксакови, Тарханови, Турґєневи, Буніни, Баталови, Уварови та ін. Ці родини становили 70% російської аристократії. Вони ві-

діграли велику роль у формуванні Московії як держави та цивілізації. Філософ, киянин Микола Бердяєв (також, до речі, носій прізвиська тюркського походження) написав про цю добу так: «Московський період був найгіршим періодом у «російській історії», найбільш задушливим, найбільш азіатсько-татарським за своїм типом». Ось саме тоді відбулася в 1654 році зустріч цих двох різних цивілізацій. Якщо Україна на той час мала академії, колеґіуми і, за твердженнями іноземців, майже суцільно письмненне населення, то ситуація в Росії була протилежною. Як зазначав у XIX столітті російський імператорський академік Піпін, оцінюючи духовну атмосферу Московії: «Церковний фанатизм, ворожість до науки, впертий застій, моральне здичавіння». У Переяславі українські козаки, присягаючи московському цареві, зажадали, щоб його представник боярин Бутурлін від імені царя присягнув їм. Вони звикли до взаємних присяг із королем Речі Посполитої, бо почувалися рівноправними юридичними суб'єктами, що є нормою в європейській (і взагалі західній) правовій традиції. Саме завдяки цій традиції в США були можливі судові процеси на кшталт «Містер Сміт проти Сполучених Штатів Америки», причому містер Сміт міг виграти процес і отримати компенсацію від держави, бо Сміт і США – рівноправні юридичні суб'єкти. А тепер спробуємо в СРСР уявити судовий процес «Товариш Іванов проти Союзу Радянських Соціалістичних Республік». І де опинився б той Іванов? Правильно, у найближчій лікарні для душевнохворих.

Козаки не зрозуміли, що мають справу із зовсім іншою цивілізацією і ментальністю. На їхні вимоги боярин-московит відповів: «Наш цар самодержець і своїм холопам не присягає». Ось так вільні козаки за кілька хвилин перетворилися на холопів. Звісно, були в 1654 році підписані Березневі угоди, але до договорів Москва завжди ставилася цинічно, шануючи їх лише в тому випадку, якщо вони не заважали діяти свавільно.

Усе залежало не від якості юридичних норм, а від наявності реальної сили Москви начхати на договір. Там ще більш-менш мо-

Рисунок з альбому Мейєрберга «Святування Вербної неділі, в Московії, що відбулось 1654 році». На малюнку добре видно московських стрільців, які впали на «Красну площу» обличчям у багнюку і не сміють підняти голову в бік царя-хана та патріарха

ФОТО: AP

гли зважати на таке-сяке дотримання домовленостей зі своїми, а обдурити чужого – то свята справа, воєнна хитрість, як полюбляли казати полум'яні прихильники українсько-російської дружби з Партії регіонів: «Лоха не кінуть – себя не уважать». Такого штибу практичні «поняття» успішно заміняли собою закон в умовах фундаментального владного деспотизму й абсолютного юридичного нігілізму, коли жоден індивід не міг бути впевненим щодо дотримання його прав. Така ситуація впадала в око іноземцям.

У XVII столітті Україну та Росію відвідали Антіохійський православний патріарх і його секретар Павло Алепський, який залишив цікаві спогади. Ось що він писав про життя в Москві: «Життя москалів дуже зв'язане, та ніхто з чужинців не може знати цього і людині все здається, ніби вона у в'язниці. (...) Жарти та сміх стали нам зовсім чужі, бо лукаві москалі підглядали нас і про все доносили. Бог хай спасе нас і звільнить від них». Зовсім інші почуття в цих уродженців Сирії викликала Україна: «Цієї ночі ми спали на березі ріки, зовсім задоволені та спокійні, бо від тієї хвилини, коли ми лише побачили Печерську лавру, що здалеку виблискувала своїми банями, та як лише до нас долетіли премилі пахощі цих квітучих земель, наші душі затремтіли від радощів та втіхи, серця наші порозкривалися і ми розливалися в подяках Господові Богові. Цілі два роки в Москві колода висіла на наших серцях, а розум був геть-чисто стиснений і придуше-

Для Віктора Януковича страх перед московським керівництвом став рушієм зовнішньої політики

ний, бо в тій країні ніхто не може почувати себе хоч трохи вільним і задоволеним... Зате Козацька країна була для нас начебто наш власний рідний край, а її мешканці були нашими добрими приятелями та людьми, неначе ми самі!». Українська ментальність протягом усієї історії робила вельми проблемним існування українців під будь-якою російською владою саме через її глибоко антиєвропейський і в цьому сенсі антиукраїнський характер. Адже українці пам'ятали, до якої цивілізації і до якого культурного світу вони належать.

Недарма козацький літописець Самійло Величко стверджував: «Страна наша європейська і не забула свого минулого і з гордістю про нього згадувала...» Для української нації дуже важливо усвідомлювати, чим саме і наскільки вона відрізняється від су-

ПРОНИКНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ ПОВИННО БУТИ ПРИНАЙМНІ НЕ ЛЕГШИМ, АНІЖ ЇЇ ПРОНИКНЕННЯ В ПОЛЬЩУ ЧИ ШВЕЦІЮ

сідньої іншої нації та цивілізації. Це набуває величезного значення саме зараз, коли Росія вступає в особливу і дуже загрозливу для нас стадію розвитку, про яку писав російський філософ і православний священик Георгій Федотов: «Для самої Росії насильницьке продовження імперського буття означало б втрату надії на її власну свободу. Не може держава,

що існує терором на половині своєї території, забезпечити свободу на другій половині. Як за московських царів самодержавство було ціною, що сплатили за експансію, так фашизм є єдиним устроєм, що здатен продовжити існування каторжної Імперії. Звісно, ціною подальшого придушення її культури».

Похмуре пророцтво Георгія Федотова щодо фашизму в сучасній Російській Федерації вже реалізувалося. А отже, українцям залишається тільки зміцнювати стіни своєї хати, де «своя й правда, і сила, і воля». Щоб зберегтися, Україна має перестати бути прохідним двором для східної цивілізації, полігоном для її геополітичних і воєнних експериментів.

А це передбачає певну закритість, контрольованість і відірваність. Проникнення Росії в Україну повинно бути принаймні не легшим, аніж її проникнення в Польщу чи Швецію. Виконати це завдання зусиллями лише влади, МВС, СБУ тощо неможливо. Потрібна духовна мобілізація всього суспільства, що має зробити висновки зі страшних уроків 2014–2015 років. І ще. Потрібна докорінна зміна еліт, що нині в Україні досі зберігають відчутний присмак постколоніальності, ментальної залежності від Кремля, а отже, не здатні вести справді суверенну політику захисту національних інтересів. Через те їхня театральна проєвропейська риторика не може не викликати скептицизму. Досить лише згадати заклик Арсенія Яценюка (під час його президентської виборчої кампанії) розбудувати «єдиний геополітичний простір від Ужгорода до Владивостока», постійні спроби Петра Порошенка «домовитися» з російським агресором, ясна річ, на шкоду інтересам України, намагання поєднати війну проти Путіна з торгівлею з ним...

Із такою верхівкою на чолі Україна має не дуже багато перспектив європейського розвитку, проте це дає підстави Кремлю сподіватися на капітуляцію нашої країни. Не знаю, чи вдасться прем'єрові збудувати стіну на кордоні з РФ, але найміцнішою стіною є патріотичний керівний клас, який нині в нас лише почав формуватися на східному фронті та у волонтерських осередках. ■

Великий український файрвол

Автор:
Юрій Макаров

Усі слова сказано. Можна хіба що повторювати їх знову й знову під нові інформаційні приводи, бо слід же якось реагувати на поточні події, але ніяких принципово нових думок не народилося, й не треба: нам потрібна стіна. Східний мур. Змієві вали. Майбутній Великий Український Мур – це не лише якась там «лінія Маннергейма» (хоча фортифікація, звісно, передусім: протитанкові рови, бетонні бліндажі, які витримують пряме поцілання 152-міліметрової гаубиці «Акація», ну й, власне, огорожа на рівні хоча б межигірської з колючим дротом нагорі). Головне – ментальна перешкода, яка має фіксувати прірву між двома цивілізаціями.

Хочеться не скотитися до профанного спрощення, зберегти якийсь рівень розуміння складності процесів, але який тут рівень, коли на тебе пре орда психопатів?

Ми не владні над географією. Я не поділяю оптимізму окремих експертів, які не дочекаються, доки сусідня держава розпадеться на десяток удільних князівств, кожне завбільшки із п'ять Францій. Безпечніше для нас виходити з того, що центротяжні процеси, які підтримуються звичкою та специфічною ментальністю, переважатимуть відосередкові, а отже, імперія з керівництвом того чи того ступеня неприйнятності ще довго нависатиме над північно-східним кордоном. Відповідно чогось доброго звідати чекати марно. Афоризм покійного президента РФ «Прокинувся зранку – подумай, що ти зробив для України» залишитися в пам'яті як взірць чорного гумору історії, як доказ від зворотного. Бажано було б узагалі перервати будь-які відносини включно з економічними просто через те, що їх перебіг завжди непередбачуваний: то їм сир наш не подобається, то літаки, то ціну на газ візьмуть зі стелі.

Хай би яка демократична влада воцарилася в Росії (авжеж!), нічого, крім диверсій, якщо не прямої агресії, від неї чекати не слід. Ця країна за своєю природою не може не займатися справами сусіда. Замість того щоб полагати паркан десь у Воронежі, вона палитиме Дебальцеве. Це частина її свідомості. «Всесвітня отзывчивість», дідько! Тож байдуже, яка конфігурація складеться на Донбасі, чи вдасться очистити його від окупантів, чи вдасться нейтралізувати люмпен, який устиг ковтнути влади й крові, чи вдасться каналізувати настрої місцевих обивателів, яких інтоксикували ненавистю до Великої землі. А може, ми приречені

мати багаторічний гнояк на своїй території, нове Придністров'я – тим гірше, тоді мур матиме трохи іншу конфігурацію, але все одно мур!

Інша річ, чого чекати не від Росії, а від росіян? Як із ними далі поводитися? І вже чутно заклики наводити мости з притомними бранцями Кремля, підтримувати культурний обмін, брататися через голови урядів, обійматися з тими неушкодженими 14%, чи скільки їх там залишилося. Я відповідально стверджую, що цей намір як мінімум безвідповідальний. Контакти між людьми – то справа особиста. У когось там родичі, у когось друзі, в когось колишні кохані. Зрештою, є Макаревіч. Незнайомі добрі й світлі люди. З ними треба спілкуватися, подекуди приймати в гості, відігрівати від калінінградсько-московсько-сахалінських морозів, але ніяких «фестивалів дружби», ніякого «спільного демократичного фронту». Все скінчено. Років за 50 повернемося до цього питання.

І ніякої політики відчинених дверей. Може, й дати порятунк, але дуже обережно. Один колишній російський урядовець, а нині біженець до Німеччини написав у своєму блозі заклик до одноплемінної інтелігенції: мовляв, треба всім лібералам бігти в Україну й уже звідти (тобто звідси) пробувати побудувати «альтернативну Росію». У погано прихованому підтексті читається наївне переконання: у них (у нас) ані своєї повноцінної держави, ані повноцінного суспільства, ані повноцінної культури. Сміливо розгортайтеся на порожньому місці. Можна легко уявити вихватки цієї гіпотетичної діаспори, бачачи поведінку перших політемігрантів новітньої хвилі:

більшість із них, щойно вони опиняються на території свободи, починає поводитися українців із панським, точніше «барським» апломбом. Знову допомагати їм розбудовувати Росію? Українці одного разу на свою біду вже конструю-

**ДОКИ В ОРГАНІЗМІ
НЕ ВИРОБИЛИСЬ АНТИТІЛА
ДО ВІРУСУ РАБСТВА,
КРАЩЕ ПОТРИМАТИ
КАРАНТИН**

вали чужу імперію.

Неволя заразна. Соціальна інфантильність заразна. Прагнення «порядку» й доброго царя заразне. Як воно відбувається, ми бачили на прикладі нашого Сходу. Тому не боюся повторитися: потрібен великий український файрвол (у когось асоціації театральні, в когось комп'ютерні, про всяк випадок перекладаю: «залізна завіса»). Доки в організмі не виробились антитіла до вірусу рабства, краще потримати карантин. Тим більше що крім східного напрямку перед нами весь світ. Досі, будьмо із собою відверті, не освоєний належним чином. ■

Змінені війною

Чи готові прості українці до розриву з Росією

Автор:
Олесь Олексієнко

Успішний розвиток та європейська інтеграція України, як і гарантування її довгострокової безпеки, неможливі без розірвання залишків пуповини, які все ще пов'язують українців із Росією. І тут найважливішим є не так будівництво фізичної «великої стіни» між державами, як ментальний розрив на рівні суспільства. Він є необхідною передумовою завершення процесу звільнення українців від комплексів колоніального минулого та перспективи побудови в майбутньому вже з чистого аркуша нових, рівноправних відносин із РФ чи державними утвореннями, що можуть постати на її теренах (див. *Тиждень*, № 27/2014).

Тенденції останнього часу, безперечно, сприяють досягненню відповідної мети. Ще в листопаді 2013-го *Тиждень* передбачав, що незалежно від того, чи буде підписано Угоду про асоціацію з ЄС, розв'язана Кремлем війна проти України суттєво й безповоротно змінить взаємосприйняття двох народів (див. *Тиждень*, № 45/2013). Однак на той час ішлося лише про інформаційну, торговельну та енергетичну війни. Тим часом 2014 рік, який позначився вже російською воєнною агресією, анексією Криму та окупацією чималої частини Донбасу, змінив сприйняття українцями Росії ще більше.

Дослідження, проведене Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) із 12 по 21 вересня 2014-го, виявило: 70,3% опитаних вважали, що між Росією та Україною йде війна, і лише 19,3% не погодилися з твердженням. При цьому абсолютна більшість українців саме на РФ поклала відповідальність за кровопролиття і

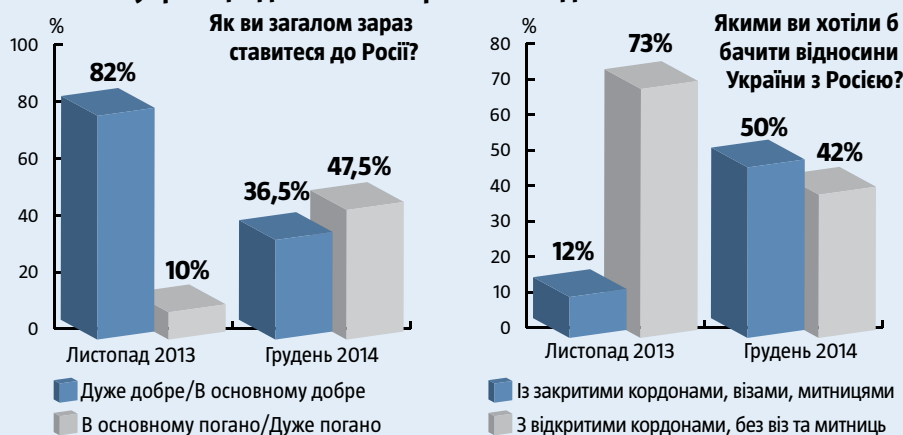
загибель людей на Сході України: 43,7% – «безумовно, так», 18,9% – «швидше за все, так» і тільки 16,9% відкидали таку думку.

Як свідчить порівняння результатів соціологічних досліджень, проведених у 2013-му й наприкінці 2014-го – на початку 2015-го, абсолютна більшість українців нарешті позбулася сентиментів щодо східного сусіда, які зберігалися в перші

два десятиліття після здобуття незалежності, й нарешті стала сприймати його як «чужого» і «ворога», пов'язувати майбутнє країни з альтернативними економічними та військово-політичними альянсами.

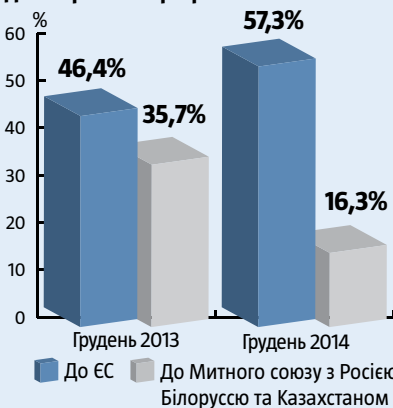
За даними КМІСу, частка позитивно налаштованих до Росії українців порівняно з листопадом 2013 року впала більш ніж удвічі (з 82% до 36,5%), натомість негативно налаштованих

Ставлення українців до Росії та перспектив відносин із нею

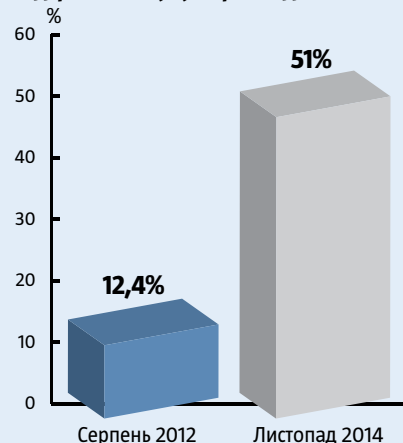
За даними дослідження КМІСу, проведеного з 6 по 17 грудня 2014 року. У Луганській області опитування здійснювалося тільки на територіях, які контролює Україна, у Донецькій – і на не контрольованих Україною територіях

Як ви вважаєте, вступ до якої спільноти для України є пріоритетним?

За даними соціологічного дослідження Центру Разумкова спільно з Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва 20–24 грудня 2013 року в усіх регіонах України та 19–24 грудня 2014 року в усіх регіонах України, за винятком Криму

Підтримка вступу України до НАТО

За даними соціологічних досліджень Центру Разумкова у серпні 2012 року та Соціологічної групи «Рейтинг» у листопаді 2014 року

зросла майже вп'ятеро (з 10% до 47,5%). Порівняно з листопадом в Україні більш ніж учетверо підвищилася питома вага тих, хто бажає закритих кордонів із РФ (з 12% до 50%), натомість тих, хто прагне дружніх і незалежних відносин двох держав із відкритими кордонами без віз та митниць, зменшилася майже удвічі (із 73% до 42%). Навіть у південному та східному регіонах частка позитивно налаштованого до Росії населення впала до 50%.

Частка прихильників вступу до Митного союзу з Росією (з 2015 року в межах Євразійського економічного союзу), за даними опитування, проведеного з 19 по 24 грудня 2014-го Центром Разумкова, зменшилася з грудня 2013-го по грудень 2014-го з 35,7% до 16,3%. Натомість прибічників інтеграції до ЄС стало 57,3%. А листопадове дослідження Соціологічної групи «Рейтинг», за результатами якого питома вага тих, хто не визначився, була меншою, засвідчило ще вищий рівень підтримки зближення з ЄС (64%) за майже аналогічними даним Центру Разумкова питомих ваги прихильників вступу до Митного союзу.

Причому інтеграцію до ЄС на сьогодні підтримує значно більше мешканців в усіх частинах країни (у Центрі пропорція становить 73% проти 8%, на Сході без Донбасу – 51% проти 27%, на Півдні – 41% проти 30%), і лише на Донбасі 45% усе ще виступають за входження до Митного союзу проти 19% прихильників євроінтеграції.

Якщо в серпні 2012 року, за даними Центру Разумкова, підтримка вступу України до НАТО становила 12,4%, то згадане вище дослідження громадської думки Соціологічної групи «Рейтинг» засвідчило, що в разі проведення зараз референдуму за приєднання до Альянсу проголосував би 51%, проти – лише 25%. Причому частка прихильників вступу до НАТО перевищує частку противників уже не лише в Центрі (58% проти 21%), а й на Сході (40% проти 37%), і тільки на Півдні прихильники все ще поступаються противникам інтеграції до Альянсу.

Різко знизилася й авторитетність російських ЗМІ. За даними опитування Центру Разумкова, якщо в березні 2013

року повністю або швидше довіряли російським медіа 45,7% респондентів, повністю не довіряли лише 13%, то результати дослідження КМІСу, проведеного з 9 по 19 жовтня 2014-го, засвідчили зменшення частки українців, які цілком або частково довіряють російському телебаченню, до 31%, а питома вага тих, хто не довіряє, збільшилася до 48,5%.

Опитування Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно із соціологічною службою Ukrainian Sociology Service, проведене з 25 грудня 2014-го по 15 січня 2015-го, виявило, що саме перемога у війні з Росією є найпопулярнішою (36% респондентів) платформою консолідації та примирення мешканців різних частин країни. Цей критерій випередив навіть такі, як реальна боротьба з корупцією (35%) та покращення соціально-економічного стану в країні (34%).

Однак якщо в оцінках сучасності українці позбулися стереотипів про близькість із Росією, то в сприйнятті минулого включно з історією вже незалежної України в південно-східних регіонах усе ще спостерігається засилля нав'язаних російською пропагандою кліше. Показовими в цьому сенсі є результати згаданого вище дослідження Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та Ukrainian Sociology Service.

Розпад СРСР усе ще негативно сприймають 70,3% мешканців Донбасу, 51,6% Харківщини та 49,1% Нижнього Придніпров'я (Дніпропетровська та Запорізька області). І лише відповідно 12,3%, 31,3% та 38,6% – позитивно. Проголошення незалежності України схвалюють тільки 40,4% опитаних на Донбасі та 53,6% на Харківщині й відповідно 32,1% та 31,8% – ні. Помаранчеву революцію негативно оцінюють 71,4% респондентів на Донбасі, 53,3% на Харківщині та 49,6% на Нижньому Придніпров'ї, позитивно – 7,5%, 29,6% і 30,6%. Революцію гідності 2013–2014 років не схвалюють все ще 69,2% мешканців Донбасу та 55,4% Харківщини (схвалюють лише 12,3% і 36,3%).

Поволі формуються передумови й для різкого обмеження особистих контактів між жите-

лями України та Росії. Введення візового режиму між країнами, яке рік тому довелося відкласти через масштаби трудової міграції, стає дедалі реальнішим. Від початку 2015-го в РФ було різко ускладнено працевлаштування українців. Анонсує запровадження обмежень у спеціальній статті, російський прем'єр Дмитрій Медведєв не приховував, що метою є завдання збитків Україні через зменшення грошових переказів і провокування додаткового соціального невдоволення.

Щоб зірвати мобілізацію в Україні, ці заходи, щоправда, були потім дещо підкориговані в

ВАЖЛИВИМ Є НЕ ТАК БУДІВНИЦТВО ФІЗИЧНОЇ «ВЕЛИКОЇ СТИНИ» МІЖ ДЕРЖАВАМИ, ЯК МЕНТАЛЬНИЙ РОЗРИВ НА РІВНІ СУСПІЛЬСТВА

бік ліберальнішого ставлення до українців призовного віку. Однак загалом спроби використати донедавна численних українських заробітчан у Росії як ще один інструмент тиску на Україну, схоже, також лише сприяють розриву однієї з останніх ниточок пуповини, що пов'язувала українців із колишньою метрополією.

Бюрократичне ускладнення перебування українських трудових мігрантів у РФ разом із погіршенням там соціально-психологічного клімату та фінансово-економічної мотивації скоригували карту української трудової міграції. Якщо раніше за високих цін на нафту російський напрям був дуже популярним, то останнім часом українські заробітчани дедалі частіше обирають заробітки в ЄС, які стають привабливішими на тлі зростання курсів долара та євро як до гривні, так і до російського рубля. Усе це підриває можливості Кремля впливати на ситуацію в Україні за допомогою «народної дипломатії» гастарбайтерів. Понад те, значна частина з них повертається на батьківщину з більш антиросійськими настроями, ніж їхала туди. ■

U.TYZHDEN@UKR.NET
ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

Євген Головаха: «Психологічна стіна між Україною та Росією вже побудована»

Спілкувався
Богдан Буткевич

Про соціопсихологічні та соціологічні аспекти українсько-російських відносин **Тиждень** спілкувався із заступником директора з наукових питань Інституту соціології Національної академії наук України Євгеном Головахою.

У. Т.: Як змінилося, за вашими спостереженнями, ставлення українців і росіян за рік війни? Чи можна нарешті говорити про смерть тези про «братні на-роди»?

— Негативне сприйняття одного народу іншим існує дуже давно, і то не новина. Це було і на рівні фольклору, і в побутовому спілкуванні, навіть на рівні етнонімів «хохли» та «кацапи», яким не одна сотня років. Дуже багато разів українці й росіяни воювали одне проти одного по різні боки. Зрозуміло, що ця історико-культурна конфронтація зараз загострилася до не баченої раніше міри після відвертої агресії Росії та анексії частини території України. Якби не було війни на Донбасі, а тільки Крим, її рівень був би трохи нижчим. І все ж саме Крим став вододілом, після якого про братерство говорити вже немає сенсу. Російське суспільство вважало, що Україна просто не наважиться опиратися. Але ми наважилися, і тоді в РФ запрацювала на повну міць гігантська машина пропаганди, яка запевняла в тому, що Україні взагалі немає. І ось що цікаво: негатив росіян щодо українців зростає набагато швидше, ніж навпаки. Хоч як це парадоксально, адже ініціатором конфлікту стала саме Росія. А ще цікавіше, що напередодні Майдану росіяни розглядали українців як дружній народ. Тобто ставлення було спочатку нібито позитивне, але буквально за кілька місяців все пере-

вернулося з ніг на голову. Україна постійно відставала від того дикого нагнітання ненависті. Цікаво, що й зараз більшість росіян у відсотковому значенні ставиться до українців все одно гірше, ніж українці. Загалом дві третини наших співвітчизників мають тепер антиросійські настрої, вважають РФ агресором і понад 80% росіян вбачають в Україні ворога. Психологічна стіна між Україною та Росією вже побудована. Насамперед самими росіянами, незважаючи на їхні позірні заяви про те, що вони воюють не проти українців, а проти якоїсь міфічної хунти чи Заходу. Саме ця стіна рукотворної ненависті дала карт-бланш Кремлю на проведення будь-яких акцій на території України, адже тепер росіяни в масі своїй абсолютно

серйозно вважають українців ворогами, які виконують волю вселенського зла – США. До речі, хочеться звернути увагу, що цільова робота з перетворення українців на ворога почалася ще приблизно 2003-го з Тузли, а перший Майдан став уже конкретним тригером.

У. Т.: А хто симпатизує Росії всередині України?

— Є такий чималий прошарок людей на Донбасі. Власне, те, що там виникнуть проблеми, було зрозуміло хоча б тому, що вже навесні 2014-го це був єдиний регіон України, який позитивно оцінив анексію Криму. Хоча то знову-таки вплив пропаганди, адже ще восени 2013-го на аналогічне запитання там відповідали заперечно. Що сто-

сується інших регіонів, то із Заходом усе зрозуміло, а ось Центр і Північ за цей рік утвердилися в жорстко антиросійській позиції. Найцікавіші метаморфози відбувалися на Півдні, який завжди мав достатньо прихильні до Росії настрої, але тепер за всіма показниками дуже наблизився до Центру. У критичний момент виявилось, що бажання дружити з Росією та увійти до її складу – це зовсім різні речі. Південь абсолютно не збирався змінювати свій статус, особливо коли побачив, яке криваве безумство розв'язала РФ на Донбасі. Взагалі можна сказати, що головним маркером був ступінь радянізованості регіонів, а не національності. Так, у Криму росіяни становлять більшість. Але ж їх чимало і на Дніпропетровщині, і в Харкові, як і промислових підприємств. А та сама Одеса навіть у часи СРСР не була радянським містом, і це за всього пістету одеситів до Єкатеріни II, концепції «четвертої столиці імперії» тощо. Хоча й фактор національності теж відіграв свою роль: там, де українців більше, де вони здавна жили, проблем майже не виникло, навіть якщо це близько до лінії фронту. Як, наприклад, на півночі Луганщини.

У. Т.: Наскільки стійкими є ці настрої? Може, після шокового в економічному плані 2015-го більшість знову захоче до спокійного проросійського болота?

– Хоч як дивно, але настроїв розчарування майже не фіксується. Поки що українці ладні терпіти негаразди, досі, після року війни, мають чималий заряд консолідації. Люди були готові саме до двох років проблем. Але зараз спливають останні місяці цього більш-менш пільгового для влади періоду, а ось далі ніяких поблажок не буде. Війна згуртовує країну, але, як тільки її не стане, виникнуть питання. Так, поки що більшість українців вважає винним у своїх негараздах агресора. Але не факт, що після настання миру й за відсутності реформ роздратовані, збіднілі й розчаровані люди вирішать, що у всьому винна тільки Росія, а не очільники держави. Мовляв, війна скінчилася, а жити дедалі гірше.

У. Т.: Чи варто нам вмикати контрпропаганду, посилювати цей процес відчуження між народами, що воюють один проти одного?

– Однозначно не варто. Ця стіна стає дедалі більшою незалежно від діяльності Міністерства інформації чи нашого бажання. То неминучий процес, який супроводжує війну. І намагання штучно розпалювати ненависть до росіян у ситуації, що виникла, нам нічого не дасть. Адже проводити ефективну пропаганду там, у РФ, не зможемо ні ресурсно, ні ментально – ми ж думаємо по-іншому. Ну не здатні українці всерйоз розповідати про те, що в Кремлі їдять українських дітей на сніданок, ми не «імперці» за своєю сутністю. Та й знімати хвилю ненависті неефективно і контрпродуктивно, бо це нічого не додає, натомість посилює в її об'єкта бажання зробити навпаки. Ненависть завжди заважає, як показує приклад нашого ворога, чий істеблішмент уже зараз боїться тієї чорної хвилі, яку сам і здійняв. Росія поступово відступає, хай поки що тільки на інформаційному фронті, бо її пропаганда виявилася, за поодинокими винятками, абсолютно неефективною в Україні. Саме тому, що була побудована на ненависті. Адже пригадайте: спочатку мова йшла про те, що України вже немає, а є «Новоросія». Потім заговорили про «ДНР/ЛНР». Зараз уже торочать виключно про «окремі райони Донецької та Луганської областей». Якраз через контрпродуктивність ненависті і Європа та США намагаються поводитися з Росією як із дурним підлітком, що вирішив усім продемонструвати свої м'язи. Тобто кажуть йому: «Та взагалі ти хороший хлопець, ось тільки в цій ситуації вчиняєш погано». Вважаю, що таким чином варто поводитися й Україні, бо жити поруч із сусідом, який тебе ненавидить, дуже важко. І навіть на прикладі Південної та Північної Кореї видно, що сильніша та креативніша Південна Корея постійно намагається зближуватися. А от тоталітарна Північна не бажає цього, бо боїться конкуренції ідей. Не варто уподібнюватися тоталітарним режимам, до яких дедалі більше скочується Росія, – це пи-

тання не моралі, а виключно прагматичної ефективності суспільного устрою.

У. Т.: Але ж нам якось потрібно раз і назавжди відділити себе від Росії. Щоб кожен знав, чим же ми, зрештою, різні.

– Це інше, дуже важливе питання ідентифікації нації. Є позитивна й негативна. Якщо негативна, отже, ми об'єднуємося на основі протидії комусь. От сучасна російська нація – це якраз класичний приклад негативної ідентифікації, бо об'єднується тільки навколо ненависті до когось іншого: «піндосів», «гризунів», «чурок», «хохлів» тощо. Саме в тому їхня найбільша слабкість, адже вони не здатні запропонувати щось творче, креативне, спрямоване в майбутнє. Я дуже жалкую, що та дика путінська авантюра вкрала в Україні можливість поступово, еволюційним шляхом сформувати політичну націю за прикладом країн Скандинавії, тієї самої Данії. Вона ж не дала нам змоги реалізувати варіант на кшталт мирного розлучення Чехії та

**СТІНА РУКОТВОРНОЇ
НЕНАВИСТІ ДАЛА
КАРТ-БЛАНШ КРЕМЛЮ
НА ПРОВЕДЕННЯ БУДЬ-ЯКИХ
АКЦІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ,
АДЖЕ БІЛЬШІСТЬ РОСІЯН
ВВАЖАЄ УКРАЇНЦІВ ВОРОГАМИ**

Словаччини, адже Кремль зацікавлений лише в повному демонтажі української державності. І все одно нам не можна випадати в негативізм за принципом «ми не хтось» та об'єднуватися виключно навколо ненависті до Росії. Добре, ми не є «москалі». А хто ми є? Варто дотримуватися позитивної ідентифікації, яка вже викристалізовується природним шляхом: за всіма дослідженнями, українці вважають себе європейцями, повноправною частиною європейського політичного та культурного простору. От ця позитивна нова українська самоідентифікація і має стати основою суспільного життя: ми не проти Росії, ми за Європу в собі та в оточенні. ■

Відпустити минуле

Спроби утримати російські ринки в обмін на поступки в імплементації Угоди про асоціацію з ЄС не лише безрезультатні, а й ускладнюють переорієнтування української економіки на нові ринки

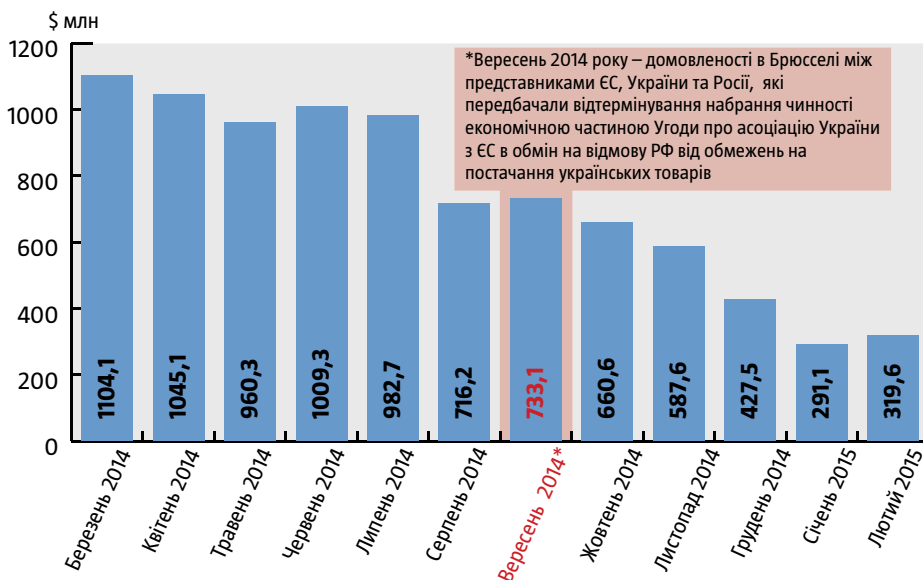
Автор:
Олександр Крамар

На початку березня європейський комісар з питань торгівлі Сесілія Малмстрем після зустрічі з міністром економічного розвитку Росії Алексеем Уложаєвим заявила про готовність відновити тристоронні переговори між Брюсселем, Києвом та Москвою і знову спробувати «знайти гнучке застосування Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС». За інформацією джерел, українська та європейська сторони нібито дійшли згоди щодо неможливості дальшого відтермінування запровадження ЗВТ, однак усе ще допускають коригування її імплементації.

Утім, попередній досвід свідчить, що поступки Москві у питаннях імплементації Угоди про асоціацію нічого не дають Києву. Як відомо, 12 вересня 2014 року в Брюсселі було досягнуто домовленості між представниками України, ЄС та Росії, що в обмін на відстрочку набрання чинності економічною частиною Угоди до 2016 року РФ утримується від обмежень на українські товари. Але митна статистика не зафіксувала жодних позитивних наслідків цього «компромісу». Навпаки, експорт українських товарів до Росії у перші два місяці 2015 року (\$0,6 млрд) зменшився майже втричі порівняно з липнем – серпнем 2014-го (\$1,7 млрд), двома місяцями, що передували брюссельським домовленостям, а також січнем – лютим 2014-го (\$1,6 млрд). Сумнівно, що навіть у разі скасування Москвою пільгових митних тарифів на українські товари в разі набрання чинності економічною частиною Угоди про асоціацію без відтермінування, тобто вже від листопада 2014 року, спад нашого експорту до РФ був би значно більшим.

Місія неможлива

Щомісячна динаміка експорту вітчизняних товарів до РФ засвідчила безрезультатність спроб Києва та Брюсселя зберегти російський ринок для українських постачальників шляхом поступок у часі набуття чинності економічною частиною Угоди про асоціацію України з ЄС чи її імплементації

За даними Держстату (за 2014 рік) та оперативними даними Державної фіскальної служби (січень – лютий 2015 року)

Україну витісняють із російського ринку внаслідок дії об'єктивних та суб'єктивних факторів. Наприкінці минулого року **Тижень** прогнозував, що за збереження наявних тенденцій у двосторонній торгівлі на початок 2016-го частка РФ в українському експорті до кінця 2015-го знизиться до 10–12% (див. № 52/2014). Однак дійсність пере-

частини Угоди про асоціацію не здатні змінити довгострокову тенденцію до втрати вітчизняними виробниками російського ринку. Мінімум, який для цього потрібен, – це неприйнятна ані для Києва, ані для європейців загальна капітуляція у вигляді повної відмови від економічної частини Угоди та початок інтеграції України до путінського Євразійського союзу. Будь-які інші поступки не змусять РФ припинити дискримінацію українських постачальників.

Водночас інерційні спроби Москви шантажувати Київ чи Брюссель режимом доступу українських товарів на російський ринок після трьох із половиною років перманентної торговельної війни не мають більше достатніх підстав. За часткою в експорті наших товарів російський ринок (10,1%) наразі зіставний із турецьким (7,7%), китайським (7,4%) чи єгипетським

ЗА ЧАСТКОЮ В УКРАЇНСЬКОМУ ЕКСПОРТІ ТОВАРІВ РОСІЙСЬКИЙ РИНОК НАРАЗІ ЗІСТАВНИЙ ІЗ ТУРЕЦЬКИМ, КИТАЙСЬКИМ ЧИ ЄГИПЕТСЬКИМ

вершила ці очікування, і вже в перші два місяці поточного року вона зменшилася до 10,1%.

Відтермінування чи корективи в імплементації економічної

(6,7%), однак значно менш перспективний з огляду на повномасштабну залежність від політичних примх Кремля.

Залежність України від торговельно-економічних зв'язків із Росією – це вже не теперішнє, а минуле. Натомість і майбутнє, і сьогодення країни полягають не в безперспективних спробах повернути втрачене на ринку сусіда, а в компенсації закономірних утрат на ньому завдяки заповненню нових ніш як на європейському, так і на інших перспективних ринках у різних частинах світу. Спроби відчайдушно хапатися за старе лише заважають, уповільнюють та ускладнюють цей процес.

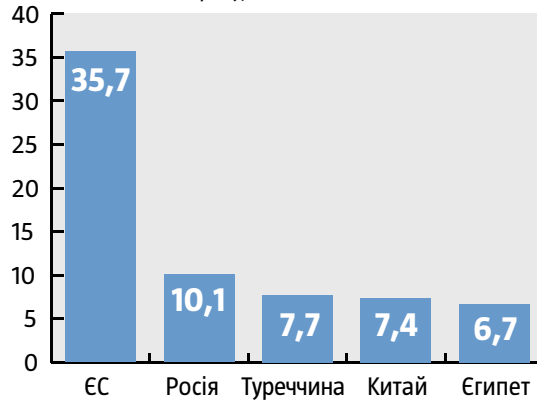
Що раніше Москва отримає чіткий і однозначний сигнал: економічна інтеграція й асоціація України з ЄС – доконані факти, який не підлягатиме обговоренню (а для цього потрібне повне набрання чинності Угодою про асоціацію та її динамічна імплементація), то більше шансів закрити цю тему, а відтак прибрати мотивацію для російського шантажу.

Натомість Україна потребує іншої, дівішої допомоги від європейських партнерів, яка компенсувала б невідворотні втрати валютних надходжень і робочих місць через остаточний розрив торговельно-економічних зв'язків із Росією. Така підтримка має полягати у сприянні нарощуванню експорту конкурентоспроможних вітчизняних товарів до ЄС і включати не так кредитну чи фінансову безповоротну підтримку на урядово рівні, як фінансовані Євросоюзом програми мікрокредитування та консультування українських дрібних і середніх виробників, донесення до них інформації про те, як і куди вони можуть збувати свою продукцію в ЄС та що для цього потрібно.

Для збільшення обсягів експорту до країн Євросоюзу та інших частин світу й приходу нових інвестицій у виробничу сферу потрібні також стимулювання з боку Брюсселя та його контроль за впровадженням європейських виробничих стандартів і адаптацією українського законодавства. Тобто саме те, що й має відбуватися в межах логіки імплементації економічної частини Угоди про асоціацію, темп якого сьогодні може стати

Безпідставні претензії

Частка Росії в експорті українських товарів більше не дає їй підстав претендувати на статус основного ринку їх збуту січень – лютий 2015 року, %

За оперативними даними Державної фіскальної служби

заручником безплідних торгів із Путіним за крихти українського експорту до РФ на кілька місяців чи років.

Врешті, обсяг українського експорту до Росії від початку 2015 року еквівалентний лише 28,3% наших поставок за цей час до ЄС. Тож їх збільшення бодай на 20–25% здатне майже повністю компенсувати втрату хоч би й усього вітчизняного вивозу до РФ. І саме на цьому, а не на безперспективних спробах зберегти чи загальмувати спад постачання до східного сусіда варто зосередити зусилля.

При цьому аналіз оперативних даних митної статистики Державної фіскальної служби свідчить про зменшення кількості товарних груп, для яких російський ринок залишається основним, та значну диверсифікацію експорту навіть тих видів продукції, які до останнього були зорієнтовані майже виключно на ринок східного сусіда. На сьогодні налічується лише кілька десятків із кількох тисяч товарних груп українського експорту, для яких ринок РФ залишається основним, і обсяги поставок на нього вимірюються \$1 млн за місяць чи більше.

Серед продовольчих товарів наразі йдеться лише про яловичину (\$4,8 млн; тут і далі, якщо не вказано інше, наводяться дані за січень – лютий 2015 року) та свинину (\$3,7 млн від початку року), морожені та консервовані овочі (\$3 млн), какао-пасту (\$5 млн), сіль (\$3,7 млн) та вина (\$2,7 млн). До РФ досі надходить

більша частина українського експорту керамічних виробів, парфумів, побутової хімії, паперу і шпалер, пакувальної тари, етикеток, друкованої продукції, окремих видів будівельної сировини (гравію, щебеню, глини). Але виробники всього цього працюють переважно на внутрішній ринок, від попиту на якому залежать куди більше, ніж від можливого ускладнення доступу до ринку РФ.

Росія залишається великим і чи не єдиним імпортером вітчизняного гідрооксиду алюмінію (\$74,4 млн), що становить наразі 1/8 всього українського експорту до РФ. Однак вона навряд чи здатна відмовитися від цієї важливої сировини. Найзалежнішим від її ринку залишається експорт продукції машинобудування. Однак і тут товари, обсяги експорту яких вимірюються сотнями мільйонів або мільярдами гривень за місяць, мають більш диверсифіковані ринки збуту (див. **Диверсифікація в машинобудуванні**). ■

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ В МАШИНОБУДУВАННІ

Однією з найбільших статей українського експорту до РФ від початку року були турбореактивні двигуни та газові турбіни, яких туди лише за цей час надійшло на \$47 млн. Утім, це становить лише половину (52,8%) їх експорту з України за вказаний період. Решту успішно збувають в інші держави світу: 34,9% – у Китай, іще 4,9% – у Бангладеш тощо. Схожа ситуація з водяними насосами: РФ усе ще споживає 54,4% українського експорту, але 18,4% уже продають до КНР. За дедалі більшим переліком вітчизняного обладнання та електротехнічних товарів частка поставок до членів ЄС або інших країн світу поступово наздоганяє експорт на останній російський ринок, а то й значно випереджає його. Так, до Росії спрямовується все ще 59% українського вивозу котлів центрального опалення, однак уже зараз 37,3% загального обсягу припадає лише на Угорщину та Німеччину. РФ споживає 52,7% українського експорту обладнання для роботи з ґрунтом, однак РФ – уже 22,3%. На російський ринок досі спрямовується 33,5% експорту наших прокатних станів, але 16,7% експорту уже сьогодні реалізовується в Польщі. На РФ припадає 37,4% вивозу українських акумуляторів, решта – на ринок ЄС, зокрема тільки до Франції від початку року надійшло 21,1% їх експорту. До РФ усе ще прямує 27% вітчизняного експорту центрифуг, але 19,9% уже сьогодні йде до Ірану, ще 14,4% – до Польщі й т. ін. За поставками українських підшипників Росія (9,6%) уже зараз значно поступається Німеччині (79,6%). Остання випереджає РФ і в експорті української електрокомутаційної апаратури (46,4% та 23,7%). В експорті українських електронагрівальних приладів та прасок російський ринок (8,2%) також сильно поступається європейським: лише до Угорщини надходить 64,3% усього нашого вивозу цієї продукції. Менш виражену, однак теж перевагу має європейський ринок в експорті з України телевізорів та моніторів (58,9% – до Угорщини, 34,2% – до Росії). При цьому зазначимо: щомісячні обсяги вітчизняних поставок цих товарів до країн ЄС уже обчислюються десятками й сотнями мільйонів гривень.

Кремлівський блок

Автор:
Денис
Казанський

Напевно, ні для кого вже не секрет, що в Україні діє російська агентура. Іноді її для пристойності називають «російським лобі», але суть від того не змінюється. Можна навести безліч прикладів того, як захисники інтересів Росії діють у різних сферах українського економічного та суспільно-політичного життя. Хтось робить це відкрито та нахабно, а хтось тонше, вміло маскуючись. Навіть війна не зупинила цієї ворожої діяльності. Лобісти Кремля діють в Україні й зараз, фактично виступаючи на боці агресора та стаючи співучасниками вбивств своїх співгромадян.

Неважко пригадати основні напрями діяльності таких лобістів. У мирні часи, доки Москва ще зберігала видимість дружнього ставлення до Києва, вони здебільшого намагалися відстоювати інтереси замовників у нафтогазовій галузі. Оскільки Україна була найважливішим партнером Газпрому та споживала десятки мільярдів кубометрів блакитного палива, за які сплачувала Росії мільярди доларів, було дуже важливо втримати її на газовому гачку. Для цього в нас працювали сотні агентів. Одні голосували в парламенті, інші влаштовували платні мітинги проти видобутку сланцевого газу, намагаючись запобігти здобуттю енергетичної незалежності, треті пропагували в пресі вступ до Митного союзу та подальшу залежність від «дешевого» російського газу. Звісно, ніхто з них не казав про справжню ціну тих знижок, які отримувала Україна в обмін на частину свого суверенітету.

На роботу агентури Кремль ніколи не шкодував грошей. Іншими сферами діяльності лобістів були культура та освіта. Там просували російський історичний міф, водночас усіяло дискредитуючи українські історичні публікації на неприємні для росіян теми, як-от Голодомор, діяльність УПА, сталінські репресії. Щедро виділяли гроші на підтримку «правильних» письменників, які пропагували ненависть до Заходу та культ сильної руки, а також паплюжили українську культуру та

пророкували розпад Української держави. Звісно, після початку війни основний напрям діяльності російських агентів змістився на військову тематику. Численні лобісти Кремля працюють проти нашої держави в різні способи, але, попри відмінність і різноманітність засобів, мета у всіх одна: послабити Україну, наблизити її поразку, зламати волю та примусити уряд підписати мир на вигідних для Москви умовах. Хтось збирає в соцмережах інформацію про позиції українських військових. Хтось закликає опиратися мобілізації та пояснює, як це краще зробити. Хтось стверджує, що в країні точиться громадянська війна, та закликає взагалі йти на штурм держустанов і влаштовувати безлади в столиці.

Шляхів підірвати обороноздатність країни багато, і кожен відпрацьовує свій фронт робіт.

Жорсткої критики зазнають буквально всі ініціативи України зі зміцнення своєї оборони. Росія намагається показати марною таку роботу, висміяти ці кроки, бо

СЬОГОДНІ РОБОТА РОСІЙСЬКИХ ЛОБІСТІВ В УКРАЇНІ ЗВОДИТЬСЯ ДО ПРОПАГУВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ УМОВ МОСКВИ, ЗАУАЛЬОВАНИХ ПІД УМОВИ СЕПАРАТИСТІВ

чудово розуміє, що будь-яке укріплення України суттєво ускладнює її подальшу експансію. Багато її ставалося, певна річ, й славнозвісній стіні на кордоні, яку по черзі обіцяли побудувати спочатку Коломойський, а потім Яценюк. Російська преса ледь не надірвалася, критикуючи цю ініціативу. Писали, що стіна нікого не зупинить, що гроші на неї вкрадені, що ніхто взагалі не будуватиме її, а всі обіцянки з цього приводу є популізмом.

Як зазвичай буває в таких випадках, у Росії багато цитували зручні для неї висловлювання українських політиків, журналістів та експертів. Деякі такі заяви робили ніби спеціально для ро-

сіян. Наводили, наприклад, слова Віктора Балоги та його звинувачення уряду в корупції.

«Мені цікаво, а хто цю стіну або хоча б мінімальний натяк на неї бачив? Хто може показати хоч якісь інженерні споруди, які уряд встиг побудувати на кордоні з РФ? Чи стіна існує тільки на папері? А на неї, між іншим, з бюджету виділено 100 млн грн. Так скільки кілометрів її побудовано? Чи кошти розкрадені на вибори?» – написав Балага в себе у Facebook.

Цей його допис одразу ж підхопило видання «РИА Новости», яке випустило статтю із заголовком «Стены на границе Украины и РФ не будет – деньги пропали», посилаючись саме на слова Балоги. Проти будівництва стіни висловлювалися й інші промосковські спікери. Їхні аргументи здебільшого були такі: який сенс зводити щось на кордоні, коли війни з Росією немає, а є внутрішній конфлікт. Треба не укріплення споруджувати, а домовлятися. При цьому вони, як правило, не уточнюють, як саме домовлятися і що втратить Україна в такому разі. Сьогодні робота російських лобістів в Україні зводиться до пропагування прийняття умов Москви, зауальованих під умови сепаратистів. Мовляв, треба лише ухвалити позаблоковий статус, відмовитися від євроінтеграції, «почути Донбас» – і війна скінчиться. Пацифізм, який пропагують зараз в Україні російські агенти, загалом є позитивною течією. Але він корисний не в тому випадку, коли країна потерпає від агресії. Пацифізм слід пропагувати в лавах агресора, тобто Росії. Але якраз там «пацифісти» зазвичай чомусь діяти не поспішають.

РФ розуміє, що в Україні суспільство є не мовчазним стадом, а силою, до якої керівництво держави змушене прислухатися. Тому виділяє багато коштів, щоб працювати не тільки з владою (що останнім часом не вдається), а й із громадською думкою.

Щоправда, така робота бачиться все менш переконливою. Різке зростання антиросійських настроїв в Україні внаслідок воєнної агресії робить діяльність агентів Кремля дедалі важчою та часто безплідною. Рани, завдані Україні Путіним, загоюватимуться ще довго. І той, хто сипатиме на них сіль, навряд чи матиме підтримку українців. ■

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА
ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНІ З 9:00 ДО 21:00

МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)[™]

САЙТ МЕНЮ: WWW.BOOK-YE.COM.UA ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,
пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42
вул. Льва Толстого, 1 тел.: (044) 383-61-49

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 235-73-68

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (094) 928-31-41

М. ВІННИЦЯ

вул. Соборна, 89 тел.: (0432) 52-93-41

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валова, 7-9 тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

М. РІВНЕ

вул. Короленка, 2 тел. (094) 928-31-44

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н
WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

Окопаний кордон

Півроку тому Арсеній Яценюк оголосив про старт масштабного проекту «Стіна». У планах було зведення інженерних споруд, укріплень, встановлення паркану вздовж українсько-російського кордону. **Тиждень** подивився, що встигли зробити за цей час

Автор:
Станіслав Козлюк

«Поскасовували поїзди. Та щоб вони там у трунах попереверталися! І не тільки!» – гучно скаржитися на життя пенсіонерка на передньому сидінні автобуса Харків – Липецьк. Їй не подобаються перспектива довгої подорожі на чотириколісному виді транспорту, сидіння в ньому та подекуди попутники. З-за повороту виринає довжелезна черга з машин. Водій, не довго роздумуючи, об'їжджає її і прямує одразу до КПП.

«Кажуть, якусь «Стіну» будують. Щось таке в народі чув, але не бачив жодного разу, хоча в Росію їжджу регулярно. Певно, так собі будують. От китайці молодці: такий мур звели, що аж із космосу видно!» – вголос роздумує пенсіонер Віталій, вглядаючись кудись поверх голови водія.

«Стіна»? Мені щось здається, що це більше відмивання коштів, ніж реальне проведення робіт. Живу в Харкові, але не чув, щоб у нас на кордоні велися якісь масштабні роботи зі зведення укріплень», – додає інший пасажир, Володимир.

«Стіна», як на мене, більше схожа на закопування грошей у землю. Серйозно, якщо підуть танки, не дай Боже, хіба зможе рів допомогти? Тут або зводити укріплення, як на кордоні Ізраїлю з Палестиною, або взагалі нічого не робити», – каже Оксана, одна з пасажирок.

Прикордонний пункт «Гоптівка». Саме тут свого часу прем'єр-міністр України демонстративно позував на тлі паркану. Щоправда, відтоді інформація про облаштування українсько-

російського кордону зводилася радше до розмірів фінансування, виділеного на проект. А вже наприкінці січня **Тижню** стало відомо, що документація стосовно «Стіни» взагалі не погоджена у відповідних органах. Утім, нещодавно Держприкордонслужба заявила про відновлення інтенсивних робіт.

На затор сліпами від пилу вікнами дивляться недопокинута будівля. Колись тут пропонували страхування для поїздок до Росії, можна було перекусити. Нині про ті часи нагадують хіба що кафе віддалік та обмінний пункт. Нас зустрічають люди у військовій формі. Кажуть, раніше у ви-

«УСІ ПУНКТИ ПРОПУСКУ МИ ПІДГОТУВАЛИ ДО КРУГОВОЇ ОБОРОНИ. ДОХОДИТЬ НАВІТЬ ДО ОБЛАШТУВАННЯ БЛІНДАЖІВ ТА ОКОПІВ НА ВИПАДОК ОБСТРІЛУ З РСЗВ»

хідні кордон перетинало від двох десятків тисяч до сотні тисяч осіб. Тепер потік людей помітно скромніший. За розмовою неквапливо проходимо контрольно-пропускний пункт, лишаючи за спиною кілометрову чергу з авто. Лише чути, як водії на підвищених тонах нецензурщиною намагаються пояснити прикордонникам, чому вони неправі.

«Бачили чергу? А знаєте, чому утворилася? Ні, це не закордонні паспорти. Росіяни по дві машини за годину перевіряють. От і утворюються затори. Народ злий, на нас ображається. Але ж якщо ми авто на територію КП пропустимо, краще не стане. Черга просто посунеться», – розповідає прикордонник Олександр.

Намагаємося роздивитися бодай частину розпіреної владою огорожі. Марно. Бетонних укріплень із кулеметними гніздами, які малоє уява, коли чуєш слово «Стіна» або ж словосполучення «Європейський вал», не видно. Тим часом знайомимося з начальником Харківського прикордонного загону Олександром Круком. Середнього зросту чоловік міцно тисне руку й запрошує в будинок неподалік поговорити.

Якщо вірити голові Держприкордонслужби України (ДПСУ) Вікторові Назаренку, торік на проект адміністрація ДПСУ виділила близько 95 млн грн. Використали ж загалом 163 млн грн. Левова частка цих коштів (83 млн грн) пішла на засоби автоматизації та контрольні прилади. Ще майже 40 млн грн витратили на інженерне облаштування кордону. На спецтехніку – 34 млн грн. Залишок 7 млн грн спрямували на «створення належних умов» для прикордонників у польових умовах. На ці гроші, за словами Назаренка, придбали модулі (будиночки) для особового складу й тепловентилятори. Проект оцінюють у 8 млрд грн. Загальна протяжність «Стіни» має становити близько 3 тис. км (від Чернігівщини до Криму), а в фінансуванні проекту окрім самих прикордонників братимуть участь Мінінфраструктури, МВС, Міноборони, ДСНС, Держземагентство та Державна фіскальна служба.

У дерев'яному будинку затишно, у кутку повільно закипає вода в чайнику. Доки чекаємо на чай, здається вже обов'язковий елемент гостинності для військових, говоримо про «Стіну».

«Зрозумійте, у Харківській області 315 км кордону з РФ. Неправильно думати, що вздовж нього ми візьмемо й зведемо бе-

U.TYZHDEN@UKR.NET
ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

ЦІНА СТИНИ

ПРОТЯЖНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ
ТА ТИМЧАСОВИХ СМУГ РОЗМЕЖУВАННЯ

ВСЬОГО – 3004,64 км

СПРЯМУВАННЯ КОШТІВ НА ОБЛАШТУВАННЯ КОРДОНУ
235 млн грн

95,7 млн грн Заходи з інженерного облаштування кордону та місць несення служби прикордонних нарядів	43,6 млн грн Придбання спеціальної та автомобільної техніки	85,8 млн грн Засоби автоматизації та здійснення прикордонного контролю, контрольні прилади	9,9 млн грн Створення належних умов для розміщення підрозділів у польових умовах
--	--	---	---

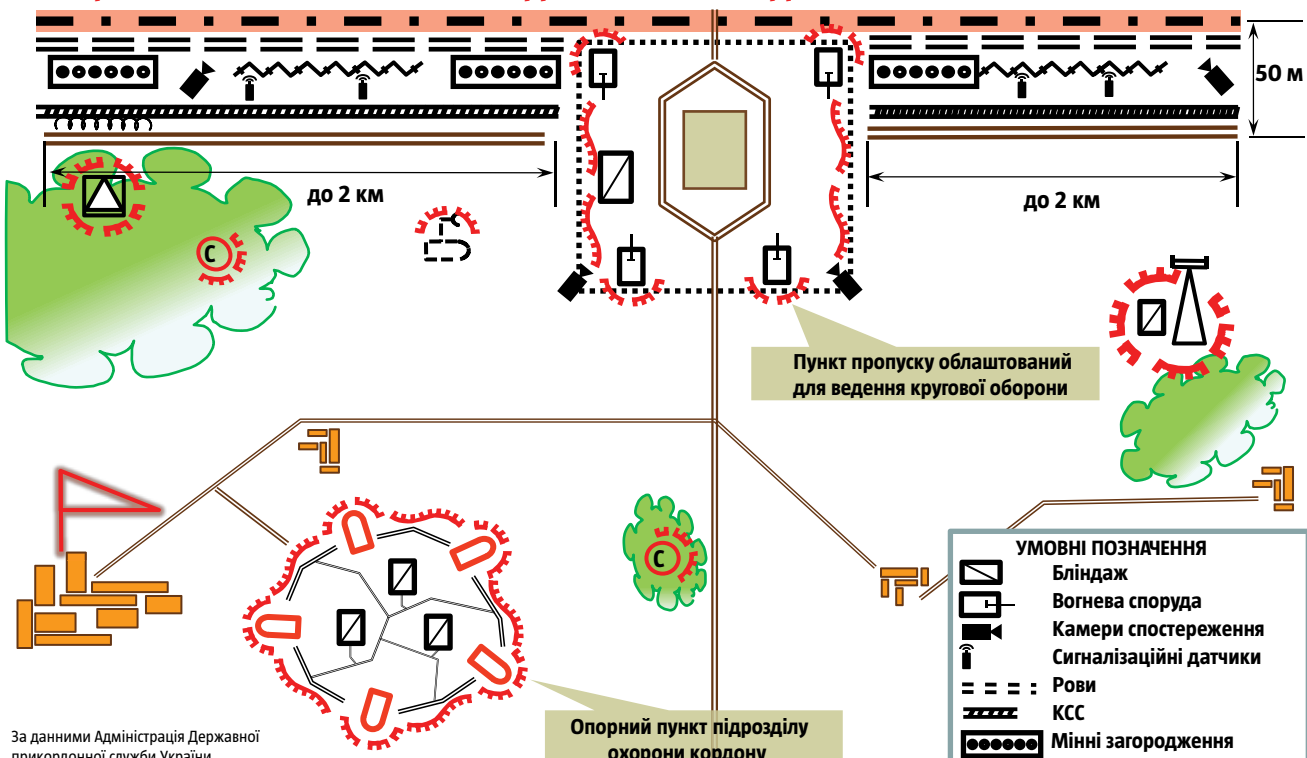
**ВИТРАТИ
НА ОБЛАШТУВАННЯ КОРДОНУ
З РФ ТА ЛІНІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ
З АР КРИМ ТА В ЗОНІ АТО**

Головна мета – будівництво та облаштування надійно укріпленого кордону між Україною та Російською Федерацією

ОРГАН ВЛАДИ	СУМА (млн грн)		
	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Адміністрація Держприкордонслужби	95,8	1,3	1,5
Мінінфраструктури		15,9	515,2
Міністерство внутрішніх справ		1788,2	3002,2
Міноборони			29,5
ДСНС		6,2	15,4
Державна фіскальна служба		780,2	1994,4
Держземагентство		76,9	39,5
РАЗОМ	95,8	2668,7	5597,7

Загальна сума витрат передбачалася на рівні
8 млрд 362,2 млн грн

ПРИНЦИПОВА СХЕМА ОБЛАШТУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ В РАЙОНІ ПУНКТУ ПРОПУСКУ

За даними Адміністрація Державної прикордонної служби України

тонний паркан, поставимо сітку чи викопасмо глибокий рів. Немає сенсу так багато коштів витрачати на це. Є такі ділянки кордону, де ані люди, ані техніка не зможуть пройти. Це береться до уваги. Також є такі, де неможливо викопати рів. Там або комунікації проходять, або газопровід. У таких місцях робимо інші загородження проти техніки», – починає пояснювати очільник загону.

«Не буде такого, що паркан стоятиме вздовж усіх 315 км кордону. Ми прикриваємо лише локальні ділянки. Скажімо, від КП «Гоптівка» паркан зведемо на певну відстань праворуч і ліворуч», – додає він і пояснює, що зазвичай порушники кордону намагаються обійти пункт пропуску з боків. І саме для цього потрібен паркан, про який усі говорять.

«Основа проекту – протитанковий рів, система загорожень із колючого дроту й бетонних надобів, система спостереження. «Стіна» – це не паркан у класичному розумінні, який тягнеться на кілометри вздовж кордону. Це цілий комплекс споруд, облаштування території вздовж лінії кордону і в глиб прикордоння», – намагається пояснити Олександр.

Додає: за минулий рік вдалося викопати 51 км ровів. Із 315 км. Прикордонники працювали самотужки, подекуди з волонтерами.

Сьогодні
«Стіна» на
Харківщині
– це рів і
загородження

«Усі пункти пропуску ми підготували до кругової оборони. Від міжнародних і до місцевих. Доходить навіть до облаштування бліндажів та окопів на випадок обстрілу з РСЗВ», – каже Олександр.

«Торік харківська ОДА нам виділила 3,5 млн грн на інженерне облаштування кордону. 1,7 млн грн витратили на рів – вийшло 30 км із 51 км. І закупили паркану ще приблизно на 1,7 млн грн. Вийшло 4,3 км. До речі, придбали його на Заводі ім. Фрунзе, працівники якого безплатно нам його встановлюють», – чаювання добігає кінця. Коментувати заяви політиків щодо «Стіни» Олександр відмовляється. Проте додає: зараз чекають на визначення організації, яка зводитиме укріплення.

Виходимо до двір. «Стіну» можна помітити, якщо уважно придивитися до місцевості за зеленим парканом КП. Кількаметровий насип та огорожа з українськими прапорами із колючим дротом тягнуться на кількасот метрів. Деяк посередині паркану самотньо стирчить оточена окопами вежа для спостереження.

«Оце і є... «Стіна». Де білий стовп – тут закінчується Україна. І починається «Європейський вал». Зараз робітники вкопують паркан. Рови, як бачите, вже є. За ровом насип. Це щоб ускладнити рух ворожої техніки у випадку

атаки. Трохи далі вишки для спостереження», – Олександр показує нехитре стінне хазяйство. Робітників, щоправда, немає. Вдалині видніється червоний екскаватор, залишений просто посеред перегнутою.

«Вся робота з облаштування кордону відбуватиметься у три етапи. Цього року візьмемося за опорні пункти для несення служби вздовж кордону. Також продовжимо копати рови. Нам треба, як кажуть, вrostи в землю, щоб можна було захищатися. Наступний рік – це збільшення щільності охорони кордону. На окремих напрямках нам поки що не вистачає підрозділів, тож у планах певне розширення. Ну й у 2017–2018-му, по завершенні земляних робіт, візьмемося за технічну складову: системи відеоспостереження, засоби активного ураження тощо», – розповідає Олександр, перемішуючи ногами пропахану землю.

Місцевий пункт пропуску за кілометр-другий від Гоптівки. Крім кількох прикордонників з автоматами, які походжають за бетонними укріпленнями, тут стоїть кілька даїшників, які контролюють рух. Прикордонники пояснюють: КП призначений для пішого переходу. Просять не фотографувати «Рассею», бо «колеги» дратуються і нервуються. Показують бліндаж з окопами, які протягнулися по периметру.

«Хоч як дивно, це теж частина проекту «Стіна». У глиб кордону в нас мають бути облаштовані такі пункти пропуску з укріпленнями, аби в разі чого ми мали змогу оборонятися. Як бачите, бетонного паркану тут немає», – усміхаючись каже прикордонник Сергій.

Заглядаємо до мішки з піском. У кінці асфальтованої дороги видніються аналогічні укріплення з російського боку. Повз на територію РФ проїжджає старенька «Лада». Вечоріє. Прощаємося з прикордонниками.

«Проблема в тому, що донедавна в нас узагалі кордон із РФ неоформлений був. Навіть стовпчики не стояли, які межі держави показували б. Так що облаштування кордону – тривала робота, не на рік і не на два. Будемо працювати», – з оптимізмом на прощання додають військові. ■

К Н И Г А Р Н Я

24–29 березня

чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

24 березня, 18:00 – дискусія «Холодний Яр: легендарна література і легенда в літературі».

27 березня, 18:00 – дискусія «Регіональна ідентичність Донбасу» в межах презентації книжки польської дослідниці Марти Студенної-Скрукви.

Львів (просп. Свободи, 7):

24 березня, 18:00 – презентація книжки Василя Кожелянка «Дефіляда в Москві». Спільно з Видавництвом Старого Лева.

25 березня, 18:00 – Сектор критики: літературознавчі обговорення за участю критиків Андрія Дрозди, Ігоря Котика, Віктора Неборака. Тема обговорень березня – книжки Олега Шинкаренка «Кагарлик» та Олександра Михеда «Понтиїзм».

26 березня, 18:00 – «Коло книжки» з підлітками 14–16 років: обговорення роману Кена Кізі «Політ над гніздом зозулі». Спільно з Центром дослідження літератури для дітей та юнацтва, студентським культурним центром «Гілель», організацією «Пласт».

26 березня – 10 квітня – виставка віршів із проекту «Не одні про в... Різномовні читання поезії».

Вінниця (вул. Соборна, 89):

24 березня, 18:00 – творча зустріч із Віктором Небораком.

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

24 березня, 18:00, 5-й поверх – презентація українського перекладу творів Галини Посвятовської «Знайомий з Котора» за участю перекладача Володимира Гарматюка і Тараса Прохаська.

Харків (вул. Сумська, 3):

24 березня, 19:00 – лекція «Юридичні поради від «нудних» юристів». Лектори – Людмила Рудик і Святослав Бартош.

25 березня, 18:00 – майстер-клас «Теоретичний диспут у сфері прав людини». Спікери – Дмитро Вовк та Олена Уварова.

Тернопіль (вул. Валова, 7–9):

29 березня, 18:00 – презентація книжки Олени Герасим'юк «Глухота».

Інформаційний партнер

Тиждень

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Операція «Детоксикація»

Популярність французького «Національного фронту» зростає. Впевненість лідерки партії теж

«Я її бачила», – скрикує дівчинка-підліток. «У мене є її фотка», – вигукує інша, подружка тієї. Коли із затонованого авто на вулицю тихого провінційного містечка на півночі Франції виходить лідерка «Національного фронту» Марін Ле Пен, місцеві сприймають її щонайменше як рок-зірку регіонального масштабу. Це виказує небезпечну тенденцію: нині, схоже, ніхто не соромиться, як колись, захоплення популярністю та її якісно оформленою провідницею.

До неї підходять літні подружки й мами з візками; у повітря здіймаються смартфони – фотографують мить зустрічі на пам'ять. Натопи на тротуарі збирається ще задовго до того, як у сонячний базарний день на площі має з'явитися Марін Ле Пен: усім хочеться її побачити. «Може, вона врятує Францію», – каже жінка середнього віку. І, здається, так щиро в це вірять, що стає ніяково.

Зірковий прийом Ле Пен у крихітному містечку Дуллан –

це свідчення того, наскільки їй вдалося трансформувати колись токсичний маргінальний рух із репутацією, заплямованою зв'язками з неонацистами й антисемітизмом, у майже респектабельну партію з амбіціями на здобуття влади. Ще п'ять років тому виборці, які симпатизували Жанові-Марі Ле Пену, батькові нинішньої лідерки «Нацфронту», суворому колишньому десантнику, який заснував партію в 1972 році, не афішували своїх уподобань, виявляючи їх тільки в день виборів. Стосовно його доньки сьогодні таких пересторог у них немає.

Ле Пен повільно просувається крізь натовп вулицею Дуллена, де розташований фермерський базар, – це одна з її зупинок у кампанії напередодні місцевих виборів, призначених на третю декаду березня. Спершу вона заходить на оглядини до мисливської крамниці Les Deux Ailes, де рушніці виставлені у вітрині, наче вишукані тістечка, затим раз по раз зупиняється, крокуючи вулицею, щоб сфотографуватися з

кимось, поцілувати дитину або привітати містян на інвалідних візках. Ле Пен – політик, чия кар'єра йде вгору, і вона про це знає. «Ми на шляху до... влади», – оголошує лідерка НФ, широко усміхаючись.

Опитування свідчать, що «Нацфронт» відхопить чи не найбільше голосів на перегонах 22 березня – мінімум 30%. Це перевершить попередній рекорд партії на виборах до Європарламенту торік. Вона може не перемогти в багатьох департаментах, бо виборці – ліво- і правочентристи – голосуватимуть разом проти НФ у другому турі. Але це не тривожить «фронтників». Вони висувують 7648 кандидатів у 95% округів (2011 року було втричі менше), почавши довшу гру, що має на меті створити армію обраних посадовців по всій країні, які згодом допоможуть підготувати Ле Пен до президентської електоральної кампанії 2017-го.

Донедавна її перемога на перегонах, що відбудуться через два роки, здавалася немислимою. Великим досягненням для неї вважалось уже те, що опитування пророчили їй непогані шанси вийти в другий тур, якби вона змогла вибити з колії одного з мейнстримних кандидатів правого або лівого крила. Таким чином, вона повторила б похід свого батька на вибори 2002 року, коли він витиснув з боротьби кандидата від соціалістів Ліонеля Жоспена, але програв правому голістові Жаку Шираку в другому раунді. Тепер розплющити очі на можливість перемоги Ле Пен співвітчизників закликає не хто інший, як прем'єр-соціаліст Манюель Вальс. «Я боюся за свою країну», – похмуро сказав він на французькому радіо 8 березня, застерігаючи електорат, що вона таки може стати президентом у 2017 році.

Перспектива Ле Пен-президента залишається далекою. Майже всі опитування свідчать, що у другому турі вона програє. Однак дедалі ймовірніша загроза від неї основним партіям країни підриває старий політичний уклад, а сама вона тим часом упевнено рухається від одного статусу до іншого: від протестного політика до владного. Гасло з її плакатів про НФ як «першу партію Франції» може бути перебільшенням, але те, що традиційно панівна двопартійна система із правих і лівих поступилася трипартійній, у якій «Нацфронт» дедалі активніше диктує умови дискусії, – правда. Той факт, що Валльс присвятив більшу частину свого радіоінтерв'ю нападкам на нього, красномовно це підтверджує. Лідер нинішньої французької опозиції Ніколя Саркозі часто робить те саме.

Наскільки Ле Пен реально змінила НФ? Якщо двома словами, то дезінфекція – процес постійний. Партія однозначно позбулася войовничого іміджу й одержимості поразкою Франції в колоніальній війні в Алжирі – знакових елементів риторики її батька. Дочка називає Голокост «вершиною варварства» – це теж її відмінність. У багатьох інших європейських країнах ліві чи праві партії, що виступають проти системи, досягли значного успіху, наголюючи на тому, наскільки вони відрізняються від старого укладу. У Ле Пен пріоритет інший – виставити себе в респектабельному, а не скандальному світі. Двоє депутатів від її партії у французькому парламенті (одна з них – її племінниця Маріон Марешаль-Ле Пен) ходять на дебати й слухають засідання у комітетах. Від 2014 року обрано 12 мерів міст від НФ – вони виконують усіляку нудну роботу на кшталт складання бюджетів, відвідин церемоній та розрізання стрічок на відкриттях.

На папері її програма частіше безглузда, ніж морально контроверсійна. Ле Пен обіцяє збільшити мито на імпорт, повернути франк, підняти зарплати й пенсії, знизити вік виходу на заслужений відпочинок до 60 років. Вона хоче серйозно обмежити, хоча й не зу-

Вперед і вгору

Голосів за «Національний фронт» на виборах, %

пинити цілком імміграцію, а також переглянути європейські угоди, аби відновити контроль над національними кордонами. Серед небезпечнішого – поглиблення зв'язків із путінською Росією, краще обслуговування французькою державою власних громадян, ніж іноземців, та повернення смертної кари.

НФ не може відкинути свою темну історію зовсім. Це частково пояснює відмову Партії незалежності Сполученого Королівства, британського флагмана антиєвропейського популізму, ввійти до однієї з ним

ПРІОРИТЕТ У ЛЕ ПЕН – ВИСТАВИТИ СЕБЕ В РЕСПЕКТАБЕЛЬНОМУ, А НЕ СКАНДАЛЬНОМУ СВІТІ

групи в Європейському парламенті. У риторичі й стилі «Нацфронт», попри все, зберігаються ксенофобські натяки, хоча відкрито нічого такого не говориться.

Ле Пен, наприклад, обережно критикує ісламизм як прагнення розпоряджатися владою в ім'я ісламу й проти французького секуляризму, а не як власне мусульманську віру. Але виборці можуть читати цей код як ім заманеться. Вона й досі як магніт притягує до себе сумнівних людей. Минулого місяця з партійних списків виключили кандидата з Південно-Західного регіону, який пи-

сав антисемітські коментарі у Facebook. Подеколи Ле Пен звільняє таких порушників за расизм. Але вона не завжди обирає правильних друзів. Її партія позичила €9 млн у російського банку, що пов'язаний із Кремлем. В іншому випадку Європарламент вимагав антикорупційного розслідування, підозрюючи НФ у неналежному використанні працівників апарату ЄП.

Проблема для мейнстрімних партій полягає в тому, що такі міні-скандали, схоже, ніяк не шкодять популярності Ле Пен. У час тривалого масштабного безробіття й незначного економічного зростання вміє використання «Нацфронт» риторики про жертв цієї невтішної ситуації, що накладається на поширене розчарування у традиційних партіях і недотриманих обіцянках еліти, важить більше. «Голоси за НФ – це санкції для політичного класу», – каже заступниця мера Дуллана Крістель Івер. Безробіття в містечку становить 20%, що вдвічі перевищує загальнонаціональний показник, а імміграція близька до нуля. «Політика знецінилась, і це штовхає людей до крайнощів». Ле Пен переманює дедалі більше виборців із лівого крила, особливо жителів колишніх комуністичних містечок індустриальної Півночі. Її рейтинг зростає серед жінок (що відповідає загальноєвропейському тренду) та молоді (див. с. 38). На виборах до Європарламенту торік її партія була найпопулярніша серед робітничого класу.

Тихе, але глибоке розчарування нинішнім станом речей добре відчутне в Дуллани: наприкінці ярмаркового дня продавці пакують непродані квіти й багети. «Нам потрібен хтось такий, як вона, – каже пенсіонер. – Вона нас захищає». Що завягіше ліві й праві критикують «Нацфронт», то більше в нього, здається, ростуть рейтинги. Ле Пен, своєю чергою, сміється з «колективної істерії» навколо себе – маленького діяча, який пробивається в істеблішмент. «Поки вони воюють проти НФ, – весело проголошує вона, – ми воюємо за французів». ■

Молоді й люті

Майбутнє належить їм?

Перше, що спадає на думку, коли чуєш слова «правий євроскептик», – це літній буркотливий ксенофоб. Але реальність, м'яко кажучи, інша.

Візьмімо крайню праву партію із Греції «Золотий світанок». На виборах у січні найактивнішими її прихильниками була молодь у віковій категорії 18–24 роки (8,4% відповідної групи). Пята частина уторців від 18 до 33 готова підтримати ультраправу партію «Йоббік». Ще одна популістська політсила «Альтернатива для Німеччини» найбільший успіх має у виборців до 30. Серед нідерландців до 35 років, які планують іти на вибори, 24% проголосували б за євроскептичну Партію свободи. Французька молодь віддає перевагу Марін Ле Пен, якщо порівнювати із президентом Франсуа Олландом.

Чому такі партії приваблюють політично незаангажовану молодь? Можливо, тому що саме по цих людях найбільшійшій вдарилася економічна рецесія. Чиста зайнятість у країнах єврозони зменшилась у 2008–2013 роках на 6 млн місць; половину безробітних становлять громадяни віком до 25 років. На Півдні Європи молодіжне безробіття набуло жаклих масштабів. А ті, хто працює, мають низькооплачувану роботу і часто неповний тиждень.

Найактивнішими прихильниками грецької крайньої правої партії «Золотий світанок» на виборах у січні була молодь

Інституції на кшталт Європейського Союзу легко викликають невдоволення молодих людей. Європейці, народжені після 1980 року, дещо частіше схильні асоціювати ЄС із марнотратством та бюрократією. Юнаки та дівчата віддають перевагу ініціативам знизу, вважає Гіларі Пілкінгтон, координаторка фінансованого ЄС проекту, який займається дослідженнями молоді, і саме це, схоже, пропонують популістські партії. «Золотий світанок» добре помітний вуличною

активністю на кшталт дошки ланню мігрантам або роздачі грекам харчових продуктів.

Євроскептичні політсили всіляко намагаються здобути прихильність молоді. Їхні молодіжні відділення проводять дебати, літні табори та музичні фестивалі. У «Йоббіку» створили цілу субкультуру з модними брендами й патріотичними рок-гуртами. Німецька Націонал-демократична партія роздає в школах тисячі компакт-дисків із пропагандистськими матеріалами.

Країні праві політсили зайняли також позиції в інтернеті, де «висять» підлітки. Лідер Партії свободи Герт Вільдерс має більшу аудиторію в Twitter, ніж нідерландський прем'єр-міністр Марк Рютте. «Альтернатива для Німеччини» дістає більше лайків у Facebook за християнських демократів, що при владі. Якщо майбутнє Європи бачиться таким, час починати хвилюватися. ■

Проти системи

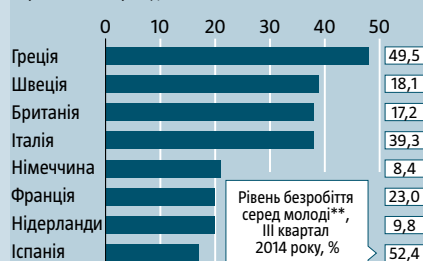
Опитування серед європейців віком від 15 до 24 років:

вірять у ЄС*, %

За даними Євробарометра, Євростату

вважають, що їхній країні було б краще поза ЄС, червень 2014 року, %

*Рівнозначені країни

**Молодь від 15 до 24 років

Що таке путінізм?

Путінізм – дивна реальність, бо це водночас і бурлескний, і справжній варіант советизму. Коли ми читаємо, що Путін – дешевий Сталін, слабкий і доведений до відчаю, таке твердження видається слушним. Коли читаємо, що він головна загроза Києву й Заходові, новий проект зі своєю стратегією та ідеологічною і тактичною зброею, яка дає йому реальну змогу сплюндрувати, якщо не завоювати Україну й не тільки її, це твердження видається не менш слушним. Парадокс зникає, якщо нагадати собі: поранений звір найнебезпечніший. Але цього не досить: теперішній російський режим не просто тератологічний залишок СРСР. Це, так би мовити, новий різновид тоталітаризму за доби глобалізації та інтернету.

Давній тоталітаризм був іноземним ворогом, новий – внутрішня загроза. Давній планував створити «нову людину» в окремому світі, а потім взаємодіяти з рештою планети, вдаввшись або до глобальної війни, або до холодної, або до поєднання імперського виклику, підривної діяльності (п'яті колоні, прихований тероризм і т. ін.) та ретельного ізоляціонізму. Новий тоталітаризм, власне, не взаємодіє і не воює з рештою світу, бо становить його частину, є своєрідним політичним хуліганом у глобалізованому середовищі. Колись советській імперії була притаманна своєрідна рівноваженість, якщо не раціональність. Вона визнавала кордони та можливість переговорів і, попри все своє ошуканство та подвійні стандарти, належала до міжнародного порядку з його правилами та межами. Ситуація змінилася з «СРСР-2», як назвав колись Путін своє бачення Росії. РФ під його владою стала водночас і державою-парією на кшталт Північної Кореї, і державою, зануреною в глобальний світ та економіку. Ця нова ситуація має і свої сильні сторони, і слабкі: за часів комунізму ніхто не міг би мріяти про економічні санкції (що зазнали невдачі у випадку Куби), тоді як сьогодні вони досить ефективні й були б ще ефективнішими, якби їх підтверджували та посилювали (в чому, на жаль, немає певності). Це тому, що Росія – елемент глобальної економіки і світу взагалі, де взаємозалежність значно посилилася.

Наслідки розмаїті. Колишній СРСР був готовий до війни, зокрема масованої війни в Європі з опорою на ядерну зброю, проте якщо не з принципових, то з егоїстичних міркувань поважав кордони, сформовані після Другої світової. Він мав визначені кордони та воєнні фронти із двома ворогами, які врівноважували один одного: Заходом і Китаєм. Усі ці фактори змушували могутню імперію стримуватися. Холодна війна передбачала свої правила. У путінській Росії набагато менша військова могутність, і вона не може покладатися на фортецю у вигляді закритого суспільства, до того ж

не має тепер паралельної неефективної, але стійкої економіки і є крихким елементом світової економічної моделі. Однак ця Росія набагато зухваліша, а її двозначна позиція в розхитаному світовому порядку – наполовину належність до нього, наполовину перебування зовні – дає змогу Путіну вдаватися до численних стратегій та ігор. Америка й Західна Європа не такі близькі союзники між собою, як колись, бо нині вони конкуренти в глобалізованій економіці. Їх обох заганає в куток ісламський виклик, і тут Москва, подобається вам це чи ні, постає в ролі союзника. Як слушно наголосив Тімоті Снайдер, Росія виграє від свого «стратегічного релятивізму» і вправно використовує його: ослаблює найсильнішого (ЄС), щоб перетворити власну слабкість на перевагу. Цей релятивізм працюватиме повною мірою, доки європейці не зрозуміють його. Спосіб керування Росією узгоджується із цією деструктивною, але ефективною стратегією. Нова влада не відновила в країні здатності мобілізувати маси терором та ідеологією – здатності, яку советська держава поступово втрачала після Другої світової війни. Проте вона виявилася спроможною контролювати своє населення й маніпулювати ним, створити «ідеологічну бульку», яка не має послідовності старого тоталітаризму, але й не потребує його, щоб переконати російський народ, душити всі вияви незгоди і спокушати «корисних ідіотів» за кордоном. Новий режим – це вже не «советська влада плюс електрифікація», як казав Ленін, а «КГБ плюс телебачення». Це не абсолютний кривавий тоталітаризм, а радше відвертий цинізм, що зберіг, проте, багато його рис і небезпек, які недооцінюють ті, хто вбачає в російському режимі клептократію або утвердження націоналізму. Як Путін спромігся створити собі образ легітимного власника Криму, побічної жертви убивства Немцова, покровителя православних християн та невинної, беззбройної мішені НАТО

– питання, яке я повинен дослідити глибше згодом. А тепер вирішальне завдання для Європи – зрозуміти, з ким маємо справу і які наші відносини: з Росією ми вже не в стані холодної війни, але й не в партнерстві, годі й казати про спільність цінностей та інтересів (ілюзорний горбачовський «спільний європейський дім»). Це конфлікт нового виду, оманливий і складний, бо взаємопов'язаний з іншими напруженнями та війнами: конкуренцією Заходу й Китаю, ісламським світовим тероризмом, сунітсько-шіїтською війною. Саме внаслідок такої складності Україна в найточнішому значенні цих слів «бореться за свою і за нашу свободу», як колись дисиденти за залізною завісою. Холодна війна ані точиться, ані скінчилася: вона поступилась іншому різновидові війни, який керівники західних держав іще мають зрозуміти й на який іще повинні відповісти. ■

Автор:
Філіпп
де Лара,
Франція

**НОВИЙ ТОТАЛІТАРИЗМ
НЕ ВЗАЄМОДІЄ І НЕ ВОЮЄ
З РЕШТОЮ СВІТУ,
БО СТАНОВИТЬ ЙОГО
ЧАСТИНУ**

Чи врятує демократія?

Латинська Америка успішно бореться з корупцією, попри часті скандали

Коли президент Бразилії Ділма Руссефф виступала на телебаченні в Міжнародний жіночий день 8 березня, у деяких районах її було майже не чути. Тисячі бразильців – представників середнього класу глушили її виступ, калатаючи в каструлі й пательні. Це традиційний спосіб висловлення незгоди в сусідніх країнах, але у Бразилії каструльний протест – «панеласо» – це щось новеньке.

Бразильцям не бракує приводів для нарікань: від економічного застою до режиму суворої економії. Але головною причиною каструльних концертів став скандал навколо державного нафтового гіганта Petrobras. 6 березня суддя Верховного суду погодився відкрити провадження щодо 34 діючих політиків включно зі спікерами обох палат Конгресу, яких прокуратура підозрює у причетності до корупційного скандалу, де фігурують хабарі й суми в мільярди доларів. Усі ці політики, крім двох, мають зв'язки із владною коаліцією Руссефф. Сама вона у списку відсутня, однак була президентом Petrobras у середині 2000-х, коли власне й відбувалася значна частина цих корупційних діянь.

Бразильські протести – явище для Латинської Америки не унікальне. У Мексиці зникнення 43 студентів у південному штаті Герреро (і, ймовірно, їх убивство наркокримінальними в спілці з поліцією) спровокувало протести, які тривають від вересня. Подобиці угоди про купівлю нерухомості між дружиною президента Енріке Пенья Ньєто й компанією, пов'язаною з бізнесменом, який не раз виграв державні тендери, підкинули хмизу у вогонь антикорупційних виступів; аналогічні проблеми і в міністра фінансів.

В Аргентині каструльні протести почалися через звинувачення президента Крістіни Фернандес де Кіршнер та її покійного чоловіка Нестора Кіршнера, який був очільником держави до неї, у зловживанні й особистому збагаченні за 10 із лишком років у

владі. Сама Кіршнер називає ці закиди безпідставними.

Син Мішель Бачелет, чилійського президента, нещодавно пішов у відставку з посади очільника державної благодійної організації через звинувачення у використанні свого політичного впливу. Популярність Бачелет упала до найнижчого рівня з моменту її повернення у владу рік тому.

Протидія корупції в Латинській Америці має довгу й переважно безрезультатну історію. Всередині XVIII століття капітан флоту Антоніо де Ульйоа безуспішно намагався викоренити махінації на ртутній копальні в містечку Уанкавеліка в Андах. А відколи до регіону прийшла демократія, корумпованих лідерів виганяли без особливих наслідків для самої корупції. Антикорупційна риторика Уго Чавеса допомогла йому прийти до влади у Венесуелі, але за роки його «боліварського» режиму вона тільки посилювалася. Ув'язнення Альберто Фухиморі, за президентства якого держава у Перу перетворилася на злочинний бізнес, не очистило країни. Потім його систему зруйнували, але її міні-копії збереглися на регіональному рівні, вважає Хосе Угас, перуанський адвокат і президент міжнародної антикорупційної організації Transparency International.

Попри це, в нинішніх скандалах та у викликаному ними обуренні проглядаються обнадійливі ознаки. Безкомпромісне переслідування вищого керівництва й політиків, відповідальних за скандал у Petrobras, свідчить, що бразильські судові інститути функціонують належним чином. У Мексиці Конгрес пропонує антикорупційні реформи. Багатообіцяльні експерименти проводять у центральноамериканських державах. Молоді демократії Латинської Америки, можливо, так само вже починають братися за цю проблему, одну з найбільших і найстаріших. Її започаткували правителі колоніальної ери. Вони зосередили у своїх руках владу й купували лояльність місцевих впливових груп. «У Перу зловживання починаються серед тих, хто якраз повинен із ними боротися», – написав Ульйоа в 1749 році. Каудильйо, диктатори й демократично обрані президенти продовжували традицію персоналізації влади. Серед сучасних проявів – чавізм у Венесуелі й кіршнеризм в Аргентині.

Така історія ні до чого доброго не веде. Хоча Латинська Америка – регіон із середнім рівнем доходів, дві третини її країн перебувають у нижній половині Індексу сприйняття корупції, складеного Transparency International. У похмурій регіональній картині Пів-

У 2010 році
Федерація
промисловості
штату Сан-Паулу
оцінила збитки від
корупції в

1,4–2,3%

ВВП за рік. У Перу
розкрадання
державних коштів
становить до

2%

ВВП. Майже
п'ята частина
бізнесменів
вважає корупцію
головною
перешкодою для
бізнесу в Мексиці

денної Америки дещо світлішими плямами є тільки Чилі та Уругвай (див. карту) — почасти, можливо, тому, що в колоніальну епоху це були глухі провінції. У Центральній Америці винятком стала Коста-Рика. Острівці чесності є і в більш корумпованих країнах: Угас указує на центробанк і податкову службу Перу.

АНАТОМІЯ ЗЛА

Хабарництво — багатоголова гідра, яка може набувати різного вигляду. Нечисті на руку президенти потрапляють на перші шпальти новин. Але вони можуть порушувати закон і менш відверто: через конфлікт інтересів (як у випадку з нерухомістю в Мексиці) або кумівства. Такі спокиси постають перед будь-ким у владі, надто коли (як це часто буває) він чи вона не має належної підготовки й гідної платні. Кожен п'ятий латиноамериканець зізнався у тому, що давав хабара впродовж року, найчастіше поліції. Головний борець із корупцією в Колумбії Каміло Енсіко каже, що в державі немає жодного сектору, куди не проникла б корупція.

Важко підрахувати, у що вона обходиться, але суми, звісно, велетенські. У 2010 році Федерація промисловості штату Сан-Паулу оцінила збитки від корупції в 1,4–2,3% ВВП за рік. У Перу, за словами прем'єр-міністра Ані Хари, розкрадання державних коштів становить до 2% ВВП. За даними Всесвітнього економічного форуму, майже п'ята частина бізнесменів вважає корупцію головною перешкодою для бізнесу в Мексиці. Необхідність давати хабара за елементарні послуги на кшталт водозабезпечення робить бідних ще біднішими. За деякими даними, в Мексиці це з'їдає чверть їхніх доходів. За вирішення питань заможніші платять посередникам. Відтак народне обурення корумпованим чиновництвом може перейти у ворожість до самої демократії.

Багато хто вважав, що демократизація та ринкові реформи, які почалися у Латинській Америці в 1980-х, зупинять корупцію. Але вони відкрили перед нею нові горизонти. Демократія впустила в політику жадібні до спонсорських коштів партії та діячів, які тільки й чекали можливості нажитися. У Мексиці вона викликала «безконтрольну [корупційну] оргію»,

У січні 2014 року в Бразилії набув чинності «акт про чисті компанії». Він передбачає покарання не лише тих, хто бере хабарі, а й тих, хто їх дає. Юристи кажуть, що фірмам довелося серйозно поставитися до його дотримання

як описав її експерт Луїс Карлос Угальде в журналі Nexos. У Бразилії, де цілі штати вважаються одним виборчим округом, кампанії обходяться у величезні суми. На місцевих і національних виборах торік кандидати витратили 4,1 млрд реалів (\$1,3 млрд), і це без урахування президентських перегонів. У законах про фінансування кампанії повно різних лазівок. У Чилі спонсори повинні надавати кошти через агентство, яке приховує їхню особу від кандидата. Але в колі нечисленної еліти країни такі таємниці легко просочуються назовні. Опитування показують, що з усіх інститутів у Латинській Америці найменше довіряють саме політичним партіям.

Хабарництво спровокували й економічні реформи. Доходи від приватизації державних компаній збагатили правлячі класи в Аргентині й дали змогу фінансувати соціальні видатки для підтримки лояльності електорату партій влади в Перу та Мексиці. Бум цін на сировину на початку 2000-х приніс більше грошей та варіантів їх розкрадання. Скандал у Petrobras не був би таким масштабним, якби за останні 15 років ціни на нафту не зростали. Тяжчі наслідки мав сплеск наркотор-

стрічі з виборцями, що протягом попередньої каденції «таки крав, але зовсім трішки». Крім того, додав він, «другою рукою я повертав усе бідним». Його обрання на посаду святкували, розкидаючи банкноти в натовпі прибічників.

Від такого можуть опуститися руки. Але з'являються ознаки того, що корупція, хоч би якою чіпкою вона була, починає слабшати. Нинішні зусилля в боротьбі проти хабарництва (принаймні в деяких країнах) є не просто зворотною реакцією на останні скандали — це робота інститутів, які стають зрілими, в деяких випадках результат тиску громадськості. Це можна сказати про дві найбільші країни регіону: Бразилію та Мексику. Але не тільки про них.

Конституція Бразилії, яка набула чинності у 1988 році, наділила прокуратуру й суди незалежністю. Але користуються вони нею лише останніх років десять. Жералду Бріндейру, генеральний прокурор за президента Фернанду Енріке Кардозу (1995–2003), дістав прізвисько «генеральний нафталін республіки» за явне небажання переслідувати корумпованих чиновників.

Завзяті бразильські медіа знизили поріг терпимості до корупції серед простих громадян і службовців, відповідальних за її викоринення. Минув час, змінилося покоління. Наступник Бріндейру був першим, кого обирали самі прокурори. А вже його спадкоємець, своєю чергою, засудив Робітничу партію, до якої належить Руссефф, під час попереднього гучного скандалу в Бразилії, коли стало відомо про підкуп конгресменів у обмін на голосування за пропозиції уряду. Обвинувач у справі Petrobras Родрігу Жанот і Сержіу Мору, який веде цю справу у федеральному суді в Куритибі, належать до тих, хто вважає корупцію не лише порушенням моралі, а й відчутною небезпекою, стверджує Луїш Феліпе д'Авіла з аналітичної організації Center for Public Leadership. За словами Жанота, «корупція вбиває».

РОЗБУДИТИ СТОРОЖОВИХ ПСІВ

Поява таких нових бразильських суддів і прокурорів частково є результатом інституційної модернізації, зумовленої не пов'язаними між собою змінами у законодавстві та впливом но-

БАГАТО ЛАТИНОАМЕРИКАНЦІВ ДАВНО ПЕРЕСТАЛИ ЯКОСЬ БУРХЛИВО РЕАГУВАТИ НА КОРУПЦІЮ, ЧЕРЕЗ ЩО БОРОТИСЯ З НЕЮ ТЕПЕР ІЩЕ ВАЖЧЕ

гівлі після 1980-х, коли в суспільстві вкоренилася думка про те, що всі — від поліції та суддів і до міністрів та президентів — «мають свою ціну», каже Енсіко. За словами Угаса, потоки законних і нелегальних нових грошей різко поглибили «велику корупцію».

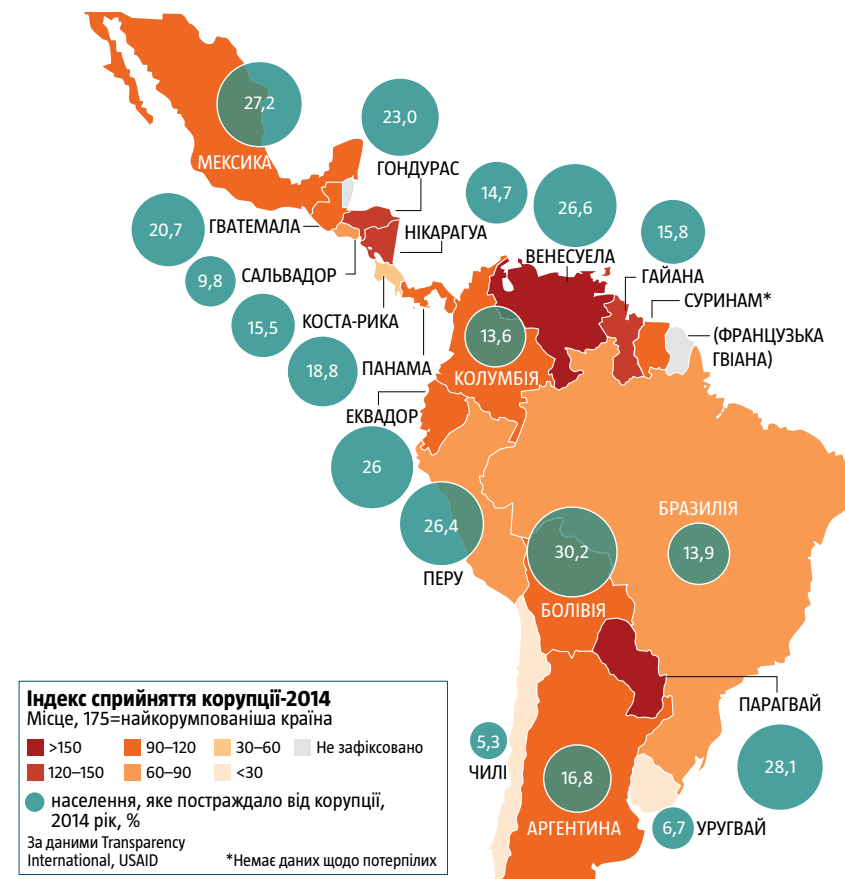
Багато латиноамериканців давно перестали якимось бурхливо реагувати на проблему, через що боротися з корупцією тепер іще важче. «Rouba, mas faz» («Краде, але ж щось робить») — так поблажливо кажуть у Бразилії про політиків, які наживаються на службі. Балотуючись на посаду мера міста Сан-Блас на тихоокеанському узбережжі Мексики торік, Іларіо Рамірес Вільянуева визнав на зу-

вих технологій. Поки що ця модернізація тільки часткова, але має спрацювати. «Акт про чисті компанії», який набув чинності в січні 2014 року, передбачає покарання не лише тих, хто бере хабарі, а й тих, хто їх дає. Юристи кажуть, що фірмам довелося серйозно поставитися до його дотримання. Вкрасти або покласти до кишень прибічникам місцевого владоможця грошову допомогу бідним стало складно через електронізовану систему виплат Bolsa Família («Сімейний пакет»). Департамент транспорту штату Сан-Паулу дозволив поновлювати водійське посвідчення в онлайн-режимі, залишивши без прибутків нечистих на руку чинуш, і планує обладнати автомобілі екзаменаторів відеокамерами.

Монополія на владу мексиканської Інституційно-революційної партії (ІРП), до якої належить президент Пенья, закінчилася лише у 2000 році. Мексиканська преса, за деякими винятками, не така зухвала, як бразильська, почасти тому, що багато видань залежать від державної реклами. Але тиск із вимогами реформ збільшується. Убивства студентів у штаті Герреро та витік інформації про операції з нерухомістю викликали вибух гніву проти глави держави й політичної еліти. Якщо їхню чесність не буде відстояно, постраждає амбітна президентська програма реформ в енергетиці та інших секторах.

Еліта вже почала реагувати на ці події. Наприкінці лютого нижня палата мексиканського парламенту схвалила зміни до Конституції з метою створення «національної антикорупційної системи». Замість довірити відповідальність єдиній комісії, як це зроблено в деяких латиноамериканських країнах, Мексика хоче розподілити її серед різних державних органів і судової системи. «Ми підтримуємо систему стримувань і противаг, інститути, а не героїв», – каже Маурісіо Меріно, провідний координатор групи неурядових організацій під загальною назвою Accountability Network, яка домоглася прийняття цих змін.

Доки не буде ухвалено вторинне законодавство для врегулювання конфліктів інтересів і визначення повноважень нових

органів, не можна сказати, наскільки ефективно працюватиме нова система, як зазначає Меріно. Уже спостерігається протидія губернаторів штатів, особливо членів ІРП. Ці реформи можуть бути так само важливими, як і ті, які привели країну до демократії, але, за його словами, «для зміни звичок знадобиться принаймні одне покоління».

Інші країни вживають заохочувальних заходів. Президент Гондурасу Хуан Орландо Ернандес підписав угоду з неурядовими організаціями, котрі діятимуть як «паралельні аудитори» в освіті, охороні здоров'я та інших бюджетних сферах. Вони переконали його призначити міністра освіти, який припинив виплату зарплати «вчителям-привидам». У Чилі незабаром закриють лазівки в законодавстві, що регулює фінансування виборчих кампаній. У Перу Уґас бачить надію в активності студентів, які успішно протестували проти призначення некваліфікованих кандидатів до Конституційного суду й на посаду омбудсмена. Він каже, що це була «ре-

акція молоді на корумпований клас».

Такі здобутки ще дуже крихкі, а в деяких країнах і цього немає. Жовтневі президентські вибори в Аргентині навряд чи принесуть покращення. Де влада наступає на свободу преси (як-от в Еквадорі та Венесуелі), там корупція, очевидно, процвітатиме. Бразилії потрібна реформа виборчого законодавства, щоб підвищити якість політиків. Навіть успіхи в судовій гілці влади ще дуже непевні. Розслідування у справі Petrobras вражає, каже суддя Мору, «але інституційна реакція повинна стати правилом. А вона ще не стала». Проте зі зростанням рівня життя, освіти й наближенням до рівноправності в Латинській Америці громадяни дедалі настійніше вимагатимуть чесних політиків і чиновників. У віддаленій перспективі демократія працюватиме на їхню користь. Саме «завдяки політичному плюралізму ми наперекір усьому просуваємося в правильному напрямку», – каже Меріно. Це добра прикмета для Мексики та її сусідів. ■

zik

історична правда
з Вахтангом Кіпіані

**щочетверга
о 22:00**

**щонеділі
о 22:30**

Як руйнували Карфаген «общерусского единства», фундамент «русского міра»

Автор:
Любомир
Белей

Теорія походження східно-слов'янських мов Алексея Шахматова, за якою всі східнослов'янські народи – росіяни, українці, білоруси – та їхні мови походять від «общерусского единства» й відповідно «общерусского праязыка», стала, як відомо, основою російської імперської політики, советської і нинішньої, путінської. За Шахматовим, «общерусское единство» розпалося у IX столітті, його численні наступники продовжували життя цієї спільності навіть до XIV століття, проте час її існування не основне, бо далеко важливішим у цій теорії є стрижневий постулат про неперервність цього «единства», воно, мовляв, і після розпаду в якийсь дивовижний спосіб існувало та зберігало визначальний вплив на розвиток усіх «русских» народностей та їхніх мов. Іншими словами, поділ на росіян, українців, білорусів – явище пізнє, поверхове й ніяк не може підірвати споконвічне «общерусское единство».

Одним із перших методологічну хибність шахматовської теорії збагнув професор Чернівецького університету Степан Смаль-Стоцький, який у німецькомовній «Граматичі рутенської (української) мови», виданій 1913 року у Відні, наважився заперечити існування «общерусского языка». Однак Смаль-Стоцький, по суті, повторив помилку Шахматова: без достатньої та надійної доказової бази він спробував сконструювати власну концепцію історії української мови, щоб у такий спосіб заперечити де-факто недоведену теорію Шахматова. Він вважав, що українська мова, як і решта слов'янських, розвинулася із праслов'янської, а «общерусский язык» – це фікція. На підтвердження такої думки Смаль-Стоцький подає 13 рис, спільних для української та сербської мов, і 11 – для української та російської.

Смаль-Стоцький правильно вибрав загальну методику та напрям пошуків генези української мови, проте мовні факти на її підтвердження було обрано часто довільно, без їх чіткої хронологізації та локалізації, а тому вони не мали доказової сили.

Як і можна було очікувати, найзавзятішим критиком Степана Смаль-Стоцького став Алексій Шахматов. Переконливих аргументів для критики свого опонента він не мав, тому зосередився на нав'язливих звинуваченнях Смаль-Стоцького у його політичній заангажованості. Ймовірно, показове побиття Смаль-Стоцького, влаштоване Шахматовим, повинне було відвадити славистів від критики «общерусского единства» та продемонструвати зацікавленим фахівцям, що це не звичайна наукова теорія, а догмат основного канону імперської Росії.

Доробок репресованих у 1930-ті роки Ганцова та Курило став важливою передумовою успішного творення наукової концепції історії української мови. Зовсім не випадково, що для вивчення та популяризації спадщини своїх старших колег багато зусиль доклав видатний український філолог Юрій Шевельов, на долю якого випала тривала, тяжка й переможна війна з Карфагеном шахматовського «общерусского единства».

Професорові Юрію Шевельову, харків'янину родом, який у повоєнний час спершу працював у Лундському університеті (Швеція), а згодом у Гарвардському та Колумбійському університетах (США), вдалося ефективно поєднати доробок українських лінгвістів, істориків мови, діалектологів, зі здобутками західного мовознавства, зокрема щодо методів дослідження історії мови. Чудово усвідомлюючи наукову вразливість та потужну ідеологічну й державну підтримку шахматовської концепції, Шевельов усе ж зважився стати на тривалу боротьбу з нею. Як блискучий стратег, першого удару по теорії Шахматова Шевельов завдав не на українському, а на білоруському фронті. У праці «Проблеми формування білоруської мови» (1953) він довів, що білоруська мова постала внаслідок взаємодії давніх діалектних зон – полоцько-рязанської та києво-польської, а не в результаті розпаду «общерусского языка», як це твердив Алексій Шахматов. А це означало, що «общерусского языка» просто не існувало й відповідно з нього не могла розвинутися й українська мова. У наступній книзі «A Prehistory of Slavic. The Historical Phonology of Common Slavic» (1965) Юрій Шевельов розширює своє дослідження на весь слов'янський простір, аби довести, що в доісторичні часи ні східно-, ні західно-, ні

ШЕВЕЛЬОВ ДОВІВ, ЩО ПІСЛЯ РОЗПАДУ ПРАСЛОВ'ЯНСЬКОЇ МОВИ У VI СТОЛІТТІ НА ТЕРЕНАХ СХІДНОГО СЛОВ'ЯНСТВА СФОРМУВАВСЯ НЕ «ОБЩЕРУССКИЙ ЯЗЫК», А АЖ П'ЯТЬ ДІАЛЕКТНИХ ЗОН

У міжвоєнний період боротьба з шахматовською концепцією «общерусского языка» мала позиційний характер. Провідні українські мовознавці тієї доби – Всеволод Ганцов, Олена Курило, Євген Тимченко – нагромадили й опрацювали цінний матеріал із діалектів та писемних джерел української мови. Вони, наприклад, довели, що північне наріччя української мови має чимало давніх самобутніх рис, які не зустрічаються в інших українських діалектах. Звідси напрошувався висновок про безпідставність тверджень про існування «общерус-

Юрій Шевельов не давав спокою поборникам «общерусского единства» за радянських часів, «заважає» він їм і сьогодні

південнослов'янські мови (і народи!) не творили ніяких «спільних етносів», а їхня мова споконвіку була діалектно диференційована. Карфаген, або, як любив писати Юрій Шевельов, Картагену, шахматовської концепції остаточно знищило капітальне дослідження «Історична фонологія української мови» (1979). Шевельов довів, що після розпаду праслов'янської мови у VI столітті на теренах східного слов'янства сформувалась не одна мова – «общерусский язык», як твердили Шахматов та численні його послідовники, а аж п'ять діалектних зон, чи мовно-територіальних регіонів: новгородсько-тверський, полоцько-смоленський, муромо-рязанський, киево-поліський та галицько-подільський. Трансформація п'яťох первісних мовно-територіальних регіонів у пізніші три східнослов'янські мови – українську, білоруську та російську – почалася ще в VI столітті й тривала аж до XI століття, що й засвідчено найдавнішими писемними пам'ятками української та російської мов. У своїй незайманості жоден із цих регіонів не зберігся. Натомість на базі киево-

поліської та галицько-подільської діалектних зон сформувалась українська мова, на основі новгородсько-тверської та муромо-рязанської – російська, а на полоцько-смоленській та киево-поліській – білоруська.

Шевельовська концепція походження східнослов'янських мов, окрім іншого, пояснює відому кожному уважному мовцю подібність між українською та білоруською або білоруською та російською мовами: перші мали спільний киево-поліський мовно-територіальний регіон, а інші – полоцько-смоленський. Лише на цьому прикладі видно, що процес появи трьох східнослов'янських мов був набагато складнішим, ніж поділ амеби, чи то пак «общерусского праязыка» в розумінні Шахматова.

У сучасній славістиці окрім Юрія Шевельова факт існування «общерусского единства и языка» заперечує низка не лише українських, а й зарубіжних мовознавців, зокрема австрійський професор Міхаель Мозер та російський академік Андрей Залізняк. Так, Залізняк, ідучи, по суті, в річищі теорії Шевельова, проаналізував

мову, записану на листах берести в Новгороді XI–XIII століть, і це дало йому підстави стверджувати про існування давнього новгородо-псковського діалекту (у Шевельова новгородо-тверський мовно-територіальний регіон), розвиток якого не вписується в рамки ні «общерусского языка», ні, зрештою, російської мови. Що дуже важливо, Залізняк показує, що навіть у XI–XIII століттях новгородці вважали Руссю не свої землі, а тільки Київщину, Переяславщину та Чернігівщину. Так, в одній із берестяних грамот XII століття один новгородець пише іншому: «Я ходил в Русь», тобто мандрував із Новгорода в Київ чи Переяслав. А з кінця XIII століття в Новгородському літописі сказано, що новгородський єпископ ходив в Русь, а через рік повернувся в Новгород.

Ці та інші приклади засвідчують правильність наукових пошуків Юрія Шевельова, який вважав боротьбу з науково хибною та ідеологічно шкідливою концепцією «общерусского языка» своїм найважливішим завданням. В одному з листів до Олексія Ізарського він признається: «Я дістав перший примірник своєї «Історичної фонології» мови нашої нещасної. Це було діло мого життя, і я його побачив. Тепер можу сказати – Нині отпускаєши». І тут же пророчо продовжує: «А агенти Якобсона – Білодіда, напевне, вже готові на акт розтерзання». І справді, в боротьбі з Юрієм Шевельовом несподівано згуртувалися, здавалось би, запеклі ідеологічні неприятели: советський емігрант, а згодом американський професор Роман Якобсон та советський академік Іван Білодід. Однак війна з Шевельовим не закінчилася з розпадом СРСР. Напередодні вересня 2013 року, харківські поборники «русского міра» висунули проти всесвітньо відомого вченого Юрія Шевельова такі популярні нині звинувачення у фашизмі й серед білого дня зруйнували його меморіальну дошку. Але ні академіки-«патріоти», ні партфункціонери, ні навіть вандалі не змогли вберегти шахматовський Карфаген «общерусского единства», про що світу впевнено та ще й російською мовою заявила юна українка Анастасія Дмитрук: «Нікогда мы не будем братьями, ни по родине, ни по матери». ■

Книжкові новинки: від крокусів до літератури в 3D

Автор:
Ірина
Троскот

Видавнича галузь в Україні 2015-го, як і щороку, прокинулася після зимових святкувань разом із першими крокусами й підсніжниками, тобто буквально днями, запропонувавши спраглому читачеві кілька якісних перекладних (та ще й якісно перекладених) книжок.

Найгучніша з новинок початку весни – своєрідний посібник «Як розмовляти з дітьми про мистецтво» французької авторки Франсуази Барб-Галль, видання, що може бути цікаве «натхненням батькам і педагогам», як свідчить анотація, тобто таким, які прагнуть перед собою та малюками грамотно ставити питання розуміння живопису й критеріїв, за якими певний твір стає надбанням людства. Книжку «Як розмовляти з дітьми про мистецтво» пропонувано для спільної роботи дорослих із дівчатками й хлопчиками, що сприятиме розвитку інтелектуальної комунікації в родині. Франсуаза Барб-Галль обрала зручний і правильний для таких цілей формат коротких запитань та відповідей на загальні теми, що стосуються живопису, використавши приклади обговорення окремих полотен, що давно стали класикою і нині експонуються в найвідоміших музеях світу. В наших реаліях для вічно заклопотаних батьків це видання стає ще й своєрідним викликом і тактовною пропозицією спільної з дитиною освіти, адже бесіди про живопис починаються й завершуються відвідуванням музею, поміж якими – пошук інформації, осмислення, обговорення тощо. Схоже, сучасні українські тата й мами виклик прийняли, бо пропонувані

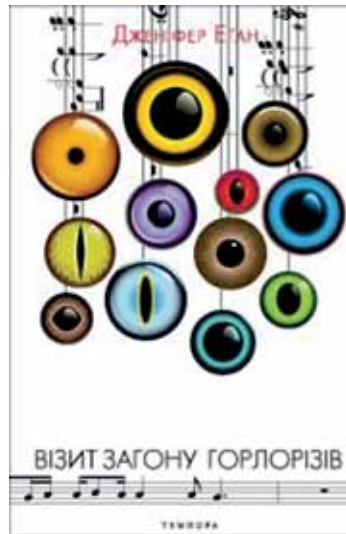
посібник уже кілька тижнів перебуває в топах продажів поодиноких вітчизняних книгарень.

Інша перекладна новинка, що претендує на захопливе прочитання, – багаторічний бестселер чеської письменниці Ірени Доускової «Гордий

Будыщо». Написано книжку було ще 1998 року, проте вона досі залишається актуальною навіть на батьківщині: скажімо, чеські театри й нині збирають повні зали глядачів на вистави за її мотивами, а авторка за роки, що минули відтоді, вже написала два томи продовження. Після багатьох перевидань і перекладів кількома європейськими мовами «Гордий Будыщо» дійшов до українського читача аж нині, як завжди, із запізненням, хоча основна тема оповіді нам дуже близька: радянська окупація, що в Чехії, як відомо, обмежувалася 1968–1989 роками. У центрі оповіді Ірени Доускової – життя й клопоти восьмирічної школярки Геленки Соучкової. Обрана авторкою форма оповіді – від імені дівчинки, яка не розуміє або тільки починає розуміти складний і здебільшого безглуздий світ змін до вола, – додає книжці не тільки легкості прочитання (вона таки «ковтається» за вечір і залишає приємний післясмак), а й чимало можливостей у зображенні «втрачених» 1970-х. Скажімо, сам «Гордий Будыщо», про якого Геленка чує вірш по радіо, в її уяві вимальовується відважним індіанцем або партизаном, згадка про котрого підбадьорює дівчинку в прикрих ситуаціях. Однак наприкінці книжки це наймення виявляється лишень першим рядком із типового соцреалістичного вірша «Гордий будь, що встояв». Власне, її розчарування – тонка метафора чеської «нормалізації», найадекватніше іронічне бачення її очима дитини, чії батьки, актори театру, як інакомислячі втрачають друзів, роботу і врешті змушені

переїхати з невеликого містечка до омріяної Геленкою Праги.

Ще одна перекладна новинка – сучасний американський роман Дженифер Еган «Візит загону горлорізів». Український читач не тільки давно забув, який вигляд має найновіша література США, а й останнім часом не балуваний книжками, які не порушують тем ідентичності, складного історичного минулого тощо. Тому «Візит...» – справжній подарунок для тих, хто скучив за якісною психологічною прозою без травматичних історичних доважків, але зі складною структурою та об'ємним зображенням дійсності, вважаєте, з Д в літературі. Дженифер Еган, до слова, лауреатка Пулітцерівської премії саме за пропонований твір, спробувала відмовитися від лінійного письма, розкидавши своїх персонажів по різних розділах (котрі можна розглядати також як окремі оповідання) в різні часи їхнього життя, то додаючи оповіді темпу, то сповільнюючись, аби сфокусуватися на

окремих життєвих ситуаціях, ба навіть фразах, виводячи в кожному розділі в центр сюжету то одного, то іншого, то до, то після. Калейдоскоп доль і поодиноких епізодів минулого, теперішнього й майбутнього дає в кінцевому підсумку відчуття не тільки багатоплановості, а й плинності всього. Тому, мабуть, найголовніший персонаж ро-

ману таки час. «Через двадцять років ти вже не маєш привабливого вигляду, особливо якщо тобі видалили половину нутрощів. Час – горлоріз, правда?» – каже Боско, який в іншому розділі був рок-зіркою, а в цьому – огрядний чоловіча, що пережив на рак і доживає останні похмільні дні, проте ще прагне зробити останнє в своєму житті шоу: винести на сцену власну смерть під час великого турне. Усі персонажі так чи інакше мають стосунок до важкої музики й сучасних технологій, багато з них починали в 1970-х як учасники спільного музичного гурту, а згодом розбрелися світом – кожен зі своїм успіхом чи провалом, із власним проживанням часу і ставленням до нього.

Наступні книжкові новинки, які видавці не змовляючись готують до весняного «Книжкового арсеналу», припадуть десь на пору цвітіння тюльпанів, і найбільше читацьке сподівання – отримати не тільки перекладну, а й українську якісну прозу, хоч би й лінійну. ■

WWW.DOCUDAYS.ORG.UA
**DOCU
 DAYS
 UA**

20-27/03

МІЖНАРОДНИЙ ФЕСТИВАЛЬ
 ДОКУМЕНТАЛЬНОГО КІНО
 ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ

БУДИНОК КІНО вул. Саксаганського, 6
КІНОПАНОРАМА вул. Шота Руставелі, 19
КІНОТЕАТР «КИЇВ» вул. Велика Васильківська, 19

ВХІД ВІЛЬНИЙ

ЗА ПІДТРИМКИ

ПАРТНЕРИ

NED
 National Endowment
 for Democracy
 Supporting freedom around the world

ОРГАНІЗАТОРИ

Українська Helsinki
 комісія
 спільно з прав людини

Громадська організація
 «Тішечко»

ГЕНЕРАЛЬНИЙ
 МЕДАПАРТНЕР

ІНОВАЦІЙНИЙ
 МЕДАПАРТНЕР

МЕДАПАРТНЕРИ

МЕДІАПАРТНЕР

ЖИТТЯ
 ЖИТТЯ

ТИЖЕНЬ

«Японській ґородовой»

Автор:
Лесь Терен

До курортного сезону в Криму планують значно посилити боротьбу з терористичною загрозою на пляжах. Про це гучно оголосили в Сімферополі після засідання «антитерористичного комітету». Може, для відпочивальників із Росії ця новина пролунає як заманливий рекламний ролик, що остаточно переконає їхати лише на півострів. А от для нас, місцевих, вона тривожна. Бо якщо ми десятки років ходили на пляжі, гадки не маючи про якусь там загрозу, то тепер, значить, вона з'явилася. Через Росію, що занесла до нас оцю свою пошесть.

До формування привабливого образу Криму доклався й місцевий «спікер». Він хизується нібито суттєвим зниженням рівня злочинності в краї, бо, за його словами, криміналітет прибував сюди з України. Важко перевірити, чи це правда, бо ціна тутешньої офіційної «статистики» всім добре відома. Але із другим своїм твердженням чинуша таки влучив у яблучко: саме з північного боку Перекопу колись закотилися на півострів два народжені в Молдові головні його злочинці: сам «спікер» та його колега «прем'єр». Такої шкоди, як вони, не завдала б ціла дивізія «домушників» та «карманників».

У намаганні здобути хоч якусь подобу міжнародної легітимності кримські владці запопадливо вітають будь-яких сановних мандрівників із-за кордону, що не гребують потиснути їм руку. Яскравим мемом такого ґтибу був, наприклад, грудневий візит зімбабвійського міністра Касукувере, що повчав братків «досвіду життя в умовах західних санкцій» (досвід режиму Хараре в тому, як швидко перетворити африканську житницю на злиденне згарище, справді багатий, і, судячи зі швидкості, з якою Крим перетворюється на бангустан, його взято до виконання).

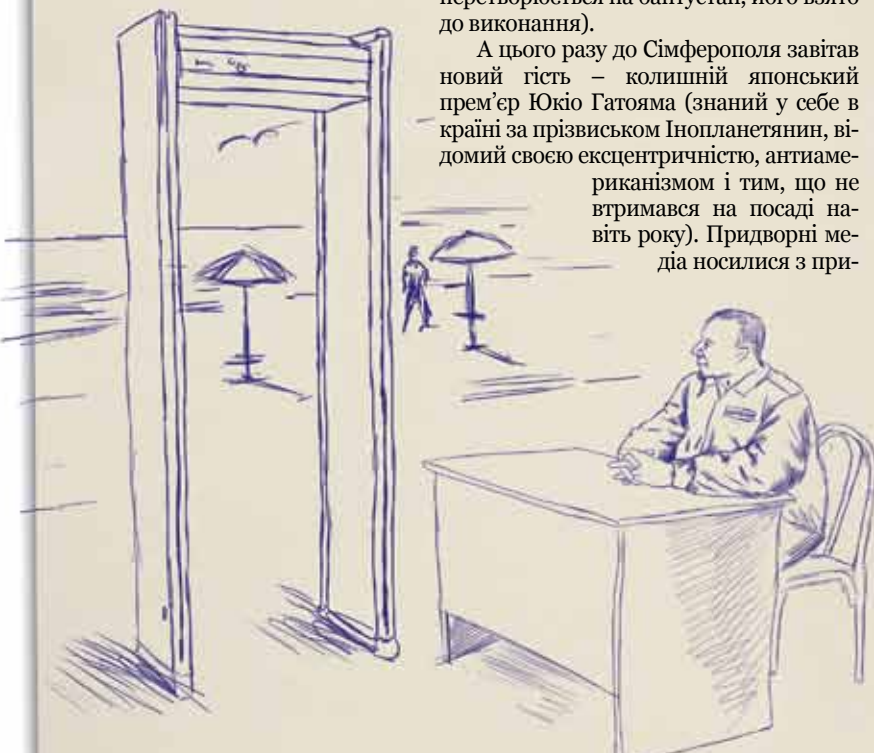
А цього разу до Сімферополя завітав новий гість – колишній японський прем'єр Юкіо Гатояма (знаний у себе в країні за прізвиськом Інопланетянин, відомий своєю ексцентричністю, антиамериканізмом і тим, що не втримався на посаді навіть року). Придворні медіа носилися з при-

бульцем як дурень із писаною торбою, а той роздавав хвацькі заяви: то стверджував незаперечну «законність» анексії, то просив у кримчан підтримки проти американських баз у Японії, то обіцяв переселитися до Криму, якщо рідний уряд репресує його за візит до окупованої зони. Клоунада на японську тематику продовжилася розповіддю коротуна Константинова про захоплення дзюдо, кремезний Аксьонов виявився сенсеєм кримської федерації сумо, а за ними на арену вийшла «прокурор» Поклонська, чий мультяшний образ набув дивакуватості (втім, аполітичної) популярності в Японії. Розсипавшись перед «зіркою» рясними компліментами, Гатояма призначив її головою товариства кримсько-японської дружби й на цьому закінчив свою феєричну кримську гастроль. Важко підсумувати турне экс-прем'єра влучніше, ніж це зробило японське МЗС, яке назвало його «легковажним». Наступний гість, як повідомляють афіші, приїде з Каталонії.

Тим часом за лаштунками пропагандистського абсурду панує звична для Криму брутальність. Мешканці сімферопольського мікрорайону Фонтани, населеного кримськими татарами, 11 березня опинилися на «пропускному режимі»: озброєні омонівці перекрили шлях і перевіряли документи у всіх, хто туди прямував. Кількох осіб затримали. Про мету операції не повідомляли, але, ймовірно, це було просто «профілактичне» залякування.

Ще однією акцією застрашування окупанти натякнули, що здатні тримати на гачку навіть тих, хто сховався від них у материковій Україні. До батьків журналістки Андрієвської, яка вже кілька місяців тому полишила півострів, навідалася з обшуком команда ефесбешників. Приводом стала нещодавня публікація про батальйон «Крим», за котру їй тепер «шиють» кримінал. «Сподіваюся, моїх батьків не притягуватимуть до цієї справи й не намагатимуться таким чином тиснути на мене», – заявила в Києві медійниця. Ми теж хотіли б вірити в це. Але, знаючи методи ЧК, вважаємо такі сподівання наївними. Колективна відповідальність родичів є фірмовою стравою російської охоранки, вже не раз випробуваною на Північному Кавказі. Така собі «пам'ятка переселенцю» від ФСБ: їдучи із Криму, не залишай там рідних як заручників.

І наостанок замальовка від кримського «парламентарія» Шувайникова. Прощтовхуючи свою «концепцію государственной информационной политики» (у перекладі: «законодавчу обов'язковість державних темників для всіх ЗМІ незалежно від форми власності»), той побідкався, що в місцевих медіа нібито «дуже погано проводиться контрпропаганда». Страшно уявити, якою вона мала б бути, щоб він назвав її «добре проведеною». Адже «зачищене» кримське медійне поле й без того видається саме нескінченним потоком контрпропаганди: проти України та решти світу, проти здорового глузду, проти реального досвіду «нового життя» в регіоні, проти, проти, проти... На суцільну безглузду контрпропаганду окупанти перетворили весь півострів, змушений віднині існувати не «для себе», а «на зло комусь». Навіщо ж тут якісь додаткові концепції?.. ■

Еволюція Донецької ОДА

Автор:
Станіслав
Васін

На початковому етапі свого розвитку сепаратизм на Донбасі асоціювався насамперед із двома феноменами: Слов'янськом і будівлею облдержадміністрації в Донецьку. В останній мені довелося побувати кілька разів, причому кожне з цих відвідувань відображало як певний етап руху історії Донбасу, так і деградацію тих, хто брав у ній активну участь.

Перші напружені моменти дали про себе знати ще 1 березня 2014-го, коли під ОДА прийшов багатотисячний натовп протестувальників, а саму будівлю охороняли лише кількадесят бійців спецпідрозділів. Незважаючи на радикальні настрої, ті, хто стояв у першій шерензі сепаратистів, буквально за півметра від самих бійців, намагалися ще вести бодай якийсь діалог із хлопцями в шлемах, яким на вигляд було від 20 до 27 років. Багато хто зі старшого покоління закликав їх просто добровільно розступитися, стримуючи радикальніше налаштованих сепаратистів фразами на кшталт «це ж також наші синки – не чіпайте їх». Самі «синки» того дня здавалися більш ніж піднесеними й навіть час від часу вступали в ненав'язливі бесіди з тими, хто намагався прорвати їхні ряди. Нечисленні фотографії, які мені вдалося зробити того дня, закарбували усмішки бійців «Грифона» просто на тлі проросійських активістів, які оточили їх із двох боків. Оскільки градус суспільного напруження ближче до вечора зростав, невеличкій частині сепаратистів дозволили зайти в саму будівлю ОДА, частина зафіксувалася за спинами бійців, що трохи розступилися, а більшість лишилася стояти перед ланцюгом із силовиків.

Незважаючи на явний абсурд всього, що відбувалося того дня, 1 березня біля будівлі ОДА в Донецьку зібралася, напевне, «найадекватніша» частина з усієї маси сепаратистів, яка потім розповзеться по всьому Донбасу. Це пояснюється тим, що чимало з присутніх справді були корінними донеччанами, які прийшли на мітинг на хвилі політичної новизни, що накрила нашу країну. Тому багато хто був відверто проти того, щоб завдавати бодай найменших руйнувань місту, зокрема й будівлі ОДА. Час від часу, коли частина сепаратистів намагалася штурмувати будівлю або бити палицями стекла, із натовпу можна було почути викрики: «Дня чого ви це робите?». Частина протестувальників вже відверто не розуміла, що має відбуватися чи відбуватиметься далі.

1 березня до будівлі облдержадміністрації я так і не потрапив. Поїхав із Донецька, коли з ОДА пішов Лук'янченко, вже ближче до вечора. У саме приміщення повернувся за кілька днів, коли під облдержадміністрацією вже стояв намет, а всередині перебували і бійці «самооборони», і донецькі силовики. Мене обшукали в проміжку між внутрішніми дверима, причому зробили це саме сепаратисти. Всередині побачив зовсім іншу картину: розгублені й пригнічені ті самі хлопці зі спецзагонів сиділи зі щитами й шлемами по обидва боки від ліфтів. На обличчях читалося, наскільки туманним і непевним було їхнє розуміння всього, що відбувається. Дехто з бійців пробув там уже близько доби в повному бойовому спорядженні, сидючи на своїх же щитах.

Наступного разу я потрапив під ОДА 6 квітня, коли відбувся штурм внутрішнього двору: сепаратисти виламали залізну решітку, відібравши частину щитів у силовиків, які охороняли будівлю, і взявши під контроль двір. Було кинута кілька вибухових пакетів і розбито стекла. Цього разу контингент вирізнявся особливою агресивністю та неадекватністю: якщо 1 березня можна було почути фрази «не ламайте місто» або «не робіть так, як на Майдані», то тепер більшості вже були байдужі наслідки й був відданий чіткий наказ штурму. Пам'ятаю, як одна з «мінтинуючих» стояла з флаконом «зеленки», якою облила котрогось із силовиків, при цьому наспівуючи якісь частушки й підбадьорюючи тих, хто намагався перелізти через паркан.

Нарешті, мої останні відвідини ОДА припали вже на кінець травня, коли навколо будівлі вирости цілі барикади, причому з двох ярусів. Перший рубіж «оборони» – розібрана бруківка, складена вертикально, стіною, за 20 м від входу, поверх якої був кинутий якийсь дріт, де-не-де поєднаний із гумовими покришками. Одразу за нею йшла ще одна стіна вже із самих покришок, а в утвореному «внутрішньому дворі» перед фасадом будівлі стояли колонки й бродили міцні хлопці в балаклавах і з бітами в недовозначних футболках із російською символікою. Частина була вдягнена в камуфляж, від них тхнуло, а руки і шия цих людей були брудного коричневого кольору через тижневе безвильне чергування в будівлі ОДА. Її задні та бічні частини до того часу також обросли високими барикадами, а по краях були сховані в щілини між старими меблями й камінням готові, просмолені факели, вочевидь, щоб у разі несподіваного штурму будівлю можна було підпалити.

Поспілкувавшись з одним із тих, хто був того дня біля поставленого тут намету, я з'ясував, що з Донецька постійно підтримується зв'язок зі Слов'янськом і Стрєлковим. Про чітку координацію дій, звісно, не йшлося, але «комендант» намету взявся із запалом запевняти мене, що все, мовляв, буде в порядку й ніхто просто так нічого тут не залишить. Для такої «душевної» розмови достатньо було мати в себе на грудях чорно-оранжеву стрічку, їх роздавали на місці, – і в очах цих людей ти відразу ж ставав «своїм». А коли я запитав у «коменданта», що вони все ж таки робитимуть, якщо почнеться штурм, той відповів, що всередині вже «достатньо засобів», щоб на будь-якому поверсі зупинити просування силовиків.

Це були мої останні відвідини Донецької облдержадміністрації, після чого я ще довгий час не виїжджав навіть до самого Донецька, що поступово ставав для мене дедалі більш темним і неясним містом. ■

Літні

Уберезні був художник. «Ви не знаєте мого імені, бо ніхто тепер не Леонардо. Але мені 87 років, а тому я можу собі дозволити... Це натовп, дитинко. І влада його може побудувати тільки концтабір. Я – художник. Я бачу... Їхні обличчя, руки... Нас чекає руйнація. Бо все, до чого торкається натовп, не може дихати. Вони спочатку забруднять, а потім заллють кров'ю. Ми не встоїмо, думаю, що не буде навіть асфальту. «Русскій мір» – він такий... Побачите, дитинко. Я помру, а ви побачите. Дітей шкода... Хто їх захистить?»

У червні була баба Шура. Їй 95. Майже весь час вона спить. Ясність приходить до неї нечасто. Спекса. П'ятий поверх. Хрущовка. Важка ніч, високий тиск, який то стрибав до 200, то падав стрімко до 90. Швидка не їхала. В аптеку не вийти, бо ж комендантська година. Донька Ірочка змучилася страшно. А на ранок стало краще. Бабуся Шура присіла біля вікна подивитися на дорогу. На проспект Ілліча. У народі його називали Макшосе. «Що це, Ірочко? Війна? Німці знову напали? Танки, Ірочко? Десять штук? Напали німці?» – «Ні», – сухо сказала втомлена Ірочка. «Наші танки? Навчання?» – «Ні, – знову відповіла дочка. – Не наші. Наших у місті немає». – «Ну що ти тоді мене плутаєш! – розсердилася бабуся Шура. – Якщо наших немає, а танки їдуть по Макшосе, це означає фашисти. Знову фашисти. Що ж це, Ірочко?»

У вересні був дід Петро. Удівець. Мовчун. «Із 1930-го я. Скільки це на сьогодні? Не пам'ятаю вже. Склероз. А дружина моя померла дванадцять років, сім місяців і чотири дні тому. Календар у мене після неї. Закреслю день і живу собі далі».

Газу, води, світла – нічого цього вже не було. Магазинов теж. Що є на городі – ото вся їжа. Зранку він розводив вогнище у дворі, кип'ятив воду, кидав у неї картоплю, якусь крупу, зелень, здобрював помідорами. Ніби борщ. Гарячий і тим смачний.

Трохи їв. Решту брав і ніс на блокпост, який щогодини обстрілювали російські окупанти. «Лягай, дідусю! – кричали хлопці. – Лягай!» – «Яке «лягай»? – бурчав він. – Розгліскається все...» Гаряче і смачне. Бійці їли. Нахвалювали. «Йдіть до нас кухарем, – сміялися. – Ага, кухарем-писарем, а чому одразу не штабним щуром?» Коли хлопці відходили, кликали діда із собою. «Куди? Навіщо? Тут народився, тут і помру. А ви мені щоб повернулися всі. Щоб повернулися! Чекатиму! Ані тут, ані там, – подивився на землю, а потім на небо, усміхнувся, – не дам вам спуску». Через 10 днів хлопцям сказали, що діда Петра вбили. Але не точно. Не точно...

У січні була Катерина Миколаївна. Стояла в черзі до каси в магазині. Окупанти в черзі стояти не хотіли. «Ми ваші заціпені, нам без череди і без денег». Гигикали, як водиться, трясали автоматом, дихали на всіх перегаром, штовхалися весело. Касирці сказали: «Не сси, заплатім». Почали рахувати, скільки в них є. Радість трохи минула. «Задерживают нам виплати за вашу заштиту. Ану скіньтесь, нам не хватаєт...»

Катерина Миколаївна дістала гроші, сумно подивилася на свої макарони, які збиралася понести додому, сказала голосно й виразно: «Це все, що я маю зараз. Удома, я живу по вулиці Університетській, будинок ..., квартира ..., є ще. Гробові. На смерть. Чекаю вас усіх у себе вдома. На три квитки до Челябінська вистачить». – «Ми не із Челябінська. Із Костроми...» – «І до Костроми вистачить! – упевнено сказала вона. – Краще поїхати живими на мої, ніж мертвими на власні. Правда?» Із тим і пішла. Вчителька колишня. 15 років уже на пенсії. Але учні й досі вітають її зі святами.

У лютому їх – літніх, але нескорених – постійно бачать і чують: у маршрутках, на зупинках, у чергах, на ринках. Вони вже як легендарна ДРГ, котра повсякчас завдає нищівних, бо в саму душу, ударів по противнику.

«Забирайтеся звідси».

«Це наша земля, вас сюди ніхто не кликав!»

«Ви ж не люди, ви окупанти. І яка тільки мати тебе народила?»

«Від дитини ви мене вже звільнили. Від дому звільнили... Від чого ще?»

«Не боюся... Не боюся. Ну вб'єш ти мене, потішишся, але в моєму віці смерті боятися смішно».

Моя подруга з Донецька каже: «Мені вже немає жодного сенсу виходити з дому чи їхати кудись. Але виходжу і їду тільки для того, щоб натрапити на Неї чи на Нього. Щоб почути, як спокійно та гідно наші ніби не сильні вже й точно не озброєні літні виштовхують із тролейбуса чи з магазину церковних «защитничков». Щоб побачити, як ті, мляво огризуючись понурим матюком, тікають із маршрутки, зупинки чи з-під самої каси, як просто на очах із них злітає весь цей флер «переможців» і вони стають тим, ким є насправді, – безсовісними та боягузливими найманцями, котрі прийшли вбивати нас, щоб заробити грошей».

**ЖИЛИ-БУЛИ ДІД ТА
БАБА... У ДИТИНСТВІ ЇХ
ЗНИЩУВАВ ГІТЛЕР.
НА СТАРІСТЬ – ПУТІН**

Жили-були Дід та Баба... У дитинстві їх знищував Гітлер. На старість – Путін. Їм нічого втрачати, а тому вже не страшно. І вони, знаєте, не «пенси, які продались Росії за копійчину». Вони люди, які зібралися з останніми, може, силами й виїшли на свій бій. Отакий – зупинково-магазинний. Однак перемогти їх нікому не вдасться. Бо десь там, на порозі шляху до Вічності, зникають страх і біль. А війна лишається. І їм, нашим дідам та бабусям, здається, що вони можуть її зупинити. Вони не старі. Бо старі – це ті, для кого смерть – кінець, а опісля нічого буде.

Наші герої літні. Вони воїни Літа. Янголи світла, що намагаються звільнити окуповані міста, відганяючи палицею озброєних найманців, на «гробові» купуючи їм квитки до Челябінська, голосно називаючи тих, що вдають із себе захисників, гітлерівцями-фашистами.

Тож наступного разу, коли дуже закортить сказати щось про «пенсів-запроданців», прикусіть язика, добре? ■

**Автор:
Олена
Стяжкіна**

Курси чеської мови

ЧЕСЬКИЙ ЦЕНТР

ČESKÉ CENTRUM

Вивчи мову, склади сертифікований іспит
і навчайся у державних університетах Чехії

Ми пропонуємо:

- Курси для початківців і для тих, хто продовжує вивчення мови
- Професійних лекторів і носіїв мови
- Культурні та освітні заходи
- Розмовний клуб з носієм мови
- Бібліотеку
- Мовну практику в Чехії

Курси організовує Чеський центр у Києві
при Посольстві Чеської Республіки в Україні

Початок курсів у січні, квітні та вересні.
Запис закінчується за два тижні до початку
занять, кількість місць обмежена.

Детальніше на сайті або за телефонами:

cckiev@czech.cz
www.czechcentres.cz/kiev

+38 (044) 230-29-64, +38 (095) 687-31-58
вул. І. Франка, 24 а (вхід з Чапаєва, 3)

Якщо зібрався у мандрівку,
бери з собою **ТревелСімку!**

ЄДИНИЙ ТАРИФ
на дзвінки та СМС
в Україну

Діє у > **190** країнах

БЕЗКОШТОВНІ вхідні дзвінки у **140** країнах

ВІДСУТНЯ ПЛАТА за з'єднання та абонплата

ПАКЕТНІ ПРОПОЗИЦІЇ, що дозволяють заощаджувати
ще більше: дзвінки, СМС, GPRS-Інтернет

БЕЗКОШТОВНІ дзвінки зі Skype та Viber на ТревелСімку

ВСІ можливі варіанти поповнення: portmone.com **VISA** **MasterCard** **IBOX** **ПриватБанк**

Інфолінія: (044) 223-8008 w.TravelSim.ua

U.T.T. & C.S.C.

Тарифи діють на 02.02.2015. Додаток на дзвінки: 11.000.1000
482.010.0001 та 11.000.1000 на 482.0000. Інформація: 482.0000